

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
TARPTAUTINĖS IR EUROPOS SAJUNGOS TEISĖS KATEDRA**

Dieninės studijų formos V kurso
Tarptautinės ir Europos Sąjungos specializacijos studentės
Audronės Gedmintaitės

Magistro darbas

**HORIZONTALUSIS EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ
KONVENCIJOS VEIKIMAS (DRITTWIRKUNG)**

Vadovė: asist. Vygantė Milašiūtė
Recenzentas: asist. Irmantas Jarukaitis

Vilnius
2007

TURINYS

IŽANGA.....	2
I. DRITTWIRKUNG SAMPRATA.....	6
II. ASMENS GYVYBĖS IR INTEGRALUMO APSAUGA.....	11
2.1 DRITTWIRKUNG 2 STR. TAIKYMO SRITYJE.....	11
<i>Pareiga apsaugoti individą nuo kitų asmenų nusikalstamų veiksmų.....</i>	<i>12</i>
<i>Privačių subjektų pozityvios pareigos saugoti gyvybę apimtis.....</i>	<i>15</i>
2.2 DRITTWIRKUNG 3 STR. TAIKYMO SRITYJE.....	17
<i>Apsauga nuo privačių subjektų pažeidimų užsienyje.....</i>	<i>18</i>
<i>Fizinės bausmės privačiose mokyklose.....</i>	<i>20</i>
<i>Smurtas šeimoje.....</i>	<i>21</i>
2.3 DRITTWIRKUNG 4 STR. TAIKYMO SRITYJE.....	22
<i>„Namų“ vergovė.....</i>	<i>22</i>
<i>Darbo ginčai.....</i>	<i>24</i>
III. PRIVATAUS IR ŠEIMOS GYVENIMO APSAUGA.....	26
3.1 PRIVATAUS GYVENIMO APSAUGA.....	26
<i>Asmens apsauga nuo seksualinio išnaudojimo.....</i>	<i>27</i>
<i>Privatus gyvenimas ir spaudos laisvė.....</i>	<i>28</i>
<i>Oficialus transseksualų pripažinimas.....</i>	<i>30</i>
3.2 ŠEIMOS GYVENIMO APSAUGA.....	31
<i>Teisė išsiskirti.....</i>	<i>32</i>
<i>Tėvų ir vaikų bendravimas.....</i>	<i>32</i>
3.3 BŪSTO NELIEČIAMYBĖ.....	33
<i>Teisė į sveiką aplinką.....</i>	<i>34</i>
IV. PLIURALIZMO APSAUGA.....	36
4.1 DRITTWIRKUNG 9 STR. TAIKYMO SRITYJE.....	36
4.2 DRITTWIRKUNG 10 STR. TAIKYMO SRITYJE.....	38
<i>Pareiga gerbti kitų teises.....</i>	<i>40</i>
<i>Pareiga skleisti informaciją.....</i>	<i>41</i>
4.3 DRITTWIRKUNG 11 STR. TAIKYMO SRITYJE.....	42
<i>Asociacijų laisvė.....</i>	<i>43</i>
<i>Susirinkimų laisvė.....</i>	<i>45</i>
V. PROCESINĖS GARANTIJOS.....	47
5.1 DRITTWIRKUNG 6 STR. TAIKYMO SRITYJE.....	47
<i>Civilinės teisės ir pareigos.....</i>	<i>47</i>
<i>Nekaltumo prezumpcija.....</i>	<i>50</i>
<i>Teisė į teismą ir teisinę pagalbą.....</i>	<i>50</i>
<i>Proceso operatyvumas.....</i>	<i>51</i>
5.2 DRITTWIRKUNG 13 STR. TAIKYMO SRITYJE.....	52
VI. KONVENCIJOS DRITTWIRKUNG RIBOS.....	54
6.1 DISKRIMINACIJOS DRAUDIMAS.....	54
6.2 VALSTYBĖS VEIKSMŲ LAISVĖS PRINCIPAS (MARGIN OF APPRECIATION).....	56
IŠVADOS.....	58
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	62
SANTRAUKA.....	68
SUMMARY.....	69

IŽANGA

Europos žmogaus teisių konvencija („Konvencija“) – svarbiausia Europos Tarybos valstybių narių pagarbos demokratijai, taikai ir teisingumui, o per šias vertybes ir fundamentalioms žmogaus teisėms ir laisvėms išraiškos forma.¹ Konvencija buvo pasirašyta 1950 m. lapkričio 4 d. Romoje. Nuo to laiko Europos žmogaus teisių teismo („Teismas“) praktika ir Europos Tarybos priimti papildantys Konvenciją protokolai, rekomendacijos praplėtė Konvencijos taikymo sritį. Konvencijos teksto interpretavimas yra dinamiškas ir besivystantis, todėl Konvencija apibūdinama kaip „gyvenantis“ instrumentas, atitinkantis šiuolaikinių visuomenių poreikius. Ilgą laiką galiojo klasikinė teorija – valstybės narės turi pareigą saugoti individų teises ir laisves nuo galimų valstybės pareigūnų ir institucijų pažeidimų, o peticijų prieš individus draudimas įtvirtintas Konvencijos 25 str. Tačiau dinamiškas Teismo požiūris lėmė, kad Konvencijos apsauga galioja ir santykiuose susiklosčiusiuose tarp privačių individų. Ši koncepcija teorijoje žinoma kaip *Drittwirkung* arba horizontalusis efektas. Pagarba žmogaus teisėms reikalauja apsaugoti individą nuo privačių pažeidimų, o kai valstybė nesugeba imtis adekvačių prevencinių ir baudžiamųjų veiksmų dėl atitinkamo piktnaudžiavimo, tuomet ji gali būti laikoma pažeidusi tarptautinius įsipareigojimus. Konvencijos horizontalusis veikimas įpareigoja valstybes ne tik susilaikyti nuo kišimosi, bet ir užtikrinti praktišką bei efektyvią sistemą (įstatymų leidžiamąją, vykdomąją ar teisminę), kuri apsaugotų individų teises nuo kitų privačių asmenų pažeidimų, t.y. įgyvendinti pozityviasias pareigas.

Problemos aktualumas, originalumas ir naujumas. Nežiūrint į tai, kad Konvencijos horizontalaus efekto užuomazgas galima rasti jau 1971 m. (X. v. *Airija*²), *Drittwirkung* teorijoje ir praktikoje kelia nemažai problemų. Ypatingo dėmesio nusipelno šie *Drittwirkung* taikymo probleminiai aspektai:

- ar Konvencija buvo kuriama tam, kad sukurtų pareigas privatiems subjektams;
- kokių Konvencijos straipsnių atžvilgiu egzistuoja horizontalusis efektas;
- kokia apimtimi privatūs individai yra įpareigoti nepažeisti Konvencijos teisių;
- koks yra valstybių pozityviųjų pareigų turinys, kiek tai susiję su jų taikymu santykiuose susiklosčiusiuose tarp individų;
- kokios yra valstybės atsakomybės ribos.

---

¹ Introduction to European Convention on Human Rights // Council of Europe, 1994

² *Airey v. Ireland*, judgment of 9 October 1979, Series A no. 32

Šios problemos darbe analizuojamos nagrinėjant atskirus Konvencijos straipsnius ir juose aiškiai įtvirtintus ar numanomus pozityvius valstybių įsipareigojimus. Pozityviosios pareigos yra garantuojamų teisių dalis ir šių pareigų laikymasis reiškia Konvencijos laikymąsi, todėl būtina apibrėžti šių pareigų esmę ir apimtį.

Tema verta dėmesio ir dėl naujų procesų šiuolaikinėse visuomenėse. Ekonomikos globalizacija išryškino vis augančią privačių kompanijų galią ir jų ribotą atsakomybę, pvz. skrydžius vykdančios kompanijos. Be to, vis daugiau sričių yra privatizuojama (sveikatos, švietimo, susisiekimo, kalinimo įstaigų ir kt.). Šie procesai lemia, kad ne valstybės pareigūnų ar institucijų padarytų žmogaus teisių pažeidimų daugėja, todėl žmogaus teisių apsauga būtina ir privačiame sektoriuje.

Temos aktualumas slypi ir tame, kad būtent privačių ginčų metu plečiamos ir identifikuojamos naujos Konvencijos apsaugos sritys. Nors tiesiogiai Konvencijos nuostatos neįtvirtina transseksualų teisių apsaugos, teisės būti apsaugotam nuo aplinkos taršos, tačiau šios ir daugelis kitų sričių, kai apsauga individams reikalinga dėl naujų iššūkių, kuriuos patiria šiuolaikinės visuomenės, nusipelno Konvencijos apsaugos. Todėl praktikoje susiduriantiems su žmogaus teisių pažeidimais bus būtina išsamiai susipažinti su naujausiomis Konvencijos taikymo tendencijomis.

Be to, darbe ypatingas dėmesys skiriamas pačiai naujausiai Teismo praktikai, išskiriamos „pilotinės“ bylos ir atskleidžiama, kaip keitėsi Teismo požiūris atitinkamos teisės atžvilgiu. Naujausių bylų analizė leidžia vystyti ir pagrįsti supratimą, jog privatūs subjektai gali būti atsakingi, o tai tiesiogiai padeda gerinti individo teisių apsaugą.

Darbas aktualus ir tuo požiūriu, kad iki šiol lietuvių kalba *Drittwirkung* išsamiai nenagrinėtas ir horizontalusis efektas nepakankamai pažįstama sritis. Šis magistro darbas pirmas tyrimas, pretenduojantis į detalesnę Konvencijos garantuojamą žmogaus teisių apsaugą privačioje sferoje analizę. Darbo autorė ypatingą dėmesį skiria žmogaus teisių taikymo privačioje sferoje problematikai bei ateities perspektyvų indentifikavimui. Užsienio autoriai pastaraisiais metais itin aktyviai diskutuoja dėl valstybių pozityviųjų pareigų,³ neišvengiamai ir Konvencijos horizontalaus efekto, tačiau Konvencijos taikymo privačioje sferoje klausimus detaliau nagrinėja tik Andrew Clapham.⁴

Tyrimo objektas. Šio magistro darbo objektas – Europos žmogaus teisių konvencijos horizontalusis efektas. Šėšiuose skyriuose bus nagrinėjami *Drittwirkung* doktrinos bendrieji klausimai bei jos egzistavimo aspektai Konvencijos 2, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 11, 13, 14 str. taikymo

---

³ Mowbray A.R. *The Development of Positive Obligations under the European Convention on Human Rights by European Court of Human Rights* // Oxford Portland (Oregon): Hart Publishing, 2004; Europos Tarybos vadovas Nr. 7 *Positive obligations of ECHR* // Council of Europe, 2007

⁴ Clapham A. *Human Rights in the Private Sphere* // Oxford: Clarendon Press, 2002; Clapham A. *Human Rights Obligations of Non-State Actors* // Oxford University Press, 2006

sirtyje. Konvencijos straipsniai buvo pasirinkti ne atsitiktinai, bet siekiant atskleisti Drittwirkung ypatumus svarbiausiose asmens laisvių ir teisių sferose: asmens gyvybės ir integralumo, privataus ir šeimos gyvenimo, pliuralizmo ir procesinių garantijų srityje. Reikia pastebėti, kad Drittwirkung bus nagrinėjamas tarptautiniu lygiu ir į darbo tyrimo objektą nepatenka Konvencijos horizontalaus efekto klausimai nacionaliniu lygiu,⁵ šie klausimai reikalautų atskiros studijos ir priklauso nuo kiekvienos valstybės nacionalinių teisinių sistemų specifikos, pasirinkto Konvencijos inkorporavimo būdo. Be to, Drittwirkung veikimas nagrinėjamas tarptautiniu lygiu ir dėl to, kad nacionaliniai teisėjai turi vertinti skundus dėl Konvencijos garantuojamų teisių taikydami Europos žmogaus teisių teismo išvystytus principus. Ši praktika – svarbiausias šaltinis teisingai suvokiant saugomos teisės esmę, taikymo apimtį, naujausias tendencijas, kurios yra aktualios ir privalomos visoms valstybėms narėms.

Tyrimo tikslas. Atsižvelgiant į tai formuluojamas pagrindinis šio tyrimo tikslas – išnagrinėti horizontalaus Konvencijos efekto taikymo aspektus atskirų teisių atžvilgiu bei išskirti Drittwirkung taikymo specifiką, tokiu būdu pateikti išsamesnį saugomų teisių supratimą. Darbe bus siekiama identifikuoti problemines sritis, aptarti Teismo praktiką bei naujausias tendencijas, pateikti lyginamąją įvairių autorių požiūrio analizę. Papildomas tikslas – prisidėti prie teisinės diskusijos Konvencijos naujausių Drittwirkung taikymo aspektų tema Lietuvoje.

Tyrimo metodai. Tiriant Konvencijos horizontalųjį efektą, jo taikymo aspektus bei formuluojant šio darbo išvadas buvo naudojami įvairūs mokslinio pažinimo būdai:

- Aprašomasis metodas naudojamas atskleidžiant pagrindinius Drittwirkung sampratos aspektus, istorinį doktrinos vystymąsi;
- Loginis metodas būtinas formuluojant darbo tikslus, aiškinantis Teismo praktikos turinį, darant išvadas ir apibendrinimus;
- Istorinis metodas naudojamas, siekiant atskleisti ankstesnio Teismo ir Komisijos bei dabartinio Teismo⁶ praktikos dinaminį vystymąsi Konvencijos horizontalaus efekto srityje, taip pat pačios Drittwirkung doktrinos pripažinimo klausimus;
- Sisteminis metodas svarbus siekiant tinkamai suvokti teisių turinį. Pvz., Sąmoningas frazės „valstybės pareigūnams netrukdam“ neįtraukimas į Tarptautiniu pilietinių ir

---

⁵ Nacionaliniu lygiu Konvencijos straipsniai gali būti tiesiogiai panaudojami prieš privačius subjektus nacionaliniuose teismuose, jeigu Konvencijos straipsniai buvo inkorporuoti į nacionalinę teisę arba laikomi tiesiogiai veikiančiais (angl. - *self-executing*).

⁶ Iki 1998 m., kai įsigaliojo Konvencijos 11 Protokolas, Konvencijos apsaugos mechanizmo sistemą sudarė du organai – Europos žmogaus teisių komisija bei Europos žmogaus teisių teismas. 11 Protokolas įsteigė vieningą, nuolat veikiančią Europos žmogaus teisių teisimą.

politinių teisių pakto 19 str. sistemiškai aiškinant gali būti suprantamas kaip leidžiantis ir Konvencijos 10 str. taikyti privačių subjektų veiksams;

- Lyginamasis metodas leidžia papildyti tiriamą objektą įvairių autorių požiūrių palyginimu bei visapusiškai atskleisti nagrinėjamą klausimą, identifikuoti jo probleminius aspektus;
- Kalbinis (gramatinis) metodas padeda suprasti atitinkamos teisės esmę, pozityviųjų įsipareigojimų prigimtį. Pvz., Konvencijos 2 str. aiškiai įtvirtina valstybių pozityvų įsipareigojimą – „Kiekvieno žmogaus teisė gyventi *turi būti* saugoma įstatymo“, o 3 ir 4 str. įtvirtina draudimus „Niekas negali būti <..>“, todėl pozityviosios pareigos kildinamos iš teismų praktikos;
- Teleologinis metodas svarbus pagrindžiant Drittwirkung egzistavimo klausimus. Viena iš teorijų teigia, kad Drittwirkung būtinas, nes Konvencijos pagrindinis tikslas – apsaugoti individą, nesvarbu ar grėsmės šaltinis yra valstybės pareigūnai, institucijos ar kitas privatus individas. Be to, teleologinis metodas vienas svarbiausių vertinant tiriamos teisės taikymo apimtį, atsižvelgiant į teisės tikslus galima užtikrinti pažeidžiamų asmenų apsaugą, taip pat išvengti nepagrįstai praplėsto teisės taikymo.

Svarbiausi šaltiniai. Lietuvių autorių darbų, susijusių su išsamiu Konvencijos Drittwirkung nagrinėjimu kol kas nepavyko rasti. Pagrindinis šaltinis – Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija (remtasi tiek buvusio Teismo ir Komisijos, tiek dabartinio Teismo praktika). Be to, svarbus šaltinis, ypač nagrinėjant valstybės pozityviuosius įsipareigojimus, buvo Europos Tarybos priimtose rekomendacijos. Iš užsienio autorių darbų atskleidžiant Drittwirkung sampratą buvo naudotasi E.A.Alkema straipsniu „The third-party applicability or Drittwirkung of the ECHR“⁷, su naujausiomis tendencijomis padėjo susipažinti 2006 m. A.Clapham knyga „Human rights obligations of non-state actors“.

---

⁷ Petzold H., Matscher F. Protecting human rights: European dimension: studies in honour of Gerard J Wiarda // Köln: Carl Heymanns Verlag KG, 1988.

I. DRITTWIRKUNG SAMPRATA

Pažodžiui verčiant iš vokiečių kalbos „*dritt*“ – trečias, „*wirkung*“ – poveikis. Tai individų galimybė garantuojamas žmogaus teises vykdyti tiek prieš kitus individus, tiek prieš valstybės valdžios institucijas (horizontalusis, individualusis veikimas). Horizontalaus efekto teorija⁸ yra beveik neginčytina, jeigu laikoma, kad žmogaus teisės kyla iš prigimtinės teisės. Prigimtinių teisių teorija teigia, kad žmogaus teisės tokios fundamentalios, kad jos nusipelno apsaugos nuo bet kokių pažeidimų, nesvarbu privačių ar valstybės. Prieš išsivystant žmogaus teisėm į koncepciją, teisė draudė ir baudė už tokius veiksmus kaip neteisėtas nužudymas, netyčinius gyvybės atėmimo atvejus ir kt., tokiu būdu buvo siekiama garantuoti asmens gyvybės apsaugą. Prieš susiformuojant modernioms valstybėms, šeima ir bažnyčia buvo atsakingos už pareigų sergantiems, vyresnio amžiaus žmonėms atlikimą, kas dabar vadinama žmogaus teisėmis. Prireikė keleto sekuliarizacijos šimtmečių, kad ši našta būtų perkelta valstybėms. Be to, bendrosios teisės šalyse žmogaus teisės visada buvo pilietinės laisvės, todėl privataus/viešo pažeidimo atskyrimas nebuvo ir vis dar nėra laikomas būtinu.

Tačiau padėtis buvo kitokia Prancūzijoje ir Vokietijoje. Vokietijoje žmogaus teisės buvo įtrauktos į Konstituciją tuo metu, kai tautinės valstybės koncepcija vis dar vystėsi. 1849 m. Vokietijos Konstitucija susiaurino fundamentalias teises iki santykių tarp piliečio ir valstybės. Nacionaliniai teismai noriai taikė vyraujančią doktriną norėdami pabrėžti valstybinę teisių prigimtį ir fundamentalių teisių taikymas „per prievartą“ buvo pašalintas iš privatinės teisės srities. 1949 m. Konstitucija nenumatė aiškaus ryšio tarp privatinės ir viešosios teisės, todėl nacionaliniai teismai ir doktrina pradėjo naikinti spragą „*vok. - objektive Wertordnung*“ (objektyvaus vertybių išdėstymo) būdu. Buvo teigiama, kad fundamentalios teisės sukuria ne tik subjektyvias teises, draudžiančias valstybės pareigūnų ar institucijų įsikišimą, bet ir įtvirtina vertybes, kurios įsiskverbia į visą teisėtvarką. Pirmą kartą *Drittwirkung* koncepciją panaudojo Vokietijos Konstitucinio Teismas 1958 metais.⁹ Sugrįžimą prie prigimtinės teisės lėmė visų pirma supratimas, kad vertybės, kurias saugo fundamentalios teisės, nusipelno visų subjektų pagarbos. Buvo įsitikinta, kad privačios organizacijos ir kitos grupės, didelės korporacijos, bažnyčia, profesiniai susivienijimai gali būti tokie galingi, kad gali prilygti valstybei ir gali lygiai taip pat kelti grėsmę individo teisėms ir laisvėms. Be to, buvo siekiama, kad žmogaus teisės būtų gerbiamos ir privačių organizacijų, kurios atlieka valstybines funkcijas, ir valstybės institucijų, kurios veikia kaip

---

⁸ *Drittwirkung* kilmė aprašoma netiesiogiai cituojant Alkema E.A. straipsnį „The third-party applicability or *Drittwirkung* of the ECHR“

⁹ 1BvR 400/51. Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts. Band 7, p. 198-230

privatūs subjektai, pvz., privačios ligoninės gydytojas privalo gerbti pacientų privatumą lygiai taip pat kaip ir jo kolega, dirbantis valstybinėje gydymo įstaigoje.

Po I ir II Pasaulinio karo tragiškos patirties, žmogaus teisės įgavo tarptautinę svarbą. 1919 m. įkurta Tarptautinė darbo organizacija ypatingai prisidėjo prie *Drittwirkung* koncepcijos. Jos trišalė struktūra buvo atspindėta ir priimamose normose darbo teisės srityje. Profesinių susivienijimų laisvė bei priverčiamojo darbo draudimas turėjo būti gerbiami ir sudarant privačias sutartis. 1945 m. Londono susitarimas dėl karo nusikaltėlių persekiojimo ir nubaudo deklaravo, kad karo nusikaltėliai yra baudžiami, neatsižvelgiant į tai, kad jie atliko savo oficialias pareigas. II Pasaulinio karo įvykiai skatino įtvirtinti teisės į gyvybę, kankinimų, nežmoniško elgesio draudimo ir fizinio integralumo apsaugą. Šios teisės 1948 m. Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje buvo paskelbtos universaliosiomis ir kylandčiomis iš prigimtinio žmogaus asmenybės orumo.¹⁰ Dėl to Deklaracija ir vėliau Paktai¹¹ yra mažiau susiję su valstybinių teisių prigimties aiškinimu. Deklaracijos 29 str. įtvirtina „kiekvienas turi pareigas bendruomenei“, o Paktų preambulės prideda asmens pareigas kitiems asmenims. Šie dokumentai netiesiogiai išreiškia *Drittwirkung*. Aiškesnis *Drittwirkung* pripažinimas įtvirtintas 1965 m. Konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo 2 str. 1 d. d) p. „kiekviena valstybė dalyvė <...> turi uždrausti ir panaikinti bet kokių asmenų, grupių ar organizacijų vykdomą rasinę diskriminaciją“.¹² Tačiau nemažai tarptautinių teisių yra suformuluota tradiciniu senosiose konstitucijose įtvirtintu būdu, tarptautinė apsauga suponuoja ir priklauso nuo suverenių valstybių bendradarbiavimo, o tai vis dar neatskiriami žmogaus teisių įgyvendinimo ir priežiūros instrumentai.

Lieka atsakyti į klausimą, kaip šioje tarptautinėje erdvėje veikia Konvencija. Nors Konvencijoje bei jos protokoluose įtvirtintos teisės ir laisvės pagal tradicinį požiūrį dažnai įvardijamos „klasikinėmis“ – šalys įpareigojamos gerbti, t.y. netrukdyti asmenims naudotis, tačiau palaipsniui buvo pripažintas ir Konvencijos horizontalusis veikimas.¹³ Konvencijos *Drittwirkung* pagrindžiamas įvairiomis nuostatomis:

- Konvencijos teisės ir laisvės yra fundamentalios prigimties (argumentas pasiskolintas iš prigimtinės teisės teorijos), reikalaujančios, kad kiekvienas, tiek privatus subjektas, tiek valstybės pareigūnai ar institucijos gerbtų šias teises;

---

¹⁰ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // V.Ž. 2006, Nr. 68-2497

¹¹ Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas // V.Ž., 2002, Nr. 77-3288; Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas // V.Ž., 2002, Nr. 77-3290

¹² Konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo // V.Ž., 1998, Nr. 108-2957

¹³ Alkema A. Evert Privacy under the European Convention on Human Rights // <http://www.privacyexchange.org/iss/confpapers/montreal.html> [Žiūrėta 2006-05-20].

- Drittwirkung kildinamas iš plačios Konvencijos 1 str. formuluotės: „Susitariančios šalys garantuoja kiekvienam jų jurisdikcijoje esančiam žmogui teises bei laisves”;
- Konvencijos 13 str. teigiantis, kad “kiekvienas, kurio teisės ir laisvės, pripažintos šioje Konvencijoje, buvo pažeistos, turi teisę pasinaudoti efektyvia teisine gynyba valstybiniuose organuose, nesvarbu, ar tai padarė einantys oficialias pareigas asmenys”, netiesiogiai įtvirtina, jog asmenys, kurie neatlieka oficialių pareigų taip pat yra įpareigoti nepažeisti Konvencijos teisių;
- Konvencijos 17 str. konstatuojantis, jog “jokia šios Konvencijos nuostata negali būti aiškinama kaip suteikianti kuriai nors valstybei, grupei ar asmeniui teisę vykdyti kokią nors veiklą ar atlikti kokius nors veiksmus, kuriais siekiama panaikinti kokias nors šioje Konvencijoje numatytas teises ir laisves” suponuoja, kad privatūs subjektai gali pažeisti Konvencijos teises;
- Konvencijos 8-11 str. teisėtų ribojimų atvejais minimos “kitų žmonių teisės ir laisvės” tuo pabrėžiant, kad naudojantis savo laisvėmis ir teisėmis individas privalo nepažeisti kitų žmonių teisių;
- Konvencijos 2 str., kuris įtvirtina, kad “kiekvieno žmogaus teisė gyventi *turi būti* saugoma įstatymo”, reikalauja ne tik susilaikyti nuo trukdymo naudotis teise, bet ir imtis pozityvių veiksmų.
- Kartais Drittwirkung egzistavimas pagrindžiamas tuo, kad Konvencijos straipsniai gali būti tiesiogiai panaudojamas prieš privačius subjektus nacionaliniuose teismuose, kai Konvencija yra inkorporuojama į nacionalinę teisę arba laikomi tiesiogiai veikiančiais (*angl. - self-executing*).¹⁴

Doktrina išskiria *mittelbare Drittwirkung* ir *unmittelbare Drittwirkung* (vok. *unmittelbar*-tiesioginis). Pirmoji sąvoka nurodo teismų pareigą vadovautis vertybėms ir principais, kylančiais iš fundamentalių konstitucinių teisių, sprendžiant privatinės teisės bylas. Antroji sąvoka siejama su teismų galimybe tiesiogiai taikyti žmogaus teises prieš privačius organus, t.y. Konvencija numato pareigas privatiems individams ir jie gali būti laikomi tiesiogiai atsakingais.¹⁵

Yra daugybė teorijų, aiškinančių doktrinos išskiriamą dvejopą *Drittwirkung* veikimą tarptautinėje teisėje. A.Clapham teigia, kad dažniau praktikoje pasitaikantis *mittelbare Drittwirkung* efektas, išsivystęs nacionalinės teisės lygiu, buvo pritaikytas tarptautinėje teisėje

---

¹⁴ Drzemczewski A.Z. European Human Rights Convention in Domestic Law // Oxford, 1983, Ch.8

¹⁵ Clapham A. Human Rights in the Private Sphere // Oxford: Clarendon Press, 2002, p. 180-181

unmittelbare Drittwirkung forma.¹⁶ Europos žmogaus teisių teismas byloje X ir Y v. Olandija¹⁷ 1985 m. pareikalavo, kad individai turėtų būti saugomi nuo kitų individų veiksmų, jeigu pastarųjų elgesys gresia Konvencijos garantuojamoms teisėms. Europos žmogaus teisių teismas nesiūlė, kad teismai, spręsdami privatinės teisės bylas, vadovautųsi principais, kurie išplaukia iš Konstitucijos ar Konvencijos (*mittelbare Drittwirkung*). Teismas preziumavo, kad valstybės yra įpareigos užtikrinti, kad nacionaliniai teismai saugotų Konvencijoje įtvirtintas teises, kai šios teisės tiesiogiai priklauso nuo kitų individų.¹⁸ Alternatyvų požiūrį siūlo teisėjas Spielman ir Mr. Dean Spielman,¹⁹ kurie teigia, kad X ir Y byla yra *mittelbare Drittwirkung* tarptautiniu lygiu egzistavimo patvirtinimas. Jie teigia, kad teisių veikimas yra netiesioginis. Vyriausybė turėtų priimti tam tikrus nacionalinės teisės aktus, kad garantuotų saugomos teisės efektyvumą. Jeigu valstybė sutinka pripažinti *Drittwirkung* efektą konstitucinėms teisėms ir taikyti jį nacionaliniuose teismuose, tai dar nereiškia, kad ji sutinka su tarptautine priežiūra, kurios tikslas Konvencijos normų tiesioginis įgyvendinimas tarp individų nacionaliniu lygiu. Autorės nuomone, Spielmann teiginys, kad valstybė gali nesutikti su tarptautine priežiūra, nėra pakankamai pagrįstas. Valstybės, ratifikuodamos Konvenciją, išreiškia sutikimą, kad ji įgyvendins Konvencijoje numatytas teises ir laisves. Kyla klausimas, ar valstybė, kuri tinkamai užtikrina individo apsaugą, turi priešasčių nesutikti su tarptautine priežiūra. Viena vertus, bylai atsidūrus Teisme, į nacionalinės teisės ypatumus ir specifiką bus privalomai atsižvelgta įgyvendinant valstybės veiksmų laisvės (angl.–*margin of appreciation*) principą.²⁰ Kita vertus, nustačius pažeidimą, pati valstybė turėtų būti suinteresuota gerinti žmogaus teisių apsaugą (o tai ir yra Konvencijos ratifikavimo tikslas) ir imtis adekvačių priemonių.

Autorės nuomone, nacionaliniu lygiu gali egzistuoti ir *mittelbare Drittwirkung*, ir *unmittelbare Drittwirkung*. Visų pirma Teismas nėra pasiryžęs aiškiai įvardinti, kurio modelio įgyvendinimo jis reikalauja iš susitariančiųjų valstybių (tai aiškiai iliustruoja ir du skirtingi požiūriai). Dviprasmę padėtį galima paaiškinti atsargiu Europos priežiūros plėtimu, nenoru kištis į valstybių nacionalinę teisę. Tik nuo valstybės narės priklauso, ar Konvencijos straipsnius bus galima tiesiogiai panaudoti prieš privačius subjektus, nes jie buvo inkorporuoti į nacionalinę teisę, ar Konvencijos apsauga bus įgyvendinama dėl to, kad nacionalinė teisė Konvencijos nuostatas pripažįsta tiesiogiai veikiančiomis. Viena vertus, kai nacionalinėje

---

¹⁶ Autorė mano, kad *unmittelbare Drittwirkung* tarptautiniu lygiu kol kas nėra pripažintas. Visų pirma Europos Tarybos aiškinamoji dėl 12 Protokolo aiškiai įvardina tik netiesioginį horizontalųjį efektą. Be to, tarptautiniu lygiu *Drittwirkung* pasekmės yra *pro futuro*: pirminio privataus pažeidėjo teisinė padėtis nesikeičia, todėl teigti, kad Konvencija taikoma tiesiogiai privatiems santykiams, t.y. ir aukai, ir pažeidėjui, nepagrįsta.

¹⁷ X and Y v. the Netherlands, judgment of 26 March 1985, Series A no. 91

¹⁸ Cit. op. 15

¹⁹ Abuse of Rights and Equivalent Concepts: The Principle and its Present Day Applications // Council of Europe doc. CJ-DE/XIX(89)6

²⁰ Kiekviena šalis Konvencijos garantuojamas teises gali įgyvendinti efektyviausiu būdu, atsižvelgdama į savo valstybės tradicijas, patirtį bei saugomos teisės prigimtį, pažeidimo apimtį, siekiamų tikslų svarbą.

teisėje egzistuoja *mittelbare Drittwirkung*, valstybės veiksmų laisvės principas lemia siauresnį Konvencijos poveikį, nes nacionaliniai teismai linkę naudotis plačia diskrecijos teise. Kita vertus, tiesioginis (*unmittelbare*) *Drittwirkung* taikymas irgi yra komplikuoatas. Strasbūro Teismas vangiai nustato pareigas privatiems individams, tokie atvejai yra labiau išimties nei nuosekliai vystoma teorija. Tokiu būdu įvairių šalių nacionalinių teismų interpretacijos dėl privačių subjektų pareigų, kylančių iš Konvencijos, būtų pernelyg skirtingos.

Vieną kontraversiškesnių teorijų siūlo Jan Arno Hessbruegge.²¹ Jis teigia, kad Teismo jurisprudencija išvis nėra pripažinusi horizontalaus Konvencijos veikimo. Jo nuomone, tai klaidingai suprastas „įstrižasis“ Konvencijos veikimas. Jan Arno Hessbruegge išskiria:

⇒ Vertikaliąsias pareigas: valstybė (V) turi pareigą atlikti arba neatlikti X veiksmų, susijusių su privačiais subjektais (P), nes P gali remtis žmogaus teisių suteiktomis garantijomis prieš V.

⇒ Įstrižos pareigos (angl. - *diagonal*): valstybė turi pareigą apsaugoti privatų subjektą (P₁), užtikrindama, kad kitas privatus subjektas (P₂) atlieka arba neatlieka X veiksmų privačiam subjektui (P₁), nes P₁ gali remtis žmogaus teisių garantijomis prieš valstybę.

⇒ Horizontaliosios pareigos: P₁ privalo atlikti arba neatlikti X veiksmų privačiam subjektui P₂, nes P₂ turi žmogaus teisių teikiamas garantijas, o P₁ atitinkamus įsipareigojimus.

Tačiau, autorės nuomone, Hessbruegge tiesiog naudoja kitus terminus: įstrižos pareigos atitinka *mittelbare*, atitinkamai horizontaliosios – *unmittelbare Drittwirkung* prasmes.

Paliekant visas teorijas nuošaly, galima teigti, kad tarptautinė teisė pripažįsta individus ir kitas privačias institucijas kaip galinčias įvykdyti žmogaus teisių pažeidimus ir įvairių teismų jurisdikcijoms priklauso sustabdyti, nubausti ar kompensuoti žalą dėl šių pažeidimų. Kontekstinis Konvencijos aiškinimas numato atsakomybę už šiuos pažeidimus. Be to, praktikoje beveik neįmanoma atskirti privačių ir viešų sferų. Pabandžius atskirti šias dvi sritis neretai lieka spraga žmogaus teisių apsaugoje. Politinių ir pilietinių bei ekonominių ir socialinių teisių skirstymas į atskiras grupes vis silpnėja. Visuomenės struktūra tampa sudėtingesnė ir tai reikalauja valstybių įsipareigojimo imtis pozityvių veiksmų, kad apsaugotų žmogaus teises ir laisves, kurios žvelgiant tradiciniu požiūriu reikalavo apsaugos tik nuo viešųjų institucijų kišimosi. Nors valstybė ir tiesiogiai neįvykdo žmogaus teisių pažeidimų, ji vis tiek laikoma atsakinga ir turi pareigą sutrukdyti ir užkirsti kelią šiems pažeidimams.²² Valstybė atsako ne vien už savo įvykdytus pažeidimus, bet bendrąja prasme už visus pažeidimus, kurie įvyksta jos teritorijoje.

---

²¹ Hessbruegge Jan Arno Human Rights Violations arising from Conduct of Non-State Actors // Buffalo Human Rights Law Review, 2005, p. 3

²² Teisėjas Evrigenis tai įvardina kaip ekologinę valstybės atsakomybę // Cit. op. 15, p. 182-183.

II. ASMENS GYVYBĖS IR INTEGRALUMO APSAUGA

Teisė į gyvybę ir integralumo apsauga yra fundamentalios vertybės demokratinėse visuomenėse. Teisė į gyvybę yra įtvirtinta Konvencijos 2 str., o integralumo apsauga išskaidyta po keletą Konvencijos nuostatų. 3 str. uždraudžia kankinimus, žiaurų nežmonišką ar žeminantį orumą elgesį. 4 str. įtvirtina nelaisvės ir vergijos, kuri yra ypatinga grėsmės asmens integralumui forma, draudimą. Svarbu paminėti ir Konvencijos 8 str., kuris užtikrina apsaugą nuo tam tikrų fizinio integralumo pažeidimo formų, pvz. išprievartavimo. Tačiau Teismas laiko, kad tik Konvencijos 2, 3 ir 4 str. saugo „vieną pagrindinių demokratinės visuomenės vertybių, kurios kartu sudaro Europos Tarybą“.²³ Be to, ypatingą nuostatų statusą atspindi Konvencijos 15 str. – nuo 2, 3 ir 4 str. 1 d. nukrypimai neleidžiami net karo metu ar susidarius nepaprastajai padėčiai, dėl kurių kyla grėsmė tautos gyvavimui. Grėsmė šioms vertybėms gali kilti tiek iš valstybės pareigūnų ir institucijų, tiek privačioje sferoje, todėl būtų nepagrįsta palikti individą neapsaugotą vien dėl to, kad pažeidimą įvykdė kitas privatus asmuo. Valstybės tampa atsakingos dėl pozityviųjų pareigų nevykdymo, skirtumas tik tas, kad Konvencijos 2 str. aiškiai įtvirtina valstybių pozityvųjį įsipareigojimą – „Kiekvieno žmogaus teisė gyventi *turi būti* saugoma įstatymo“, o 3 ir 4 str. įtvirtina draudimus „Niekas negali būti <...>“, todėl pozityviosios pareigos kildinamos iš teismų praktikos.

2.1 DRITTWIRKUNG 2 STR. TAIKymo SRITYJE

Teisė į gyvybę garantuojama viename iš pirmųjų Konvencijos straipsnių, tuo pabrėžiant, jog tai ypatinga vertybė. Teisė į gyvybę - prigimtinė teisė, ji sudaro tą minimumą, atskaitos tašką, nuo kurio plėtojamos ir papildomos kitos teisės ir kurios sudaro tarptautinės bendruomenės neginčijamai pripažintas vertybes. Valstybės privalo saugoti asmens gyvybę ne tik nuo valstybės pareigūnų pažeidimų, bet ir imtis pozityviųjų veiksmų, kai santykinai susiklosto privačių individų sferoje.

---

²³Siliadin v. France, no. 73316/01, §82, judgment of 26 July 2005, Europos žmogaus teisių teismo svetainė <www.echr.coe.int>

PAREIGA APSAUGOTI INDIVIDĄ NUO KITŲ ASMENŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKSMŲ

Ankstyvieji pareiškimai Teisme reikalavo fizinės apsaugos nuo teroristinių grupuočių, tačiau bylos dėl Konvencijos 2 str. buvo pripažįstamos nepriimtiniomis dėl *ratione personae*. Šių pareiškimų svarstymas vis dėlto davė teigiamų rezultatų ir buvo nustatyta, kad Konvencija reikalauja pozityvios pareigos apsaugoti asmenis nuo teroristinių grupių.

1973 m. ponis X pateikė pareiškimus dėl vyro ir brolio mirties, kurie buvo nužudyti IRA grupuotės. Komisija atmetė pareiškimus, tačiau konstatavo, kad „faktas, jog asmenį nužudo teroristai, nepanaikina Komisijos kompetencijos, nes Susitariančiosios šalys turi pareigą saugoti teisę į gyvybę.“²⁴ Komisija taip pat nustatė, kad pareiškėjos skundas dėl vyro, kurį nužudė teroristai, mirties kėlė valstybės atsakomybės klausimą, susijusį su 2 str. garantuojama apsauga teisei į gyvybę. Komisija pripažino, kad pareiškimas negalėtų būti atmestas pagal 27 str. 2d. kaip pažeidžiantis *ratione personae* principą vien dėl to, kad skundas nukreiptas prieš privačius asmenis. Galiausiai ponios X peticijos buvo atmestos kaip nepagrįstos, nes ji nebuvo tiesioginė auka brolio mirties atžvilgiu ir dėl *ratione loci* principo pažeidimo vyro mirties atžvilgiu.

Visos priimtumo sąlygos buvo išpildytos vėlesnėse peticijose, susijusiose su teroristiniais išpuoliais. Pozityviųjų pareigų aiškinimas lėmė, kad Teismas išvystė naują tendenciją: teisė į gyvybę apima situacijas, kai žudikas yra ne valstybės atstovas, be to, situacijas, kai neaišku, ar žudymus įvykdė valstybės pareigūnai ar kiti asmenys. Taigi, pažeidimus įvykdžius tiek individams, tiek teroristinėms grupuotėms ar valstybės pareigūnams, 2 str. aiškinimas lėmė ypatingą valstybių pozityviųjų pareigų išplėtimą – 2 str. bus pažeistas, jei valstybė nevykdys efektyvaus tyrimo.

Teismas ne vienoje byloje yra konstatavęs, kad Konvencijos 2 str., garantuojantis teisės į gyvybę apsaugą, kartu su valstybių Konvencijos 1 str. įtvirtinta bendrąja pareiga garantuoti kiekvienam jų jurisdikcijai priklausančiam asmeniui Konvencijoje apibrėžtas teises bei laisves, pagal prasmę reikalauja efektyvaus oficialaus tyrimo, kai asmenys yra nužudomi panaudojus jėgą. Galima išskirti grupę bylų, ypač kai valstybė atsakovė yra Turkija (Yılmaz, Tepe ir kt.), kai dėl prieštaraujančių duomenų, įrodymų stokos, Teismas nenustato materialaus 2 str. pažeidimo, tačiau pripažįstamas 2 str. procedūrinis pažeidimas. Faktą, kad procedūrinės garantijos yra labai išplėtos, paliudija ir Şirin Yılmaz v. Turkija²⁵ byla. Netoli Lice regiono įvyko PKK (apibūdinama kaip teroristinė grupuotė pagal turkų teisę) ir saugumo pajėgų susidūrimas. Atsitiktine auka nuo atsitiktinės šrapnelio dalies tapo pareiškėjo žmona. Teismas

---

²⁴ Mrs. W. v. Ireland, no. 9360/81, Commission decision of 28 February 1983, Decisions and Reports 32, p. 21

²⁵ Şirin Yılmaz v. Turkey, no. 35875/97, judgment of 29 July 2004, <www.echr.coe.int>

šioje byloje neturėjo pakankamo faktinio ir įrodyto pagrindo daryti išvadą, kad pareiškėjo žmona buvo tyčia ar neatsargiai nužudyta saugumo pajėgų, kaip teigė pareiškėjas. Dėl šios priežasties nebuvo nustatytas 2 str. pažeidimas. Konvencijos 2 str. pažeidimas nustatytas dėl neefektyvaus tyrimo. Nebuvo apklausti pareigūnai dalyvavę konflikte, nesurinkti svarbūs įrodymai (šrapnelio skeveldros, kulkos), neatliktas skrodimas, balistinis tyrimas. Byloje buvo apibendrinti efektyvaus tyrimo reikalavimai:

➤ Kokia tyrimo forma pasieks tikslus gali skirtis dėl įvairių aplinkybių. Tačiau visada pareigūnai turi elgtis savo iniciatyva, kai incidentas atsiduria jų dėmesyje. Negalima tyrimo palikti nuošalyje laukiant, kol kita institucija pateiks formalų skundą ar prisiims atsakomybę už tyrimo procedūros eigą.

➤ Tyrimas turi būti efektyvus, kad būtų galima nustatyti, ar jėgos panaudojimas buvo pateisinamas, identifikuoti ir nubausti atsakinguosius. Tai nėra rezultato įsipareigojimas. Pareigūnai privalo veikti, kad išsaugotų incidento įrodymus, t.y. liudytojų parodymus, kaltės įrodymus, kai būtina, atlikti autopsiją, kuri suteikia išsamius duomenis, objektyvią klinikinių tyrimų analizę apie mirties priežastį ir kitus duomenis. Visi tyrimo trūkumai, kurie sumažina galimybę nustatyti mirties priežastį ar kaltininką neatitiks reikalaujamų standartų.

➤ Tyrimas turi būti greitas ir pakankamai operatyvus. Teismas pripažįsta, kad gali kilti tam tikrų kliūčių ar sunkumų, kurie stabdo tyrimo progresą konkrečioje situacijoje. Tačiau greitas pareigūnų atsakas, pradedant tyrimą dėl jėgos panaudojimo, gali būti būtinas palaikant visuomenės pasitikėjimą teise ir sustabdant slaptus susitarimus ar neteisėtų aktų toleravimą.

➤ Pareiga tirti nužudymus, kurie susiję su terorizmo atėmimu, yra galiojanti, nesvarbu, ar buvo įrodyta, jog žudymai buvo valstybės pareigūnų veiksmai. Valstybė negali išvengti pareigos nagrinėti gyvybės atėmimo atvejus kaltindama dėl mirčių teroristines grupuotes. Egzistuoja netgi pareiga surengti operacijas, kurias sumažintų mirčių tikimybę, kai tiesioginis pažeidėjas yra ne valstybės pareigūnai.

Nutolstant nuo teroristinių grupuočių temos svarbu atkreipti dėmesį į Osman v. Jungtinė Karalystė²⁶ bylos suformuotus prevencijos, apsaugos, tyrimo kriterijus, kuriuos turi įgyvendinti valstybės. Pareiškėjai – motina ir sūnus – skundėsi, kad sūnaus mokytojas nužudė jų vyrą ir tėvą, o valstybė nesuteikė tinkamos apsaugos. Bylos detalės buvo labai komplikotos.²⁷ Pareiškėja Ahmet mama ir pats Ahmet skundėsi, kad policija nesiėmė visų būtinų veiksmų, kad apsaugotų jų šeimą. Nors 2 str. pažeidimas nebuvo nustatytas, Teismas

---

²⁶ Osman v. the United Kingdom, judgment of 28 October 1998, Reports of Judgments and Decisions 1998-VIII

²⁷ Mokytojas Paget-Lewis pajuto prierašumą vienam iš savo mokinių. Ahmet Osman gaudavo nuo mokytojo pinigų, įvairių dovanų, jam buvo asmeniškai pasiūlyta kartu pasimokyti turkų kalbos ir pan. Situacija tapo įtartina, kai mokytojas pradėjo grasinti Ahmet Osman draugui, kaltindamas jį iškrypėliškais ryšiais su Ahmet. Pasirodė įžeidžiantys grafiti užrašai, buvo pradurtos Ahmet tėvo mašinos padangos, pasikėsinta į šeimos nuosavybę. Ahmet šeima dėl vandalizmo informavo policiją.

pažymėjo, kad Konvencija įpareigoja valstybę ne tik susilaikyti nuo tyčinio ir neteisėto gyvybės atėmimo, bet ir imtis tinkamų žingsnių, saugant asmenų, kurie yra jos jurisdikcijoje, gyvybes. Valstybės pareiga tokiu atveju išplečiama už pirminės pareigos saugoti teisę į gyvybę, valstybė privalo užtikrinti efektyvių baudžiamųjų normų galiojimą, kurios numatyta prevencijos priemonės, numalšinimą bei baudimą už tokių normų pažeidimą. Dėl to yra priimtina, kad Konvencijos 2 str. gali įtraukti konkrečių situacijų atveju pozityviąją pareigą imtis prevencinių operatyvių priemonių, kad individas būtų apsaugotas nuo kito individo. Be to, Teismas atsižvelgė į sunkumus, su kuriais susiduria modernios visuomenės, žmogaus elgesio nuspėjamumą, valstybės institucijų turimus išteklius bei įgyvendinamus prioritetus ir pažymėjo, kad tokia pareiga jokių būdu neturėtų sukelti neįmanomos ir neproporcingos naštos valstybėms. Atitinkamai ne kiekviena grėsmė gyvybei gali įpareigoti valstybės institucijas imtis operatyvių priemonių, kad ši grėsmė nesimaterializuotų. Teismo nuomone, kai valstybė kaltinama neįvykdžiusi pozityviosios pareigos, turi būti nustatyta, kad:

- valstybės institucijos žinojo arba turėjo žinoti apie pavojų;
- pavojus individams buvo realus ir tiesioginis;
- valstybė nesugebėjo imtis jų galioje esančių efektyvių priemonių, kurios vertinant protingai galėjo padėti išvengti grėsmės.

Autorės nuomone, šioje byloje valstybės institucijos negalėjo būti kritikuojamos, kad pervertino nekaltumo prezumpcijos principo įgyvendinimą. Pareigūnai, protingai įvertinę aplinkybes, pristigo įrodymų, kad būtų galima pasinaudoti šiomis teisėmis ir gauti konkrečių rezultatų.²⁸

Valstybės pozityvioji pareiga itin atidžiai svarstoma, kai asmuo jau yra sulaikytas. Sulaikyti asmenys patenka į ypač pažeidžiamų žmonių kategoriją. *Paul and Audrey Edwards v. Jungtinė Karalystė*²⁹ byloje Teismas pažymėjo, kad kalnimo metu asmenys yra itin pažeidžiamoje pozicijoje ir valstybės institucijos privalo juos apsaugoti. C. Edwards buvo nužudytas kardomojo kalnimo metu kito, protine liga sergančio, kalnio R. Linford, kuris buvo patalpintas toje pačioje kameroje. C. Edwards, kaip kalnys, pateko į valstybės institucijų atsakomybės ribas, kurie turi pareigą saugoti asmens gyvybę tiek pagal nacionalinę teisę, tiek pagal Konvenciją. Tokiais atvejais nagrinėjami Osman bylos suformuoti klausimai. Teismas padarė išvadą, kad institucijų (medikų, policijos, prokuratūros ir teismo) nesugebėjimas

---

²⁸ Andrew Clapham atkreipia dėmesį, kad šioje byloje Teismas ne tik suformavo ko iš valstybių tikimasi prevencijos, tyrimo metu, bet ir suformavo kriterijų, kad sprendžiant pozityviosios pareigos apsaugoti individą nuo kito privataus subjekto apimtį, dėmesys turi būti atkreiptas ir į įtariamo pažeidimo privataus subjekto žmogaus teises. Skirtumas tarp paprasto tiesioginio žmogaus teisių pažeidimo, kai pažeidėjas yra valstybė, ir tarp aktų, kai tiesioginis pažeidėjas yra ne valstybės institucijos, yra tas, kad privatūs pažeidėjai patys turi teisę naudotis žmogaus teisėmis (Osman byloje buvo saugoma pažeidėjo nekaltumo prezumpcija).

²⁹ *Paul and Audrey Edwards v. the United Kingdom*, no. 46477/99, ECHR 2002-II

pateikti informaciją apie R. Linford kalėjimo pareigūnams bei neatidi R.Linford apžiūra atvykus į kalėjimą, yra valstybės pareigos apsaugoti C.Edwards gyvybę pažeidimas.

PRIVAČIŲ SUBJEKTŲ POZITYVIOS PAREIGOS SAUGOTI GYVYBĘ APIMTIS

Praktikoje individų pareigos saugoti kitų asmenų gyvybę klausimas neatrodo sudėtingas. Gyvybės atėmimas yra aiškiai neteisėtas veiksmas, uždraustas nacionalinės teisės ir paprastai tarptautinės teisės aktai nėra būtini, norint apginti individų teises nacionaliniuose teismuose. Tačiau kyla klausimas, ar privatūs subjektai patys turi pozityvią pareigą saugoti gyvybę ir ar egzistuoja paraleli valstybės pareiga užtikrinti, kad asmenys atliktų šią pareigą.³⁰ Pripažįstama, kad privatūs subjektai nėra įpareigoti suteikti tokią pat gyvybės apsaugą ir užtikrinti tokius pat prevencinius būdus kaip valstybė. Šis klausimas iškilo ir sprendimo dėl priimtino Hughes v. Jungtinė Karalystė³¹ metu. Pareiškėjos vyras mirė darbo vietoje (privačioje mokykloje), nes nebuvo kompetentingų asmenų, galinčių suteikti tinkamą pirmąją pagalbą. Pirmiausia pareiškėja skundėsi, kad nebuvo imtasi visų būtinų priemonių, kurios galėjo išgelbėti jos vyro gyvybę. Antra, pareiškėja manė, kad britų įstatymai tarsi atleidžia nuo atsakomybės už aplaidumą, nes jie neįtvirtina jokių pareigų imtis greitų veiksmų nelaimės atveju ir nesuteikia kompensacijos nukentėjusiems asmenims. Pirma skundo dalis buvo atmesta, nes skundai prieš kitus individus yra netiriami. Toks Komisijos sprendimas, autorės nuomone, gali būti kritikuojamas. Nors mokykla buvo ir privati, ji yra valstybės švietimo sistemos dalis, joms suteikiamos tam tikros valstybės lengvatos. Be to, jei Teismas nuspręstų, kad valstybinių mokyklų mokytojai turi pareigą gelbėti, o privatūs mokytojai nebūtų įpareigoti šio „gerojo samariečio“ principo, tas pačias funkcijas atliekantys asmenys atsidurtų skirtingoje padėtyje.³² Todėl siūloma, kad viešas/privatus dichotomija nebūtų naudojama šiuo būdu. Dėl antros skundo dalies Komisija konstatavo, kad net jei Konvencija sukurtų valstybėms pareigą užtikrinti, kad privatūs individai turi aiškų įsipareigojimą nedelsiant imtis veiksmų išgelbėti asmens gyvybę, šiuo atveju tokios pareigos nebuvimas nebūtų nieko pakeitęs. Komisija nemanė, kad skundas atskleidė 2 str. pažeidimą.

Klausimas, ar Konvencija reikalauja iš valstybių užtikrinti individų pareigą gelbėti kitų asmenų gyvybes, lieka atviras. Wright pabrėžia, kad „teisinė sistema, kuri nesuteikia kompensacijos, kai buvo įmanoma įrodyti, jog mirtis ar sužeidimas galėjo būti išvengtas, priėmus nuostatą dėl rizikos nesukeliančios privalomos pagalbos, yra aiškiai nepatraukli“.³³ Daugiausia, ką dabar galima pasakyti apie pozityviasias pareigas yra tai, kad valstybės

---

³⁰ Clapham A. Human Rights Obligations of Non-State Actors // Oxford University Press, 2006, p. 369

³¹ Hughes v. United Kingdom, no. 31188/96, Commission Decision of 9 April 1997, <www.echr.coe.int>

³² Cit. op. 15, p. 206

³³ Wright J. Tort Law and Human Rights // Oxford: Hart Publishing, 2001, p. 143

įsipareigojimai yra daug didesni nei privačių subjektų. A. Clapham kelia galingų privačių juridinių asmenų, kurios turi galimybę sukurti gyvybę išsaugojančius vaistus, pozityvių įsipareigojimų klausimus. Ar galima teigti, kad šios kompanijos turi pozityvią pareigą daryti viską, kas yra jų galioje, kad užtikrintų visiems gyvybę galinčių išsaugoti vaistų prieinamumą? A. Clapham atsakymas šiuo atveju abstraktus: „Galbūt jei vieną kartą būtų pripažinta, kad yra tam tikrų pozityvių pareigų ir privatiems subjektams, kitas žingsnis būtų bandymas nustatyti, ko tikimasi iš kiekvieno privataus subjekto svarbiose situacijose“.³⁴ Teismas išimtiniais atvejais nustato tam tikras pareigas privatiems subjektams, išplaukiančias iš Konvencijos. Tačiau pareigų nustatymas privatioms vaistus gaminančioms kompanijoms, autorės nuomone, atrodo pernelyg sunkiai įgyvendinamas praktikoje: neaišku, kas vertintų, kad kompanijos gali sukurti tam tikrus vaistus ir kaip įrodyti, kad šios tyčia jų nekuria. Be to, galiausiai atsakinga tarptautiniu lygiu būtų vis tiek valstybė, nors numatyti, koks mechanizmas būtų efektyvus, priverčiant kompanijas laikytis pareigų, išplaukiančių iš Konvencijos, būtų sudėtinga, jeigu ne visiškai neįmanoma.

2 str. numatyto įpareigojimo imtis pozityvių veiksmų gyvybei apsaugoti, net jei mirtis nebuvo nužudymo tyčia rezultatas, klausimas buvo nagrinėjamas *Calvelli ir Ciglio*³⁵ byloje. Privačioje klinikoje mirė kūdikis. Teismas konstatavo, kad efektyvią apsaugą, kai teisė į gyvybę nėra pažeidžiama tyčia, galima pasiekti ne tik baudžiamojo proceso metu, bet ir suteikus pakankamas civilines priemones atskirai arba kartu su priemonėmis, suteikiamomis baudžiamuosiuose teismuose. Taip pat gali būti numatytos ir drausminės nuobaudos.

*Vo v. Prancūzija*³⁶ byloje Teismas dar kartą pakartojo, kad Konvencijos 2 str. taikomas medicinos srityje, nesvarbu ar tai viešosios ar privačios gydymo įstaigos. Dėl ligoninėje įvykusio nesusipratimo, moterims, kurių pavardė buvo tokia pati (Vo), buvo sumaišytos procedūros. Tokiu būdu buvo pakenkta pareiškėjos nėštumui ir ji turėjo pasidaryti abortą. Pareiškėja skundėsi, kad valstybė nesuteikė baudžiamosios teisės priemonių prieš gydytoją, kuris netyčia nužudė jos vaisių. Tačiau 2 str. pažeidimas nebuvo nustatytas. Teismas pripažino, kad priemonės, suteikiamos administracinio proceso metu, yra adekvačios.

Konvencijos 2 str. medicinos srityje turėtų būti interpretuojamas kaip reikalaujantis iš valstybės efektyvios sistemos, užtikrinančios tinkamą tyrimą bei kaltų asmenų atsakomybę. Galima numatyti, kad ateityje skundai reikalaus galimybės laikyti privačią mediciną įstaigą atsakinga, kai tik asmens atskaitingu pripažinimas nebus patenkinamas. Kai nacionalinė teisė tokios galimybės nesuteiks, pažeidimas bus nagrinėjama Europos žmogaus teisių teisme.³⁷

---

³⁴ Cit. op. 30, p. 370

³⁵ *Calvelli and Ciglio v. Italy* [GC], no. 32967/96, ECHR 2002-I

³⁶ *Vo v. France*, no. 53924/00, judgment of 8 July 2004, Reports of Judgments and Decisions 2004-VIII

³⁷ Cit. op. 30, p. 372

2.2 DRITTWIRKUNG 3 STR. TAIKymo SRITYJE

Prieš gilinantis, kaip Drittwirkung doktrina taikoma Konvencijos 3 str. srityje, svarbu apibrėžti, kokie veiksmai laikomi 3 str. pažeidimu. Konvencijos 3 str. įtvirtina principą, kad niekas negali būti kankinamas, su niekuo neturi būti žiauriai, nežmonišškai ar žeminant jo orumą elgiamasi, ar jis baudžiamas. Deja, Konvencija neįtvirtina šių veikų apibrėžimo. Nustatant kankinimų sąvoką yra vadovaujamosi Jungtinių Tautų rėmuose priimta 1984 m. Konvencija prieš kankinimą ir kitoki žiaurų, nežmonišką, ar žeminantį elgesį ir baudimą, kurioje įtvirtinta, kad kankinimas – tai kiekvienas veiksmas, kuriuo asmeniui tyčia sukeliama stiprus fizinis skausmas ar kančia, norint iš jo ar iš kito asmens gauti informaciją ar prisipažinimą, nubausti jį už atitinkamą veiksma, priversti jį ar trečią asmenį prisipažinti, kad jie kažką padarė, kai tokią kančią sukelia valstybės pareigūnas ar tai daroma jam kurstant, ar tyliai sutinkant.³⁸ Nežmoniško ar žeminančio elgesio ar bausmės kategorijos yra bendresnės. Kankinimus nuo žeminančio ar nežmoniško elgesio skiria du elementai: kankinimai turi specifinį tikslą (informacijos gavimas ir kt.) ir reikalauja aukštesnio fizinės ir psichologinės kančios sunkumo lygio nei kalbant apie nežmonišką elgesį.

Teismo praktikoje išsivystė tezė, kad nežmoniškas elgesys yra tada, kai tyčia sukeliama fizinė ir psichinė kančia, kuri negali būti pateisinama. Galima išskirti tris elementus: tyčia, sunki kančia ir pateisinimo nebuvimas. Priešingai nei nežmoniškas elgesys ar bausmė, kalbant apie žeminantį elgesį nėra būtina, kad toks elgesys ar bausmė sukeltų sunkias, ilgai trunkančias fizines pasekmes ar kenksmingas psichologines problemas, nors dažniausiai šios pasekmės neišvengiamos, jos nėra žeminančio elgesio būtinas elementas. Žeminantis elgesys ar bausmė – tai elgesys, kuris šiurkščiai žemina individą savęs vertinimo ar kitų akyse, ar verčia elgtis prieš savo norą ar sąžinę. Svarbiausia, kad toks elgesys ar bausmė sudarytų 3 str. vieną svarbiausių tikslų – saugoti asmens orumą ir fizinį integralumą – pažeidimą.³⁹

Taigi, visi šių veiksmų grupės pažeidimai yra neleistini, nesvarbu, ar draudimą pažeidžia valstybės institucijos ar privatūs asmenys. Teismo praktika Drittwirkung koncepciją ypač dinamiškai vysto šiose srityse:

- Apsauga nuo privačių subjektų pažeidimų užsienyje;
- Fizinės bausmės privačiose mokyklose;
- Smurtas šeimoje.

---

³⁸ Jungtinių Tautų Konvencija prieš kankinimą ir kitoki žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą // V.Ž., 1991, Nr. 27-732

³⁹ Macdonald R. St. J., Natscher F., Petzold H. The European system for the protection of human rights // Dordrecht: Nijhoff, 1993, p. 243

APSAUGA NUO PRIVAČIŲ SUBJEKTŲ PAŽEIDIMŲ UŽSIENYJE

Pareiga apsaugoti individą nuo galimo ne valstybės pareigūnų smurto, kuris gresia užsienyje, kildinama iš *Drittwirkung* teorijos. Šio smurto šaltinis gali būti kitos valstybės pareigūnų veiksmai, nusikalstamos organizacijos narių veikimas ir kt. Tačiau išsiunčiančioji valstybė bus laikoma atsakinga, jei ekstradicija reikš 3 str. pažeidimo riziką.

Teismo praktikoje galioja bendra taisyklė, kad valstybės yra atsakingos tik tada, kai neteisėti veiksmai buvo atlikti jos jurisdikcijoje.⁴⁰ Vis dėlto *Soering* byloje Teismas pripažino, kad 3 str. turi tam tikrą eksteritorialumo pobūdį tokia apimtimi, kad valstybės sprendimas išsiųsti asmenį, jei jam grėstų realus pavojus būti kankinamam, sukeltų valstybės atsakomybę.⁴¹ Svarbu pabrėžti, kad tokiu atveju valstybės atsakomybė atsirastų dėl to, kad ji imtųsi konkretaus veiksmo, kurio tiesioginė pasekmė būtų asmens patiriamos kančios.

Soering byla bene svarbiausias šaltinis, aiškinantis valstybės atsakomybės pagrindus, kai pažeidimas įvykdomas kitose (ne Konvencijos dalyvėse) valstybėse. Ponas *Soering*, Vokietijos pilietis, buvo sulaikytas Jungtinės Karalystės kalėjime. Jis laukė ekstradicijos į JAV dėl nusikaltimo įvykdyto *Virdžinijoje*. Jungtinė Karalystė prieš išduodama *Soering* norėjo užsitikrinti, o jeigu tai neįmanoma bent jau rekomenduoti, kad mirties bausmė nebūtų vykdoma. Jungtinė Karalystė gavo rašytinį *Bedford* apygardos advokato patvirtinimą, kad jeigu teismas *Soering* paskirs maksimalią bausmę, advokatas Jungtinės Karalystės vardu išreikš prašymą, kad mirties bausmė nebūtų vykdoma. Britų užsienio reikalų ministras pasirašė išdavimo orderį, tačiau *Soering* nebuvo perduotas. Jis kreipėsi į Europos žmogaus teisių komisiją, teigdamas, kad „mirties eilės fenomenas“, kurį jis gali patirti JAV, sąlygos nežmonišką ir žeminantį elgesį. Teismas pripažino, kad Jungtinės Karalystės atsakomybė kyla dėl specialios 3 str. prigimties. Pirma, Teismas pabrėžė, kad Konvencija turi būti interpretuojama taip, kad užtikrintų praktiškas ir efektyvias apsaugos priemones, ir kiekvienas aiškinimas turi atitikti bendrą Konvencijos dvasią, instrumento, kuris sukurtas palaikyti ir skatinti idealus ir vertybes demokratinėje visuomenėje. Tuomet Teismas ėmėsi aiškinti 3 str. pobūdį: jokie apribojimai nėra galimi pagal 15 str.; panašios nuostatos įtvirtintos Pietinių ir politinių teisių pakte bei Amerikos žmogaus teisių konvencijoje. Kankinimų draudimas ekstradicijos metu yra numatytas ir Jungtinių Tautų konvencijoje prieš kankinimus ir kitokį žiaurų, nežmonišką, ar žeminantį elgesį ar bausmę (šios Konvencijos 3 str. draudžia ekstradiciją, jeigu yra svarbių aplinkybių manyti, kad asmuo bus kankinamas). Teismas

---

⁴⁰ Byloje *A. v. Jungtinė Karalystė* Teismas nustatė, kad valstybė turi imtis priemonių, kad užtikrintų, jog individai jos jurisdikcijoje nėra kankinami ar su jais nėra nežmoniškai ar žeminančiai elgiamasi. *Assenov* ir kiti v. *Bulgarija* Teismas laikė, kad kai asmuo iškelia ieškinį, kad valstybės pareigūnai su juo netinkamai elgėsi, 3 str. kartu su 1str. reikalauja efektyvaus oficialaus tyrimo.

⁴¹ *Soering v. the United Kingdom*, judgment of 7 July 1989, Series A no. 161

padarė nuorodą ir į Konvencijos preambulę, kur minima, kad „būdamos Europos šalių vyriausybės, kurios yra tikros, jog laikydamosi vienodos nuomonės ir turėdamos politinių tradicijų, idealų, laisvių ir teisės normų bendrą palikimą yra pasiryžusios...“. Teismas padarė išvadą, kad Konvencijoje taip pat numatytas draudimas išduoti asmenį, jei būtų aplinkybių, leidžiančių manyti, kad asmuo bus kankinamas.⁴²

Teismas uždraudė ekstradiciją, kai gresia *kankinimai*, atsižvelgiant į faktą, kad Konvencija atspindi vykstančius pasikeitimus, galima įtraukti ir draudimą nežmoniškai elgtis ekstradicijos metu. Tokiomis aplinkybėmis bet kokia galimybė ribotai aiškinti 3 str. tokiu būdu, kad valstybė atsako tik už savo institucijų veiką, būtų paneigta. Komisija siūlė, kad 3 str. taikymo sritis būtų išplėsta ir tiems atvejams, kai valstybė, kuriai asmuo yra išduodamas, įsipareigoja užtikrinti žmonišką elgesį, tačiau yra rizika, kad privačios teroristinės organizacijos suras išduotąjį asmenį, jį nužudys ar kankins.⁴³ Byloje HLR v. Prancūzija⁴⁴ pareiškėjas teigė, kad dėl bendradarbiavimo su pareigūnais narkotikų platinimo byloje, jam gresia pavojus Kolumbijoje. Pareiškėjas ginčijo sprendimą jį išsiųsti iš Prancūzijos. Nors byloje nebuvo nustatyta, kad pareiškėjui grėsė realus pavojus, Teismas pažymėjo, kad jis neatmeta galimybės taikyti Konvencijos 3 str., kai pavojus kyla iš kito asmens ar asmenų grupės, kurie nėra valstybės pareigūnai.

Andrew Clapham teigia, kad jei ši idėja būtų nagrinėjama be ekstradicijos faktoriaus, galima būtų daryti išvadą, kad valstybės atsakingos už Konvencijos pažeidimus, kuriuos įvykdo teroristinės grupuotės jos teritorijoje. Tokiu būdu valstybė turėtų apsaugoti, tarkim, socialistą politiką nuo dešiniojo sparno teroristų išpuolių. Iki kokio laipsnio valstybės atsako už teroristų veikas nustatyti yra labai sunku. Dar sunkiau nustatyti, ar valstybės yra atsakingos už tarptautinį terorizmą, vykdomą jos ekonomikos ar politikos dėka. Teismas žengtų labai drąsų žingsnį, jei nustatytų, kad Britų Vyriausybė yra netiesiogiai atsakinga už IRA veikas.⁴⁵ Autorė mano, kad valstybės atsakomybė už teroristines grupuotes turi aiškiai galimybę būti vystoma. Svarbu atsižvelgti į Konvencijos 2 str. taikymo praktiką. 2 str. apsauga garantuojama netgi, kai nežinoma, ar pažeidimą įvykdo valstybės pareigūnas, o valstybės atsakomybė kildinama iš efektyvumo principo įgyvendinimo. Sistemiškai aiškinant 3 str. taikymo galimybę, kai veiką įvykdo privatus subjektas (netgi teroristai), nėra atmesta.

Bet kuriuo atveju eksteritorialumo principo taikymas plečiamas atsargiai. Šemsi Önen v. Turkija byloje pareiškėja teigė, kad tai, jog ji ir jos broliai, sesės stebėjo, kaip ginkluoti

---

⁴² Cit. op. 15, p. 190-191

⁴³ Panaši situacija susidaro tada, kai policijos informatorius yra išduodamas šaliai, kurioje jis ar ji atliko informatoriaus pareigas ir dėl to yra didelė rizika, kad asmenys, kurie buvo nubausti dėl jo suteiktos informacijos, bandys keršyti.

⁴⁴ HLR v. France, judgment of 29 April 1997, Reports of Judgments and Decisions 1997-III

⁴⁵ Cit. op. 15, 193-194

asmenys žudo jų tėvus sudarė pažeidimą 3 str. prasme.⁴⁶ Pareiškėjos tėvai buvo nužudyti PKK narių (Kurdo darbo partija, tai teroristinė grupuotė, kuri buvo įsitraukusi į konfliktą su Turkijos ginkluotomis pajėgomis dėl autonomijos siekio). Teismas padarė išvadą, kad joks valstybės pareigūnas nebuvo susijęs, tiesiogiai ar netiesiogiai, su pareiškėjos šeimos užpuolimu, kuris baigėsi jos tėvų ir brolio mirtimis, todėl Konvencijos 3 str. nepažeistas.

Taisyklė neišduoti asmens taip pat išplečiama atvejams, kai pabėgėlis, siunčiamas į priimančią šalį, susidurtų su realia nežmoniško, žeminančio elgesio rizika. 3 str. suteikia labai ribotą prieglobsčio teisę (X ir Y v. Nyderlandai byla⁴⁷)

FIZINĖS BAUSMĖS PRIVAČIOSE MOKYKLOSE

Kankinimų, nežmoniško ir žeminančio elgesio draudimas apima ir fizinių bausmių taikymo mokyklose klausimus. Teismas yra pažymėjęs, kad tuo atveju, kai mokytojas vykdo fizinę bausmę jis vykdo ne valstybės jam pavestus įgaliojimus, bet įgaliojimus, kurie kyla iš paprotinės teisės kaip mokytojo statuso ypatybė. Valstybės atsakomybė atsiranda ne dėl mokytojo veiksmų kaip valstybės pareigūno (nes mokytojo įgaliojimai kyla iš paprotinės teisės), bet dėl švietimo politikos disciplinos klausimų, kurie yra visiškai priklausomi nuo valstybės. Po Campbell ir Cosans v. Jungtinė Karalystė byloje nustatytų pažeidimų Didžioji Britanija pataisė savo teisės aktus, uždrausdama fizines bausmes valstybinėse mokyklose.⁴⁸

Galima manyti, kad Teismo praktika dėl fizinių bausmių mokyklose negali būti taikoma privačiame sektoriuje, nes tėvai sutiko su fizinėmis bausmėmis, kai jie pasirinko mokyklą. Tačiau sunku įžvelgti, kaip tai galėtų pateisinti tokį elgesį, kuris paliestų asmens orumą tokiu laipsniu, kad kiltų 3 str. pažeidimas. Warwick v. Jungtinė Karalystė⁴⁹ byloje Komisija nustatė, kad fizinės bausmės – direktorė naudojo liniuotę nubausti mergaitę kito mokytojo (vyro) akivaizdoje – pasiekė žiaurumo lygį, numatytą 3 str. Tačiau ši byla buvo adresuota Ministrų Komitetui, kurie nepasiekė 2/3 daugumos reikalavimo ir pažeidimas nebuvo nustatytas.

Dabar Teismas jau yra aiškiai pripažinęs, kad fizinės bausmės privačiose mokyklose patenka į Konvencijos 3 str. taikymo sritį. Byloje Y v. Jungtinė Karalystė⁵⁰ pareiškėjas, 15 m. berniukas, buvo nubaustas direktoriaus ir jam paskirti keturi smūgiai lazda. Pareiškėjo tėvai kreipėsi į policiją, kuri vėliau nusprendė, nereikšti kaltinimų dėl užpuolimo. Tuomet tėvai nesėkmingai ieškojo nuostolių atlyginimo civilinių procedūrų metu. Pareiškėjas Komisijos

---

⁴⁶ Şemsi Önen v. Turkey, no. 22876/93, judgment of 14 May 2002, <www.echr.coe.int>

⁴⁷ Cit. op. 15, p. 195

⁴⁸ Campbell and Cosans v. the United Kingdom, judgment of 25 February 1982, Series A no. 48

⁴⁹ Maxine and Karen Warwick v. United Kingdom, no. 9471/81, Commissions's report of 18 July 1986, Decisions and Reports 60, pp. 18

⁵⁰ Y v. United Kingdom, judgment of 29 October 1992, Series A no. 247-A

procedūrų metu darė nuorodą į Tyrer bylą ir Komisijos išvadą Warwick byloje, kad įrodytų, jog bausmė, paskirta jam, sukėlė smurtą, kuris yra draudžiamas Konvencijos 3 str. Visi ieškiniai rėmėsi individualiais pagrindais. Šioje byloje pareiškėjas „buvo mušamas tokia jėga, kad liko mėlynių žymės, kurios sukėlė stiprų skausmą ir kurį laiką po įvykio“. Komisija vengė esminio ryšio su valstybe, paprasčiausiai konstatuodama: „toks paauglio berniuko sužalojimas yra nepriimtinas nesvarbu, kas vykdė tokią bausmę – tėvai ar mokytojai. Komisija nemato jokio pateisinimo tokiam elgesiui su pareiškėju.“⁵¹ Nepaisant Komisijos tyrimo dėl valstybės funkcijų švietimo srityje, Komisija susiejo pažeidimą su bausme, ne su baudėju. Valstybės atsakomybė kilo dėl to, kad „Britų teisinė sistema leido [netinkamą elgesį] ir nesuteikė jokių efektyvių žalos atlyginimo priemonių.“⁵²

SMURTAS ŠEIMOJE

Gali kilti klausimas, ar situacija keistūsi, kalbant apie vaikų auklėjimą ne valstybės lygiu, bet šeimoje. Jeigu valstybė laikoma atsakinga už mokytojų elgesį kaip bendros švietimo politikos įgyvendinimo dalį, turbūt visi sutiktų, kad valstybė negali daryti įtakos tėvų sprendimams. Tačiau valstybės atsakomybė šiuo atveju kyla kitu pagrindu – valstybė atsakinga dėl adekvačios teisinės apsaugos nesuteikimo. A. v. Jungtinė Karalystė⁵³ byloje pareiškėjas, 9 metų berniukas, buvo mušamas patėvio lazda. Nepaisant fakto, kad elgesys su pareiškėju pasiekė atitinkamą žiaurumo lygį, Anglijos teismų prisiekusieji išteisino patėvį. Teismo požiūriu, Anglijos teisė nesuteikė pakankamos apsaugos. Netgi Vyriausybė pripažino, kad esamas įstatymas nesuteikia adekvačios apsaugos vaikams ir turėtų būti pataisytas.

Valstybė privalo suteikti apsaugą ne tik jau įvykusio pažeidimo atveju, ji, norėdama nepažeisti savo pozityviosios pareigos, privalo imtis ir prevencinių priemonių. Byloje E. ir kiti v. Jungtinė Karalystė⁵⁴ buvo nustatyta, kad vaikai buvo psichiškai ir seksualiai išnaudojami savo patėvio, kuris turėjo pasikartojančią kriminalinę praeitį dėl išprievartavimų dar prieš apsigyvendamas su vaikų motina. Teismas nesprendė kaltės klausimų pagal nacionalinę teisę. Teismas pažymėjo, kad 3 str. nereikalauja „jei ne“ (*angl.* - “*but for*”) testo įvykdymo – *jei ne* valstybės institucijų neveikimas, neteisėtas elgesys nebūtų įvykęs. Nesugebėjimas imtis protingų priemonių, kurios padėtų sumažinti žalą, yra pakankamas pagrindas atsirasti valstybės atsakomybei. Teismui užteko faktų, kad buvo atliktas netinkamas tyrimas, institucijos nesugebėjo bendradarbiauti. Tai lėmė šiurkštų Konvencijos nuostatos, garantuojančios asmens integralumą, pažeidimą.

---

⁵¹ Cit. op. 50

⁵² Ibid.

⁵³ A. v. the United Kingdom, judgment of 23 September 1998, Reports of Judgments and Decisions 1998-VI

⁵⁴ E. and others v. United Kingdom, no. 33218/96, judgment of 15 January 2003, <www.echr.coe.int>

2.3 DRITTWIRKUNG 4 STR. TAIKYMO SRITYJE

Konvencijos 4 str. įtvirtina nelaisvės ir vergijos, kuri yra ypatinga grėsmės asmens integralumui forma, draudimą. 4 str. turi akivaizdžią galimybę būti taikomas ir ne valstybės pareigūnų padarytiems pažeidimams, vergija yra pripažįstama tarptautinės teisės pažeidimu, net jei atsakingi yra privatūs asmenys. Tarptautinis baudžiamasis buvusios Jugoslavijos tribunolas išryškino pagrindinius faktorius, į kuriuos turi būti atsižvelgta nustatant pavergimo atvejus: asmens judėjimo laisvės, psichinės aplinkos, psichologinė kontrolė, priemonės, kurių imamasi norint užkirsti kelią pabėgimui, prievarta, jėgos panaudojimas, trukmė, izoliacija, seksualinio ir priverčiamojo darbo kontrolė, žiaurus elgesys ir piktnaudžiavimas.⁵⁵

Skundai dėl 4 str. Teismo praktikoje itin reti, tačiau 2005 m. Siliadin byla⁵⁶ atskleidžia, kad straipsnis, draudžiantis priverčiamąjį darbą, vis dar aktualus. Nors vergovė oficialiai buvo panaikinta daugiau nei prieš 150 metų, „namų vergovė“ tęsiasi Europoje ir yra susijusi su tūkstančiais žmonių, kurių dauguma yra moterys. Atsižvelgus į šias aplinkybes, Teismas pripažino, kad valstybių narių pozityvios pareigos dėl Konvencijos 4 str. turi būti suprantamos kaip reikalaujančios kiekvieno veiksmo, nukreipto į asmens laikymą tokioje situacijoje, nubaudimą ir efektyvų bausmės vykdymą.

„NAMŲ“ VERGOVĖ

Namų darbininkai, kurie negauna tinkamo atlygio už savo darbą bei tinkamų darbo sąlygų, turi galimybę teikti skundus dėl Konvencijos 4 str. pažeidimo, jei valstybė deramai jų neapsaugo. Siliadin v. Prancūzija byloje buvo tiriamas šiuolaikinės namų vergovės atvejis. 15 metų Togo pilietė atvyko į Paryžių, 4 metus mergaitė dirbo aukle ir namų darbininke pono ir ponios B. šeimoje be užmokesčio, be nustatytų darbo valandų, be laisvadienių, neturėdama galimybės laisvai išeiti, išskyrus apsipirkimą namų ruošai bei vaikų nuvedimą į mokyklą ar būrelius. I instancijos teismas nuteisė sutuoktinius B. 12 mėnesių laisvės atėmimo bausme, paskyrė baudą ir nuostolių atlyginimą. Apeliacijos metu sutuoktiniai buvo išteisinti. Kasacijos metu apeliacinio teismo sprendimas buvo panaikintas, bet tik civilinio ieškinio atžvilgiu. Tokiu būdu ponas ir poncia B. išvengė kriminalinės bausmės. Pozityviosios pareigos egzistavimo klausimu Teismo argumentacija buvo itin plati. Teismas pasirėmė ankstesnėmis bylomis, kurios buvo „pilotinės“ formuojant pozityviųjų pareigų teoriją pradėdant nuo 1979

---

⁵⁵ 2002 06 12 Tarptautinio baudžiamojo buvusios Jugoslavijos tribunolo sprendimas Kaltintojas v. Kunarac and ors IT-96-23, IT-96-23/1-A, p.119

⁵⁶ Cit. op. 23

m. (Marckx v Belgija, X ir Y v. Nyderlandai, M.C. v. Bulgarija, A. v Jungtinė Karalystė). Teismo nuomone, Konvencijos 4 str. taikymo apribojimas tik tiesioginiais valstybės pareigūnų veiksmais būtų nesuderinamas su tarptautinėmis apsaugos priemonėmis, kurios susijusios su priverstinio darbo draudimu, ir paverstų jas neefektyviomis:

„Iš šios nuostatos būtina išplaukia, kad vyriausybės turi pozityviasias pareigas, tokias pat kaip ir Konvencijos 3 str. atžvilgiu, pvz. priimti baudžiamosios teisės nuostatas, kurios baustų už veikimą, draudžiamą 4 str. ir tokios nuostatos būtų taikomos praktikoje.“⁵⁷

Teismas teigė, kad Prancūzijos Baudžiamajame kodekse įtvirtintų nusikaltimų formuluotė buvo atvira pernelyg skirtingam interpretavimui, kaip tai pademonstravo ši byla. Teismas nustatė, kad veikiantys baudžiamosios teisės aktai Prancūzijoje nesuteikė pareiškėjai, nepilnametei, praktinės ir efektyvios apsaugos nuo veiksmų, kurių auka ji buvo.

Dėmesys turėtų būti atkreiptas ir į Parlamentinės Asamblėjos priimtas Rekomendacijas, kurios įtvirtina pagrindines valstybių narių politikos kryptis, susijusias su „namų“ vergija. Rekomendacija 1523 (2001) dėl šeimyninės vergijos⁵⁸ įtvirtina, kad šeimyninė vergija kaip nusikaltimas turėtų būti įtraukta į valstybių narių baudžiamuosius kodeksus. Rekomendacija 1663 (2004) „Šeimyninė vergija: katonga, ruošos pagalbininkės ir „paštu užsakomos nuotakos“⁵⁹ įtvirtina šiuos pagrindinius reikalavimus:

- užtikrinti, kad asmens laikymas bet kokios formos vergovėje būtų baudžiamasis nusikaltimas kiekvienoje valstybėje narėje;
- užtikrinti, kad valstybių narių institucijos nuodugniai, greitai ir nešališkai tirtų pareiškimus dėl bet kokios formos vergijos bei persekiotų baudžiamą tvarka atsakingus asmenis;
- rekomenduoti valstybėms peržiūrėti imigracijos ir deportacijos politiką, kad šeimyninės vergijos aukos turėtų laikinus leidimus gyventi ir galėtų paduoti skundus dėl piktnaudžiaujančių vyrų ar darbdavių, jeigu to pageidauja;
- skatinti valstybes sukurti efektyvų paramos tinklą (skubus apgyvendinimas, sveikatos priežiūra, psichologinė pagalba ir teisinis konsultavimas);
- užtikrinti, kad vergijos aukos gautų nuostolių atlyginimą, įskaitant kompensaciją, restituciją, reabilitaciją, satisfakciją ir nepasikartojimo garantijas.

Galima teigti, kad neįgyvendinus šių reikalavimų valstybė galėtų būti laikoma atsakinga kaip pažeidusi pozityviasias pareigas, nors pirminis pažeidėjas būtų ir privatus asmuo.

---

⁵⁷ Cit. op. 23, p. 89

⁵⁸ Parlamentinės Asamblėjos Rekomendacija 1523 (2001) dėl šeimyninės vergijos // <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta04/EREC1663.htm>

⁵⁹ Parlamentinės Asamblėjos Rekomendacija 1663 (2004) „Šeimyninė vergija: katonga, ruošos pagalbininkės ir „paštu užsakomos nuotakos“ // http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta01/EREC1523.htm#_ftn1

DARBO GINČAI

Teismas nėra linkęs pripažinti, kad Konvencijos 4 str. yra taikomas įdarbinimo kontraktams. Byloje X v. Olandija⁶⁰ futbolo žaidėjas skundėsi, kad mokestis klubui norint pradėti žaisti naujame klube privertė dirbti senajam klubui. Tačiau nebuvo nustatyta, kad kontraktas teisiškai draustų nustoti dirbti klube, o klubo taisyklės futbolininkui buvo žinomos.

Grupė skundų buvo paduota skundžiant Austrijos darbo teisę. Pareiškėjai teigė, kad darbo sutarčių nutraukimas bankroto atveju reiškė, kad jie buvo įpareigoti dirbti už mažesnę atlyginimą arba atsisakyti vienkartinės išmokos. Komisija nenustatė, kad pareiškėjai dirbo prieš savo valią, o jų darbas negali būti laikomas neteisingas ar despotiškas (Ilse Baumgartner and ors v. Austrija⁶¹).

Su darbo santykiais glaudžiai yra susijusi profesinių susivienijimų veikla. Teismo praktika atskleidžia, kad valstybės turi pozityviają pareigą užtikrinti, kad privatūs subjektai, pvz., profesinės teisininkų sąjungos, nepažeistų Konvencijos 4 str. garantuojamų teisių. Van Der Mussele v. Belgija⁶² byloje pareiškėjas dirbantis advokatu skundėsi, kad Belgijos teisinės pagalbos ir gynybos kontora privertė teikti nemokamas teisininko paslaugas. Belgijos Vyriausybė teigė, kad ji negali būti atsakinga, nes nebuvo jokių teisės aktų, reglamentuojančių teisinės pagalbos teikimą, o ši pareiga išplaukia tik iš profesinių taisyklių. Šio argumento Teismas nepriėmė. Valstybės atsakomybę už Ordres des avocats Tarybos veiklą Teismas kildino iš pareigos suteikti nemokamą teisinę pagalbą baudžiamųjų bylų atveju pagal Konvencijos 6 str. 3 d. c punktą, o civilinių bylų atveju nemokama teisinė pagalba yra viena iš priemonių teisingai nagrinėjant bylą pagal Konvencijos 6 str. 1 d. reikalavimus. Be to, Belgijos advokatūros veikla, kuri yra susijusi su teismine valdžios įgyvendinimu, yra reglamentuojama įstatymais. Svarbūs teisės aktai įtvirtina advokatūros tikslus ir įkuria jos institucinius organus. Tokiu būdu Belgijos valstybė negali būti laikoma nesusijusi su Teisinės pagalbos ir gynybos kontorų veikla. Dėl priverčiamojo darbo Teismas nenustatė, kad pareiškėjas patyrė neproporcingos naštos, atvirkščiai, turėjo galimybę įgyti patirties, užsitikrinti reputaciją, turėjo pakankamai laiko dirbti su kitomis bylomis, be to, padėjo įgyvendinti socialinio solidarumo principą.

Autorės nuomone, atsižvelgus į tai, kad vyriausybės, siekdamos išvengti atsakomybės, tam tikras viešosios valdžios funkcijas vis dažniau perduoda privatiems subjektams, Teismo tendencija vertinti konkrečias bylas aplinkybes, o ne automatiškai priimti valstybės

---

⁶⁰ X. v. Netherlands, no. 9322/81, Commission decision of 3 May 1983, Decisions and Reports 32, p. 180

⁶¹ Ilse Baumgartner and ors v. Austria, no. 23085/93, Commission Decision of 16 January 1996, <www.echr.coe.int>

⁶² Van der Mussele v. Belgium, judgment of 23 November 1983, Series A no. 70

nacionalinės teisės klasifikacijos, kad atitinkamas subjektas nėra laikomas valstybės institucija, itin reikšminga šiuolaikinėse visuomenėse. Tačiau jeigu atitinkamo subjekto veiklos nebūtų galima priskirti valstybei, o spraga dėl individo apsaugos vis dar egzistuotų, valstybės atsakomybė galėtų būti pagrįsta Konvencijos horizontalaus veikimo ir pozityviųjų pareigų teorijomis.

Reziumuojant, Teismo praktikai dėl asmens gyvybės ir integralumo apsaugos netrūksta nuoseklumo ir pagrįsto teisingo balanso principo įgyvendinimo. Valstybės pozityviosios pareigos, kylančios dėl tinkamos apsaugos nesuteikimo asmenims nuo kitų privačių subjekto neadekvataus elgesio, autorės nuomone, gali būti apibendrintos šiuo būdu:

- užkirsti kelią pažeidimams (kiek įmanoma);
- aktyviai ieškoti kaltininkų (kai prevencija nebuvo efektyvi);
- nubausti kaltus asmenis (adekvačiu būdu);
- taikyti bausmę humaniškai (gerbti asmens orumą).

III. PRIVATAUS IR ŠEIMOS GYVENIMO APSAUGA

Privataus ir šeimos gyvenimo apsauga yra susijusi su dviem Konvencijos straipsniais: 8 str. skelbia, kad „kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo asmeninis ir jo šeimos gyvenimas, buto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas“, 12 str. įtvirtina, kad „vyrai ir moterys, sulaukę santuokinio amžiaus, turi teisę tuoktis ir sukurti šeimą pagal šią teisę reguliuojančius valstybės vidaus įstatymus“. Tačiau tiek teorijoje, tiek praktikoje Konvencijos 8 str. yra skiriamas pagrindinis dėmesys.

Nors 8 str. 2 dalyje nurodyta, kad pažeidėjas yra valstybės institucija, privačių individų elgesys nėra už 8 str. taikymo ribų. Valstybės atsakomybė, kai pirminis pažeidėjas yra privatus asmuo, kyla iš pozityviųjų pareigų teorijos. 8 str. dabar gali būti interpretuojamas taip, kad pirmoji jo dalis taikoma abiejose srityse – tiek privatinėje, tiek viešojoje. Teisė į privataus ir šeimos gyvenimo neliečiamumą reikalauja apsaugos ne tik valstybių atžvilgiu, bet ir privačioje sferoje – kiti individai, jų grupės ir juridiniai asmenys privalo gerbti šią Konvencijos garantuojamą teisę.

Teismo praktika sudėtingai praplėtė 8 str. taikymo sritį, todėl nagrinėjant horizontalųjį efektą bus laikomasi supaprastintų kategorijų, atitinkamai išskiriant privataus, šeimos gyvenimo bei būsto apsaugą.

3.1 PRIVATAUS GYVENIMO APSAUGA

Teismas savo praktikoje ne kartą konstatavo, kad „privataus gyvenimo koncepcija“ yra platus terminas, kuriam negalima pritaikyti išsamaus apibrėžimo (pvz., Van Kuck v. Vokietija). Pagal šiuo metu išvystytą Teismo praktiką privatus gyvenimas apima:

- Asmens fizinį ir moralinį integralumą;
- Individo fizinį ir socialinį identitetą, įskaitant ir seksualinį identitetą;
- Teisę tobulėti ir realizuoti save;
- Teisę užmegzti santykius su kitais asmenimis ir išoriniu pasauliu.⁶³

Drittwirkung teorija dinamiškai vystosi kiekvieno iš šių elementų srityje. Galima išskirti šiuos teisės į privatumą aspektus, kurie yra susiję su horizontaliuoju efektu:

- Asmens apsauga nuo seksualinio išnaudojimo;
- Privatus gyvenimas ir spaudos laisvė;
- Oficialus transseksualų pripažinimas.

---

⁶³ Van Kück v. Germany, no. 35968/97, ECHR 2003-VII

ASMENS APSAUGA NUO SEKSUALINIO IŠNAUDOJIMO

Viena svarbiausių bylų 8 str. taikymo srityje tarp privačių asmenų yra X ir Y v. Olandija.⁶⁴ Šešiolikmetė mergina turėjo protinę negalią ir gyveno privačiuose slaugos namuose. Šių namų direktorės žentas seksualiai išnaudojo merginą. Olandijos įstatymuose egzistavo spraga, efektyvus kriminalinis persekiojimas negalėjo būti pradėtas nei merginos tėvo (Mr. X), nei pačios merginos (Miss Y) iniciatyva. Civilinės apsaugos priemonės buvo prieinamos, tačiau numatyta procedūra buvo ilga, traumuojanti auką ir nesuteikianti tinkamos apsaugos. Šios aplinkybės buvo pakankamos, kad Teismas pakartotų Airey bylos formuluotę:

„Be 8 str. įtvirtinto negatyvaus įsipareigojimo gali būti ir pozityvios pareigos, kurios yra neatskiriamos nuo pagarbos privačiam ir šeimos gyvenimui. Šios pareigos gali reikalauti tam tikrų priemonių ėmimosi netgi santykių, susiklosčiusių tarp privačių asmenų, srityje.“⁶⁵

M.C. v. Bulgarija⁶⁶ byloje Teismas pabrėžė, kad efektyvi baudžiamosios teisės sistema, skirianti bausmes už visų formų seksualinį išnaudojimą, yra neatskiriamas valstybės pozityvios pareigos reikalavimas. Teisė pasinaudoti šia apsauga ypatingai svarbi, kai nukenčia vaikai ar kiti pažeidžiami asmenys. 15 m. mergina apkaltino du vyrus išprievartavimu. Tyrimo metu buvo pareikšta, kad dėl tiesioginių įrodymų stokos (auka nepademonstravo griežto nesutikimo), negalima daryti išvados, kad mergina buvo priversta lytiškai santykiauti. Teismas pažymėjo, kad valstybė pati renkasi priemones, kurios suteikia apsaugą nuo kitų individų nusikalstamo elgesio. Efektyvus sulaikymas nuo sunkių nusikaltimų, tokių kaip išprievartavimas, kai kyla grėsmė fundamentalioms vertybėms ir pagrindiniams privataus gyvenimo elementams, reikalauja efektyvių baudžiamosios teisės nuostatų. Buvo nustatyta, kad valstybės institucijos nesėkmingai išnagrinėjo visas aplinkybes ir neįvertino prieštarų parodymų patikimumo. To priežastis – dėl tiesioginių įrodymų stokos (smurto, priešinimosi požymių nebuvimo) tyrėjo nuomonė, kad incidentas buvo „pasimatymo išžaginimas“.

Istoriškai išprievartavimo atvejais daugelio šalių nacionalinė teisė reikalavo fizinės jėgos ir fizinio pasipriešinimo įrodymų. Svarbu, kad teismų praktika ir teisinė teorija sutikimo, ne prievartos stokos atvejus laiko sudėtinio išprievartavimo elementu. Teismas pabrėžė, kad Europos Tarybos narės per Ministrų Komitetą sutiko, kad bausmės už seksualinius aktus be sutikimo, įtraukiant ir tuos atvejus, kai auka nerodo pasipriešinimo ženklų, yra būtinos, norint apsaugoti moteris nuo smurto. Tyrimas ir jo išvados turi preziumuoti, kad auka neduoda sutikimo. Visų šių veiksmų nebuvo atlikta M. C. v. Bulgarija byloje. Teismas nesprendė, ar įtariamieji buvo kalti ar ne, tačiau neefektyvus tyrimas ir

---

⁶⁴ Cit. op. 17

⁶⁵ Airey v. Ireland, judgment of 9 October 1979, Series A no. 32, p. 23

⁶⁶ M.C. v. Bulgaria, no. 39272/98, ECHR 2003-XII

adekvačios apsaugos nesuteikiančios teisės normos lėmė Teismo sprendimą, kad Bulgarija pažeidė pozityvias pareigas, kylančias iš Konvencijos 3 ir 8 str.

Gali pasirodyti, kad valstybės tapo atsakingos už kiekvieną Konvencijos garantuojamos teisės pažeidimą ir jų veiksmų laisvė ženkliai apribota. Tačiau individo patiriamas smurtas ir efektyvių vidaus apsaugos priemonių nesuteikimas itin pavojingas demokratijai, nesvarbu, ar pažeidimas įvykdomas valstybės pareigūno ar kito individo. Kokiu mastu valstybės įpareigotos veikti, formulės nėra, kiekvienu atveju tiriamos individualios bylos aplinkybės.

PRIVATUS GYVENIMAS IR SPAUDOS LAISVĖ

Asmens privatumas yra dažnai pažeidžiamas netgi šalyse, kurios yra priėmusios apsaugą garantuojančius teisės aktus. Žmonių privatus gyvenimas tam tikroms visuomenės informavimo priemonėms tapo pelninga prekė. Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja 1998 m. Priėmė rezoliuciją (1156) „Teisė į privatumą“,⁶⁷ kuri patvirtino, jog teisė į privatumą ir nuomonės reiškimo teisė yra fundamentalios demokratinėje visuomenėje. Tačiau nė viena iš šių teisių nėra absoliuti ar turinti viršenybę kitos atžvilgiu, nes jos yra lygiavertės. Rezoliucijos 12 punktas įtvirtina, kad Konvencijos 8 str. saugo asmens privatumą ne tik nuo viešosios valdžios įsikišimo, bet ir nuo privačių individų ar institucijų trukdymo, įskaitant žiniasklaidą. Spauda šiuo atveju turi itin svarbų vaidmenį demokratinėje visuomenėje. Visuomenės poreikiu žinoti spaudos atstovai ne retai teisina žinomo asmens privataus gyvenimo pažeidimą, valstybė šiuo atveju turi numatyti teisinių priemonių sistemą, kuri garantuotų adekvačią apsaugą. Priešingu atveju, nors realiai pažeidimą įvykdytų valstybės nekontroliuojama spauda, atsakomybė tektų valstybei. Tinkamos apsaugos gairės pateiktos Rezoliucijos 14 punkte:

- Teisės aktai turi įtvirtinti galimybę pareikšti civilinį ieškinį, kad asmuo gautų nuostolių atlyginimą už jo privatumo pažeidimą;
- Redaktoriai ir žurnalistai, kurie paskelbė informaciją turėtų atsakyti taip kaip už įžeidimą;
- Kai redaktoriai paskelbia neteisingą informaciją, jie suinteresuotų asmenų prašymu turi išspausdinti gerai matomas pataisas;
- Leidėjams, kurie reguliariai pažeidžia kitų asmenų privatumą, turi būti numatytos ekonominės baudos;
- Asmens persekiojimas, siekiant jį nufotografuoti ar nufilmuoti tokiu būdu, kuris užkerta kelią normaliai jo gyvenimo eigai ar netgi sukelia pavojų, turi būti uždraustas;

---

⁶⁷ Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos 1998 m. rezoliucija (1156) „Teisė į privatumą“ // <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta98/ERES1165.htm>

- Aukai turi būti suteikta galimybė pateikti ieškinį fotografui ar tiesiogiai incidente dalyvavusiam asmeniui, kai paparacis įsibrauna į žemės valdas ar pasinaudoja pasiklausymo ar vaizdo didinimo įtaisais, kad užfiksuotų įvykius, kurių paprastai be įsibrovimo jis negalėtų užfiksuoti;
- Turi būti priimtose nuostatos, kurios leistų asmeniui, apie kurį surinkta, tačiau dar nepaskleista privataus gyvenimo informacija, pradėti teisingas procedūras skubos tvarka, pvz., supaprastinti prašymai dėl laikinosios nutarties;
- Visuomenės informavimo priemonės turėtų būti skatinamos susikurti savo publikavimo gaires ir įkurti instituciją, kuriai individas galėtų pateikti skundus ir reikalauti paskelbti pataisymus.

Rezoliucija aiškiai pripažįsta, kad Konvencijos 8 str. apima ir išplėstą apsaugą nuo privačių asmenų daromų pažeidimų. Be to, valstybės yra skatinamos užtikrinti, kad nukentėjusiems asmenis būtų suteiktos civilinės teisės gynimo priemonės.

Von Hannover v. Vokietija⁶⁸ byloje ginčas kilo dėl to, kad vokiečių žurnalai Bunte, Freizeit Revue, Neue Post išspausdino kelias serijas Monako princo Rainier III vyriausios dukros nuotraukų, kai ji tiesiog užsiimdavo savo kasdienine veikla: pereina gatvę, pasiima vaikus iš mokyklos, apsipirkinėja, atostogauja, sportuoja ir kt. Šioje byloje pareiškėja nesiskundė valstybės atliktais veiksmais, bet greičiau valstybės nesugebėjimu adekvačiai elgtis, kad jos asmeninis gyvenimas būtų apsaugotas. Teismas atkreipė dėmesį, kad nuotraukos užfiksavo pareiškėjos kasdienį gyvenimą, įtraukiant veiksmus, kurių prigimtis yra grynai asmeninė (sportas, pasivaikščiojimai ir kt.). Teismas manė, kad pagrindinis kriterijus, taikant teisingo balanso principą, yra tai, kad nuotraukos ir straipsniai turėtų sukelti bendrą visuomenės susidomėjimą. Teismas nustatė, kad visuomenė neturėjo teisėto intereso žinoti, kur pareiškėja yra ir kaip ji elgiasi asmeniniame gyvenime. Nors formaliai byla susijusi su valstybės pozityviosiomis pareigomis, tačiau faktiškai ji nustato leidėjų ir fotografų pareigas. Teismas netgi aiškiai įvardija, kad „spauda turi svarbų vaidmenį demokratinėje visuomenėje“ ir tada konstatuoja, kad spauda „privalo neperžengti konkrečių ribų, ypač kitų asmenų teisių ir reputacijos srityje, jos pareiga pranešti – tokiu būdu, kuris atitinka jos pareigas ir atsakomybę – informaciją ir idėjas visais viešo intereso klausimais“.⁶⁹ Akivaizdu, kad Teismas negali laikyti leidėjų tiesiogiai atsakingais, bet sprendimo tikslas, autorės nuomone, yra nustatyti šių pareigų apimtį ir palaipsniui sukurti bendrą Europos supratimą apie Konvencijoje įtvirtintas spaudos pareigas.

---

⁶⁸ Von Hannover v. Germany, no. 59320/00, ECHR 2004-VI

⁶⁹ Cit. op. 66, p. 58

Skirtingas ginčijamas klausimas iškilo Peck v. Jungtinė Karalystė⁷⁰ byloje. Ponas Peck miesto centre nesėkmingai bandė nusižudyti ir buvo užfiksuotas CCTV (policijos įrengtos kameros, kurių įrašai buvo peržiūrimi nusikaltimo aplinkybėms iširti) kamerų. Vėliau šis įrašas buvo ištransliuotas per BBC televiziją. Teismas nesvarstė klausimo, ar BBC televizija galėjo būti laikoma valstybės institucija. Buvo nagrinėjama, kokiomis apsaugos priemonėmis galėjo pasinaudoti ponas Peck pagal Konvencijos 13 str. Teismas nustatė, kad įvairios masinio informavimo priemonių komisijos nesuteikė adekvačios apsaugos. Jos galėjo tik paskirti baudą, o tai, teismo nuomone, neprilygo pareiškėjo nuostolių atlyginimui.

Šis sprendimas iliustruoja kintančią jurisprudenciją, kuri reikalauja, kad susitariančios valstybės suteiktų efektyvius teisinės gynybos būdus privatumo pažeidimo atveju, kai grėsmė kilo dėl privačių subjektų, įskaitant laikraščius (Earl v. Jungtinė Karalystė), žurnalus, televizijos kompanijas ir netgi privačius detektyvus (Verliere v. Šveicarija), veiklos.

OFICIALUS TRANSSEKSUALŲ PRIPAŽINIMAS

Asmenų, pakeitusių lytį, skundai Europos žmogaus teisių teisme aiškiai įrodė, pozityviosios pareigos privačioje sferoje itin dinamiškai kinta transseksualų teisių srityje. Pirmiausia buvo pripažinta transseksualų apsisprendimo teisė.

Van Kuck v. Vokietija⁷¹ byloje nacionalinis civilinio teismo procesas pažeidė pareiškėjos laisvę identifikuoti save moterimi ir vieną iš svarbiausių apsisprendimo laisvės principą. Teismas pažymėjo, kad šioje byloje pagrindinis aspektas buvo pareiškėjos prašymas susigražinti lyties keitimo operacijos išlaidas iš draudimo kompanijos. Vokietijos regioninis ir Apeliacinis teismai, neatsižvelgę į ekspertų rekomendacijas, kvestionavo lyties keitimo būtinybę, nerinkdami papildomos informacijos. Be to, Vokietijos Apeliacinis teismas priekaištavo pareiškėjai dėl „tyčia sužadinto“ transseksualizmo. Teismas pažymėjo, kad nebuvo teisingo balanso tarp draudimo kompanijos ir individo privataus gyvenimo intereso. Atsižvelgiant į gyvenimo pokyčius, pareiga įrodyti, kodėl reikalingas medicininis gydymas, įtraukiant ir negrįžtamą operaciją, kuri yra viena intymiausių privataus gyvenimų sričių, yra neproporcingas. Todėl Teismas manė, kad Vokietija peržengė veiksmų laisvės (angl. - *margin of appreciation*) principą, garantuojamą Konvencijos 8 str. 2d.

Pozityviosios valstybių pareigos pagal Konvenciją plėtojamos net ir tais atvejais, kai tai neatitinka ankstesnės Teismo praktikos. Teismas pabrėžė, kad jis seka savo praktika (Rees v. Jungtinė Karalystė, Cossey v. Jungtinė Karalystė ir kt.), tačiau jis turi atsižvelgti į naujas

---

⁷⁰ Peck v. the United Kingdom, no. 44647/98, ECHR 2003-I

⁷¹ Cit. op. 63

pasikeitusias aplinkybes atitinkamoje valstybėje. Teismas yra pripažinęs, kad nuo 1986 m. transseksualai susiduria su rimtomis problemomis, todėl būtinos tam tikros teisinės priemonės šioje srityje.⁷² Vos prieš keletą metų Teismas teigė, kad nėra pareigos valstybei keisti gimimų registracijos sistemą (pvz., Sheffield ir Horsham v. JK byla, 1998 m. liepos 30 d. sprendimas). 2002 m. liepos 11 d. Christine Goodwin v. Didžioji Britanija byloje⁷³ Teismas priėmė sprendimą, kad valstybė turi pareigą atitinkamai pakeisti asmens registracijos įrašus. Šioje byloje Teismas taip pat pripažino, kad transseksualo pakeistos lyties teisinis nepripažinimas sutrukdė jam pasinaudoti ir Konvencijos 12 str. garantuojama teise tuoktis ir sukurti šeimą.

Praktika nėra taip greitai besivystanti, kalbant apie transseksualų teisę įsivaikinti vaikus. X, Y ir Z. v. Jungtinė Karalystė⁷⁴ byloje buvo ginčijamas valstybės atsisakymas registruoti transseksualą tėvu vaiko, gimusio jo faktinei sugyventinei dirbtinio apvaisinimo būdu. Teismas pažymėjo, kad visuomenė yra suinteresuota išsaugoti tam tikrą šeimos teisės sistemą, kurioje pirmenybė, turi būti teikiama geriausiems vaiko interesams. Taigi Teismas pažymėjo, kad neįrodyta, jog pareiškėjų siūlymas keisti esamą tvarką (pripažinti transseksualų teisę nustatyti ne savo vaiko tėvystę) galėtų pasitarnauti vaiko interesų užtikrinimui. Autorės nuomone, transseksualų teisė įsivaikinti vaikus galėtų būti priskirta valstybių veiksmų laisvės principo įgyvendinimui, t.y. pati valstybė šioje srityje turėtų priimti tinkamiausią sprendimą, kaip efektyviai apsaugoti individo privatą gyvenimą, kiek tai susiję su transseksualų teisėmis.

3.2 ŠEIMOS GYVENIMO APSAUGA⁷⁵

Šeima – santykiai besiklostantys išimtinai privačių individų sferoje, todėl natūralu, kad dažniausiai šeimos gyvenimo pažeidėjas yra privatus subjektas. Šiuo atveju valstybės atsakomybė už šeimos gyvenimo sutrikdymą tradiciškai kildinama iš pozityviųjų pareigų teorijos. Teisės aktų, atitinkančių Konvencijos 8 str. reikalavimus, priėmimas nėra pakankamas. Teisės aktai turi būti tinkamai įgyvendinami ir interpretuojami nacionaliniuose teismuose. Svarbu pažymėti, kad valstybė nebus laikomas atsakinga kiekvienu atveju, nacionaliniai teismai turi padaryti akivaizdžią aiškinimo klaidą.⁷⁶

---

⁷² Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikoje teisėje // Vilnius: Petro ofsetas, 2005, p. 189

⁷³ Christine Goodwin v. the United Kingdom [GC], no. 28957/95, ECHR 2002-VI

⁷⁴ X, Y and Z v. the United Kingdom, judgment of 22 April 1997, Reports of Judgments and Decisions 1997-II

⁷⁵ Šeimos ir privatų gyvenimą atskirti praktiškai neįmanoma. Ryšys labai glaudus, todėl šios dalies išskyrimas yra tik sąlyginis. Slivenko v. Latvia [GC], no. 48321/99, ECHR 2003-X

⁷⁶ Europos Tarybos vadovas Nr. 7 Positive obligations of ECHR // Council of Europe, 2007, p. 42

TEISĖ IŠSISKIRTI

Nei Konvencijos 8 str., nei 12 str. negarantuoja teisės išsiskirti, net kai planuojama antroji santuoka. Todėl valstybės neturi jokių pozityviųjų teisių šioje srityje (Johnston ir kiti v. Jungtinė Karalystė). Tačiau tinkamas privataus gyvenimo apsaugos įgyvendinimas gali reikalauti, kad poroms, kurių gyvenimas kartu tampa neįmanomas, suteikti teisę į gyvenimą skyrium. Airey v. Airija⁷⁷ byloje ponė Airey teigė, kad jos vyras dažnai jai grasindavo smurtu. Dėl pernelyg didelių teisinio atstovavimo įkainių ponė Airey negalėjo pasiekti gyvenimo skyrium skyrimo, šiai procedūrai pasinaudoti nebuvo suteikta jokia teisinė pagalba. Airey byloje privataus gyvenimo ir šeimos gerbimo teisė buvo tiesiogiai pažeista ne valstybės, bet pono Airey. Tačiau Teismas pripažino, kad Airija buvo įpareigota užtikrinti, kad teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą būtų efektyvi. Teismas nemanė, kad Airija kišosi į ponios Airey privatų ir šeimos gyvenimą: skundo esmė buvo ne tai, kad valstybė atliko tam tikrus veiksmus, o tai, kad ji nesiėmė tinkamų veiksmų. Negalėdama kreiptis į Aukščiausią teisumą, ponė Airey negalėjo prašyti de facto išskyrimo su vyru, dėl to ji tapo 8 str. pažeidimo auka. Reali pagarba privačiam ir šeimos gyvenimui įpareigojo Airiją padaryti apsaugos priemones efektyviai prieinamas, kai to reikalauja aplinkybės ir asmuo pateikia prašymą.

TĖVŲ IR VAIKŲ BENDRAVIMAS

Iš Airey bylos išplaukianti 8 str. taikymo formulė nėra absoliuti. Valstybės institucijų pareiga imtis priemonių ribojama tėvų ir vaikų susijungimo atvejais, ypač kai tėvas ir vaikas yra visiškai svetimi. Tai taikoma ne tik tais atvejais, kai vaikui yra skiriama valstybės globa, bet ir tais atvejais, kai ginčai kyla tarp tėvų ir/ar kitų vaiko šeimos narių. Bet koks prievartos naudojimas turi būti ribotas. Nacionalinės institucijos turi atsižvelgti į teisingo balanso principą, pasverti pareiškėjo interesų svarbą ir jo vaikų poreikius, bei bendrą reikalavimą laikytis teisės. Teismas yra pabrėžęs, kad nuo vaiko gimimo momento egzistuoja ryšys tarp jo/jos ir tėvų. Šio ryšio negali nutraukti vėlesni įvykiai, išskyrus išskirtines aplinkybes.

Kosmopoulou v. Graikija⁷⁸ byloje tokių išskirtinių aplinkybių nebuvo nustatyta, todėl pareiškėjos ir jos dukros santykiai be abejonų turėjo vystytis. 1987 m. pareiškėja susituokė, 1988 m. pagimdė dukrą. 1996 m. pareiškėja paliko namus ir išvažiavo į Angliją. Pareiškėjos vyras pradėjo procesą dėl laikinos globos jam suteikimo. Pirmosios instancijos teismai suteikė

---

⁷⁷ Cit. op. 65

⁷⁸ Kosmopoulou v. Greece, no. 60457/00, judgment of 5 February 2004, <www.echr.coe.int>

globą tėvui. Tuo pačiu metu buvo pradėtos ir procedūros dėl galimybės bendrauti su vaiku. Apeliacinis teismas, išnagrinėjęs aplinkybes (dukros nenorą matytis su motina; incidentą, kai buvo panaudotas smurtas; nuolatinis pareiškėjos gyvenimas užsienyje ir kt.), tačiau neišklausęs pareiškėjos nusprendė, kad pareiškėja neturi galimybės bendrauti su vaiku. Be to, nė vienas iš trijų byloje dalyvavusių psichologų netyrė pareiškėjos, kad pateiktų savo išvadas. Tokiu būdu pareiškėja nebuvo įtraukta į sprendimo priėmimo procedūrą tokiu laipsniu, kad ji galėtų apsaugoti savo interesus. Europos žmogaus teisių teismas pažymėjo, kad lankymo teisės motinai buvo sustabdytos tuo momentu, kai buvo ypatingai svarbu, jog devynerių metų vaikas bendrautų su motina ir užmegztų pastovų ryšį. Pareiškėja negalėjo pasinaudoti visomis procesinėmis garantijomis, kad ji galėtų ginčyti lankymo teisių sustabdymą, todėl buvo nustatytas Konvencijos 8 str. pažeidimas.

Pagrindinis kriterijus, lemiantis tėvų ir jų vaikų bendravimo intensyvumą, yra vaiko gerovė. Atsižvelgiant į šią vertybę, valstybės institucijos turi imtis visų įmanomų priemonių, kad vaikas vėl susijungtų su tėvu.

3.3 BŪSTO NELIEČIAMYBĖ

Namai – privataus gyvenimo centrinė ašis. Pagarba būsto neliečiamybei apima teisę laisvai jais naudotis ir svarbiausia – draudimą tiek privatiems asmenims, tiek valstybės institucijoms pažeisti namų neliečiamumą. Visų valstybių įstatymai numato buto apsaugos priemones, taip pat ir laisvo asmens būsto naudojimosi išimtis. Šios išimtys būtinai turi atitikti 8 str. 2d. numatytas sąlygas. Nors valstybės įpareigos netrukdyti asmenims naudotis teisėmis, suteiktomis 8 str., tačiau toks neveikimas nėra pateisinamas, kai asmens būsto neliečiamybę pažeidžia kitas individas. Valstybė privalo suteikti teises priemones, kurios užtikrintų laisvą disponavimą namais. Cvijetić v. Kroatija⁷⁹ byloje pareiškėja teigė, kad valstybė pažeidė pozityviusius įsipareigojimus 8 str. aspektu, nes ji negalėjo savo nuosavybe naudotis 8 metus dėl nesėkmingų Kroatijos teismų sprendimų įgyvendinimo (buvęs vyras neteisėtai apsigyveno jos bute). Teismas nenustatė, kad buvo kokių nors specialių aplinkybių, kurios pateisintų Kroatijos teismo sprendimo nevykdymą tokį ilgą laikotarpį.

---

⁷⁹ Cvijetić v. Croatia, no. 71549/01, judgment of 26 May 2004, <www.echr.coe.int>

TEISĖ Į SVEIKĄ APLINKĄ

Konvencija nereglamentuoja teisės būti apsaugotam nuo aplinkos taršos, tačiau ši teisė gali būti išvedama iš Konvencijos 8 str. Tai vienas naujausių 8 str. taikymo aspektų. Byloje *Guerra ir kiti v. Italija*⁸⁰ valstybei kilo atsakomybė dėl nesugebėjimo vietinei bendruomenei suteikti informacijos apie rizikos faktorių dėl cheminės gamyklos. Fabriko gamybos procesas sukėlė didelio kiekio nedegantių dujų išmetimą į orą. Pareiškėjai skundėsi ne valstybės atitinkamu veiksmu, bet jos nesugebėjimu veikti. Nors Aplinkos ir Sveikatos apsaugos ministerija 1992 m. priėmė tam tikras išvadas, gavusi gamyklos saugumo ataskaitą, ir pateikė policijos pareigūnams veiksnių nepaprastosios padėties atveju planą, tačiau rajono taryba iki 1995 m. negavo jokio dokumento, susijusio su šiomis išvadomis, kad galėtų imtis tinkamų veiksnių. Aplinkos tarša gali paveikti individų gerovę ir sutrukdyti jiems naudotis savo namais tokiu būdu, kad tai pažeistų teisę į privataus ir šeimos gyvenimo pagarbą. Pareiškėjai keletą metų laukė informacijos, kad galėtų įvertinti pavojų, kuris jiems grėstų, jeigu jie ir jų šeimos testų gyvenimą šalia cheminės gamyklos. Tokiu būdu valstybė buvo pripažinta neįvykdžiusi savo pozityvios pareigos apsaugoti privatų ir šeimos gyvenimą.

Pagarbos būsto neliečiamybei pažeidimu remiamasi ir tada, kai pareiškėjai skundžiasi ramybės drumstimu, ypač dėl triukšmo, kuris susijęs su oro uostų plėtimu, padidėjusiu oro ir kelių eismu. *Hatton ir kiti v. Jungtinė Karalystė*⁸¹ byla atskleidžia, kaip toli Teismas yra pasiruošęs eiti, kad pripažintų valstybes atsakingas už individo apsaugą nuo kitų privačių asmenų sukeltų 8 str. pažeidimų. Pareiškėjai skundėsi miego sutrikimais dėl naktį Heathrow oro uosto vykdomų skrydžių. 1993 m. buvo priimtas veiksnių planas (schema), reguliuojantis naktinius skrydžius Heathrow. Schemos tikslas buvo dvejopas – apsaugoti vietinę bendruomenę nuo padidėjusio nakties triukšmo bei platesnis ekonomikos planų įgyvendinimas. Teismas pažymėjo, kad skundai dėl triukšmo, nebuvo sukelti valstybės arba valstybės institucijų, bet jie kilo dėl privačių subjektų veiklos. Ginčytina, ar pokyčiai, kuriuos numatė 1993 m. Schema, gali būti laikomi kaip tiesioginis valstybės kišimasis į 8 str. garantuojamas teises. Kita vertus, valstybės atsakomybė aplinkosaugos srityje gali kilti dėl nesugebėjimo reguliuoti privačią pramonės sritį taip, kad būtų apsaugomos 8 str. garantuojamos teisės. Teismas teigė, kad tie patys principai yra taikomi tiek kalbant apie valstybės pozityvius įsipareigojimus pagal 8 str. 1 d., tiek apie sąlygas, kada viešosios institucijos gali imtis veiksnių pagal 8 str. 2 d. Dėl to Teismas atsisakė nuspręsti, kuriai kategorijai priklauso šis atvejis. Teismas pabrėžė, kad pagrindinis dėmesys turi būti skiriamas

---

⁸⁰ *Guerra and Others v. Italy*, judgment of 19 February 1998, Reports of Judgments and Decisions 1998-I

⁸¹ *Hatton and Others v. the United Kingdom* [GC], no. 36022/97, ECHR 2003-VIII

tam, ar įgyvendinant 1993 m. politiką dėl Heathrow oro uosto, buvo pasiektas teisingas balansas tarp bendruomenės ir privačių individų interesų. Teismas, išnagrinėjęs teisingo balanso principo įgyvendinimą, nustatė, kad šioje byloje 8 str. nėra pažeistas.

Moreno Gómez v. Ispanija⁸² byloje pareiškėja skundėsi padidėjusiu nakties triukšmo dėl jos gyvenamojoje vietoje esančių naktinių klubų, barų. Atsižvelgiant į triukšmo lygį – naktį ir viršijantį leidžiamas normas – ir faktą, kad triukšmas tęsėsi daugelį metų, Teismas nustatė 8 str. pažeidimą. Nors Valencijos miesto taryba naudojo savo įgaliojimus, kurie iš principo turėjo būti adekvatūs, kad apsaugotų garantuojamas teises, miesto taryba taip pat toleravo ir dėl to prisidėjo prie pasikartojančio taisyklių nesilaikymo.

Apibendrinant galima išskirti šias valstybių pozityvias pareigas, išvystytas privačioje sferoje:⁸³

- Kai asmens veikla pažeidžia nacionalines taisykles, institucijos turi imtis būtinų žingsnių, kad tą veiklą sustabdytų arba užtikrinti, kad veikla atitiks taisykles (Moreno v. Ispanija)
- Suinteresuoti asmenys turi teisę gauti informaciją, kuri leistų jiems įvertinti grėsmę; tam valstybė turi sukurti efektyvią ir prieinamą procedūrą (Guerra v. Italija, McGinley v. Jungtinė Karalystė);
- Kai valstybės ekonominė ir socialinė politika gali turėti įtakos asmenų grupės teisei į būsto neliečiamybę, taip pat privataus ir šeimos gyvenimo gerbimui, turi būti atlikti tyrimai ir studijos, kad būtų įvertinti ir individų interesai. Jeigu asmuo siekia išvengti žalingų pasekmių išsikraustydamas iš savo namų, valstybė turi suteikti galimybę išsikraustyti be finansinių nuostolių (Buckley v. Jungtinė Karalystė, Hatton v. Jungtinė Karalystė).

Autorės nuomone, Teismas pasinaudojo pozityviųjų pareigų koncepcija, kad išplėstų Konvencijos 8 str. garantuojamų teisių apsaugą ir privačioje sferoje. Nors Teismas tiesiogiai negali laikyti privačių subjektų atsakingais ar vertinti jų kaltę, tačiau Teismo priimti sprendimai ir Konvencijos teisių taikymas santykiuose, susiklosčiusiuose privačioje sferoje, itin reikšmingi nustatant privatiems subjektams taikomų pareigų apimtį ir palaipsniui formuojant bendrą supratimą apie Konvencijoje įtvirtintas pareigas tiek valstybės (pozityvieji įsipareigojimai), tiek privačių subjektų atžvilgiu.

---

⁸² Moreno Gómez v. Spain, no. 4143/02, ECHR 2004-X

⁸³ Cit. op. 76, p. 47-48

IV. PLIURALIZMO APSAUGA

Efektyvios politinės demokratijos ir pagarbos žmogaus teisėms kontekste pliuralizmas vaidina esminį vaidmenį ir daro įtaką beveik kiekvienai Konvencijos garantuojamai teisei. Minties, sąžinės ir religijos laisvė (9 str.), Nuomonės reiškimo laisvė (10 str.), Susirinkimų ir asociacijų laisvė (11 str.) – pagrindiniai veiksniai, vystant demokratinį politinį procesą ir sudarant sąlygas individui realizuoti save, todėl šios vertybės reikalauja apsaugos ne tik valstybių atžvilgiu, bet ir privačioje sferoje. Ginčai dėl pažeidimų paprastai kyla dėl valstybės įgyvendinamų suvaržymų, dėl to valstybės atsakomybė retai kildinama iš pozityviųjų pareigų teorijos. Atvejai, kai Teismas vis dėlto pasiremia pozityviaisiais valstybės įsipareigojimais, yra išimtys, o pozityviosios pareigos nėra susistemintos tokia apimtimi kaip jau nagrinėtų Konvencijos straipsnių bylose (2, 3, 4 ir 8 str.).

4.1 DRITTWIRKUNG 9 STR. TAIKYMO SRITYJE

Teismo praktika, susijusi su ne valstybės pareigūnų pareigomis gerbti religijos laisvę, įtvirtintą Konvencijos 9 str., kelia nemažai nesutarimų tiek pačiame Teisme, tiek tarp komentatorių. Nesutarimai kyla dėl knygų, filmų uždraudimo, kurie laikomi įžeidžiantys asmenų religinius įsitikinimus. Daugiausia diskusijų kelia, klausimas, kokia apimtimi privatūs individai turi pareigas vengti įžeisti kitų asmenų religinius įsitikinimus.

Skirtingi požiūriai į religijos laisvę atsiskleidė *Otto-Preminger-Institut v. Austrija*⁸⁴ bylos sprendime. Teismas sprendė balanso testą tarp teisės skleisti ir gauti informaciją ir teisės, kad minties, sąžinės ir religijos laisvės būtų tinkamai gerbiamos. Pareiškėjui Otto priklausė institutas (ne pelno organizacija), kurio tikslas skatinti kūrybingumą, bendravimą ir pramogas, naudojant vaizdo ir garso įrašus. Institutas pranešė savo nariams (2,700) apie naujo filmo *Das Liebeskonzil* demonstravimą. Filmą buvo pastatytas to paties pavadinimo pjesės pagrindu. Pjesė vaizdavo ne vieną Krikščionybės religijos žymią asmenybę itin neigatyviu būdu. Buvo paskelbta, kad asmenys, jaunesni nei 17 metų, nebus įleidžiami į filmo peržiūrą. Vietinė Romos katalikų vyskupija didžiosios visuomenės dalies vardu kreipėsi į prokurorą, kad būtų pradėtos baudžiamosios procedūros prieš pareiškėją bei nutrauktas filmo demonstravimas ir jis būtų konfiskuotas.

---

⁸⁴ *Otto-Preminger-Institut v. Austria*, judgment of 20 September 1994, Series A no. 295-A

Teismo sprendimas aktualus dviem aspektais:

- dėl valstybės pozityviųjų pareigų užtikrinti efektyvų naudojimąsi religijos laisve;

Atsakydamas į skundą, Teismas Konvencijos 9 str. taikymo sritį aiškino labai plačiai. Teismas pažymėjo, kad asmenys, kurie pasirenka naudotis nuomonės reiškimo laisve, kad aiškiai išreikštų savo religinius įsitikinimus, nesvarbu, ar jie tai daro kaip religinės daugumos ar mažumos atstovai, negali tikėtis būti nekritikuojami. Jie privalo toleruoti ir priimti kitų religinių įsitikinimų asmenų jų idėjų atmetimą ir netgi idėjų, priešišku jų tikėjimui, skleidimą. Tačiau būdas, kuriuo religiniams įsitikinimams ir doktrinoms yra oponuojama, yra pagrindas, kuris gali sukelti valstybių atsakomybę, tiksliau, valstybės atsakomybę užtikrinti taikų 9 str. garantuojamų teisių naudojimąsi. Ekstremaliais atvejais prieštaravimo metodai gali reikalauti sustabdyti asmenis nuo tokių įsitikinimų reiškimo.

- dėl pareigų, kylančių asmenims, siekiantiems įgyvendinti savo nuomonės reiškimo laisvę:

Teismas pažymėjo, kad Konvencijos 10 str. 2 d. nurodo „pareigas ir atsakomybę“ asmenims, kurie naudojami nuomonės reiškimo laisve. Šios pareigos ir atsakomybė yra pareiga kiek įmanoma vengti galimų išsireikškimų, kurie yra nepelnytai įžeidžiantys kitus ir tokiu būdu pažeidžiantys jų teises. Dauguma teisėjų įvertino faktą, kad 97% miesto gyventojų buvo katalikai ir kad Austrijos institucijos veikė, siekdamos užtikrinti religinę taiką. Buvo nuspręsta, kad nacionaliniai teisėjai yra geresnėje padėtyje vertinti panaudotas priemones ir šios institucijos neperžengė veiksmų laisvės principo (angl.-*margin of appreciation*). Atitinkamai Konvencijos 10 str. pažeidimas nebuvo nustatytas.

Vis dėlto buvo teisėjų, kurie oponavo tokio sprendimo priėmimui. Jie laikėsi kitokios pozicijos, įvertindami būtinumą riboti nuomonės reiškimo laisvę ir pareikšdami, kad Konvencija negarantuoja religinių jausmų apsaugos. Tokia apsauga negali kilti iš religijos laisvės, kuri apima ir teisę reikšti kritiką kitų asmenų įsitikinimų atžvilgiu.⁸⁵ Be to, šiuo atveju buvo maža galimybė, kad asmuo susidurtų su filmo medžiaga netyčia ir pareiškėjo asociacija veikė atsakingai ribodama galimas žalingas filmo pasekmes.

Van Dijik ir van Hoof taip pat nesutinka su Teismo sprendimu. Jie ginčijasi, kad filmo demonstravimas jokia būdu negalėjo apriboti ar kliudyti Romos katalikams praktikuoti savo religiją ir dėl šios priežasties negalėjo pažeisti 9 str. Van Dijik ir van Hoof teigia, kad Teismas nepagrįstai išplėtė religijos laisvę garantuojančias teises. Siūloma, kad arši kritika yra

---

⁸⁵ Cit. op. 84, p.7

neatskiriama nuo pliuralizmo ir demokratinės visuomenės.⁸⁶ Autorės nuomone, satyrinė filmo prigimtis, reklama, informuojanti apie filmo turinį, tik vėlyvi filmo seansai – pakankamos aplinkybės teigti, jog žiūrovai, norintys pamatyti filmą, suprato jo tematiką. Kritikos ribojimas negali būti laikomas demokratinės visuomenės elementas, tuo labiau įvertinant faktą, kad asmenims praktikuoti savo religiją kliūčių nebūtų iškilę ir pademonstravus filmą, o likusiai visuomenės daliai filmo konfiskavimas lėmė ne tik teisės skleisti (kritikuoti), bet ir gauti informaciją ribojimą, t.y. laisvai formuoti kitokią savo nuomonę.

Vėlesnėje byloje *Wingrove v. Jungtinė Karalystė*⁸⁷ Teismas nepakeitė savo sprendimo ir pakartojo, kad privatūs individai, kurie nori pasinaudoti nuomonės reiškimo laisve, turi pareigą kiek įmanoma vengti išsireiškimų, kurie gali nepelnytai įžeisti kitus asmenis. Galima teigti, kad šioje srityje valstybės naudojasi plačia veiksmų laisve, sprendamos ar tam tikros priemonės yra reikalingos, kad būtų apsaugotos Konvencijos 9 str. garantuojamos teisės.

4.2 DRITTWIRKUNG 10 STR. TAIKymo SRITYJE

Nuomonės reiškimo laisvė yra pripažinta kaip būtinas demokratijos elementas, nes svarstomos naujos idėjos ir ištiriamos galimybės pokyčiams. Teismas yra pastebėjęs, kad ne tik komerciniai, bet ir politiniai pasisakymai tam tikra prasme patenka į 10 str. taikymo sferą. Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad informacijos platinimo ir perdavimo priemonės bei būdai labai sparčiai vystosi, todėl Teismas atsižvelgia į dinamiškas šių priemonių kitimo tendencijas. Visos pasisakymų rūšys (politiniai, artistiniai, komerciniai), visos formos (žodžiai, paveikslai, garsai) ir priemonės (kalbos, filmai, televizija ir kt.) gali patekti į 10 str. apsaugos sferą. Tačiau tai nereiškia, kad visos išvardintos priemonės ir būdai turi būti vienodai aiškinami valstybėse. Jų taikymas gali būti skirtingas, bet ne diskriminacinis.⁸⁸

Patrick Birkenshow taip paaiškina informacijos svarbą visuomenėje:⁸⁹

„Informacija yra būtina, kad būtų priimtas protingas pasirinkimas ar išmintingas sprendimas. Moralės ir etikos evoliucija priklauso nuo informacijos, įgytos per savo ir savo protėvių patirtį. Informacija faktų forma sudaro mūsų gyvenimų, visuomenės, pastovumo ir žinojimo pagrindą. <...> mūsų privataus gyvenimo sferos gali būti teisėtas slaptumo objektas. Be adekvačios apsaugos pagrįstoms paslaptims mūsų integralumas gali patekti į pavojų,

---

⁸⁶ Van Dijk ir van Hoof *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights* // The Hague: Kluwer, 1998, p. 551

⁸⁷ *Wingrove v. the United Kingdom*, judgment of 25 November 1996, Reports of Judgments and Decisions 1996-V

⁸⁸ Warbrick C., Harris D. J., O'Boyle M., *Law on the European Convention on Human Rights* // Butterworths, London, Dublin, Edinburgh, 1995, p. 379

⁸⁹ Birkenshow P. *Freedom of Information: The Law, the Practice and the Ideal* // London: Weidenfeld and Nicolson, 1988, p. 11

identiškas būti sukrėstas, saugumas subyrėti. Teisėtų intymių santykių, medicinos įrašų, ilgų derybų, tyrimų, komercinių planų detalės dažnai reikalauja slaptumo.“

Andrew Clapham teigia, kad tokioje situacijoje valstybės ir ne valstybės pareigūnų pareigos žymiai skiriasi. Kai prašoma valstybės pateikti informaciją, valstybė gali atsisakyti, argumentuodama, kad informacija turi likti slapta dėl nacionalinio saugumo arba būtina apsaugoti kitų teises. Kai prašoma individo pateikti informaciją, individas gali remtis teise į privatumą ar tam tikrų gydymo detalių intymumu. Autorės nuomone, gali būti atveju, kai teisė gauti informaciją bus panaudota prieš kitą individą. P.Birkenshow atkreipia dėmesį, kad tokiu atveju kyla pavojus, kad slaptumas, reikalingas asmenims apsaugoti, gali sugriauti kitų asmenų interesus, kurie nieko nežino apie tokią paslaptį.⁹⁰ Šis teiginys buvo patvirtintas ir Teismo praktikoje. Byloje *Markt Intern*⁹¹ pareiškėjas publikavo komercinės paskirties laikraštyje, kad konkreti pašto kompanija neatlygino, kaip buvo susitarta, padarytos žalos vienam iš klientų. Teismas pabrėžė, kad 10 str. suteikia kalbėjimo laisvę, tačiau pareiškėjo straipsnis buvo parašytas komerciniame kontekste, tokiu atveju žurnalistas turi specialias pareigas ir atsakomybę. Komercinis kontekstas reiškia, kad laikraščio leidėjai turėjo pareigą gerbti kitų asmenų teises ir pareigą gerbti komercinės informacijos konfidencialumą. Netgi teisinga informacija netiesiogiai gali suformuoti klaidingą įspūdį. Teismas pripažino, kad valstybės institucijos įsikišo į 10 str. garantuojamas teises naudojimąsi, uždraudusios pareiškėjui rašyti panašius straipsnius. Sprendžiant, ar toks trukdymas naudotis teise yra pateisinamas, buvo vertinamos trys sąlygos: įsikišimas turėjo būti numatytas įstatymo, jo tikslas teisėtas ir jis būtinas demokratinėje visuomenėje. Teismas patvirtino pirmąsias dvi sąlygas, tačiau nevertino trečiosios sąlygos, atkreipdamas ypatingą dėmesį į valstybių veikimo laisvės principo taikymą: „Europos žmogaus teisių teismas neturėtų pakeisti nacionalinio teismų vertinimo savo vertinimu, nes nacionaliniai teismai dėl pagrįstų priežasčių nustatė, kad apribojimai yra būtini“.⁹² Tokiu būdu 10 str. pažeidimas nebuvo nustatytas.

Atitinkamai autorė mano, kad galima išskirti tris būdus, kaip veikia *Drittwirkung* 10 str. taikymo srityje:

- individai privalo gerbti kitų individų nuomonės reiškimo laisvę;
- individai turi pareigą skleisti informaciją;
- valstybė turi pareigą užtikrinti, kad individai galėtų efektyviai naudotis pirmosiomis dviem teisėmis.⁹³

---

⁹⁰ Cit. op. 89, p. 12-13

⁹¹ *Markt intern Verlag GmbH and Klaus Beermann v. Germany*, judgment of 20 November 1989, Series A no. 165

⁹² *Ibid.*, p. 35

⁹³ Cit. op. 15, p. 231

PAREIGA GERBTI KITŲ TEISES

Teismo praktika įtvirtino aiškų Konvencijos teisių taikymo principą – privatūs subjektai praras Konvencijos apsaugą, jei nesugebės gerbti kitų asmenų teises toje pačioje sferoje. Individų teisė naudotis nuomonės reiškimo laisve paneigiama, kai jų veiksmai yra nukreipti į kitų asmenų teisių pagal Konvencijos 17 str. pažeidimą.

Šio principo pavirtinimą galima rasti pirmuosiuose Teismo sprendimuose, pvz., 1977 m. X v. Jungtinė Karalystė byloje.⁹⁴ Mokytojas buvo atleistas iš pareigų, nes aktyviai dalyvavo judėjime prieš abortus. Buvo nuspręsta, kad pareiškėjo nuomonės reiškimo laisvė turi būti apribota, kad būtų užtikrinta kitų asmenų apsauga. Šiuo atveju buvo siekiama užtikrinti tėvų teisę, kad jų religiniai ir filosofiniai įsitikinimai, susiję su vaikų auklėjimu, būtų gerbiami.

Garaudy v. Prancūzija⁹⁵ byloje pareiškėjo reikalavimai buvo atmesti, nes Konvencijos 17 str. nusvėrė 10 str. saugomų interesų svarbą. Pareiškėjas savo knygoje iškreiptai vaizdavo istorinius faktus, reabilituodamas nacionalistinį režimą, ir apkaltino aukas istorijos falsifikavimu. Teismas pažymėjo, kad pareiškėjas siekė panaudoti Konvencijos 10 str. priešingiems Konvencijos tekstui ir dvasiai tikslams. Tokie tikslai prisidėtų prie kitų Konvencijos garantuojamų teisių sunaikinimo.

Toks teismo požiūris buvo pakartotas ir Norwood v. Jungtinė Karalystė⁹⁶ byloje. Vietinis Britų nacionalinės partijos organizatorius savo lange pakabino plakatą, kuriame buvo degančių Bokštų dvynių nuotrauka su užrašu „Islamams lauk iš Britanijos – saugokite britų tautą“ ir Pasmėnulių bei žvaigždės simbolis, apipavidalintas kaip draudimo ženklas. Pareiškėjas buvo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už „priešiškus religinėms ir rasinėms grupėms užrašus, ženklus ar kitokius vaizdavimus, kuris yra grasinantys, įžeidžiantys, piktavališki, kuriais sukeliama ramybės drumstimas, pavojus ar nelaimė“. Pareiškėjas teigė, kad toks persekiojamas pažeidė jo nuomonės reiškimo laisvę. Teismas atmetė jo reikalavimus, darydamas išvadą, kad pareiškėjo plakato demonstravimas sudarė pažeidimą Konvencijos 17 str. prasme ir dėl to neįmanoma naudotis 10 ar 14 str. teikiamomis garantijomis.

---

⁹⁴ X. v. United Kingdom, no. 8010/77, Commission decision of 11 March 1979, Decisions and Reports 16, p. 101

⁹⁵ Garaudy v. France, (dec.), no. 65831/01, ECHR 2003-IX (extracts)

⁹⁶ Norwood v. the United Kingdom (dec.), no. 23131/03, ECHR 2004-XI

PAREIGA SKLEISTI INFORMACIJĄ

Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja yra priėmusi rezoliuciją, kurioje patvirtinta, kad nuomonės reiškimo laisvė yra atitinkamai susijusi su valstybės institucijų pareiga padaryti viešo intereso informaciją prieinamą, laikantis pagrįstų apribojimų, ir su visuomenės informavimo priemonių pareiga suteikti išsamią informaciją apie viešuosius reikalus.⁹⁷ Kokia apimtimi Konvencijos 10 str. įpareigoja privačius subjektus skleisti informaciją buvo nagrinėjama VgT *Verein gegen Tierfabriken v. Šveicarija*⁹⁸ byloje. VgT yra organizacija, kurios tikslas gyvūnų apsauga. Organizacija paruošė reklamą,⁹⁹ tačiau norint rodyti reklamą nacionalinėje televizijoje, ją pirmiausia turėjo įvertinti Komercinės televizijos kompanija, kuri buvo atsakinga už reklamą. Kompanija atsisakė rodyti šią reklamą, teigdama, kad ji yra „aiškaus politinio pobūdžio“. Tirdamas bylos aplinkybes, Europos žmogaus teisių teismas pažymėjo, kad jis nemano, jog yra pageidautina ar būtina detalizuoti bendrąją teoriją, kuri atskleistų, kokia apimti Konvencijos garantijos turėtų būti išplėstos santykiuose tarp privačių individų. Teismas nepriskyrė Kompanijos veiksmų valstybei. Tačiau buvo atsižvelgta į Konvencijos 1 str. ir nustatyta, kad valstybė kartu su pirminiu negatyviu įsipareigojimu nesikišti į Konvencijos garantuojamas teises, turi pozityvias pareigas. Teismo nuomone, nacionalinės institucijos tinkamai nepademonstravo, kodėl pagrindai, paprastai taikomi pagrįsti politinės reklamos draudimą, buvo taikomi pateisinti ir išikišimą į pareiškėjo organizacijos teises. Nacionalinės institucijos nepateikė jokios nerimą keliančios vaizdų sekos, konkrečių reklamos žodžių, kurie būtų pagrindas atsisakyti rodyti reklamą. Nedaug reikšmės turėjo ir tai, kad vaizdai ir žodžiai, naudojami reklamoje, galėjo pasirodyti provokuojantys ar nemalonūs. Teismas nusprendė, kad įgyvendintos priemonės nebuvo būtinos demokratinėje visuomenėje.

Yra autorių, kurie mano, kad Konvencijos *Drittwirkung* nesukelia valstybėms pareigos aktyviai skleisti informaciją arba įpareigoti privačius subjektus tai daryti. Van Dijk, van Hoof,¹⁰⁰ Alkema¹⁰¹ mano, kad Konvencijos 10 str. frazė „valstybės pareigūnams netrukdam“ atspindi Konvencijos rengėjų ketinimus įtraukti tik valstybės pareigūnus, kurie susilaiko nuo

---

⁹⁷ Parlamentinės Asamblėjos Rezoliucija 428 (1970) Deklaracija dėl masinio informavimo priemonių ir žmogaus teisių // <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/TA70/ERES428.htm#1>

⁹⁸ *Verein gegen Tierfabriken v. Switzerland*, no. 24699/94, ECHR 2001-VI

⁹⁹ VgT skyrė specialų dėmesį gyvūnų, kurie skirti mėsos pramonei, laikymo sąlygoms bei su gyvūnais atliekamiems eksperimentams. Organizacija siekė atsakyti į mėsos pramonės užsakytus reklaminius siužetus televizijoje. VgT paruošė reklamą, susidedančią iš dviejų scenų. Pirmiausia rodoma, kiaulių gyvenimo miške vaizdas, skamba orkestro atliekama rami muzika. Antra scena kaip kontrastas, rodomos triukšmingos pergrūstos kiaulidės. Reklama užbaigiama pamokymu: „Valgyk mažiau mėsos, savo sveikatos, gyvūnų ir aplinkos labui!“

¹⁰⁰ Van Dijk ir van Hoof *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights* // The Hague: Kluwer, 1990, p. 418

¹⁰¹ Cit. op. 8

įsikišimo, o ne pareigūnus, kurie aktyviai skleidžia informaciją. Tokia išvada daroma lyginant Konvenciją su Tarptautiniu pilietinių ir politinių teisių pakto atitinkamu straipsniu. Pagrindinis skirtumas tarp dokumentų yra tas, kad Paktas garantuoja ne tik teisę gauti ir skleisti informaciją, bet ir teisę jos ieškoti. Be to, į Paktą nėra įtraukti žodžiai „valstybės pareigūnams netrukdam“. Kai Pakto rengėjams iškilo klausimas dėl šios frazės įtraukimo, buvo nuspręsta, kad privatūs finansiniai interesai ir monopolija, kuri kontroliuoja visuomenės informavimo priemones, gali būti tokia pat žalinga informacijos sklidimui kaip ir valstybės pareigūnų įsikišimas. Šiam požiūriui oponuoja Andrew Clapham. Jis teigia, kad įrodymų nebuvimas, jog Konvencijos rengėjai ketino nepripažinti nuomonės reiškimo laisvės privačių pažeidimų atžvilgiu, ir dinamiškas Konvencijos aiškinimas, kuris reikalauja atsižvelgti į besikeičiančius tarptautinius standartus, neleidžia nuostatos netaikyti privatiems individams.¹⁰² Autorės nuomone, jeigu remtumėmės pačiu bendriausiu supratimu, jog abiejų dokumentų tikslas žmogaus teisių apsauga, sąmoningas frazės „valstybės pareigūnams netrukdam“ neįtraukimas į Pakto 19 str. sistemiškai aiškinant gali būti suprantamas kaip leidžiantis ir Konvencijos 10 str. taikyti privačių subjektų veiksmams.

4.3 DRITTWIRKUNG 11 STR. TAIKYMO SRITYJE

Susirinkimų ir asociacijų laisvė, taip pat kaip ir nuomonės reiškimo laisvė, yra laisvos demokratinės valstybės vienas esminių pagrindų. Asociacijos laisvės sudėtine dalimi yra laikoma teisė steigti profesines sąjungas savo interesams ginti bei teisė laisvai stoti į jas. Darbdavių teisė steigti susivienijimus nėra aiškiai įtvirtinta, tačiau tai gali būti traktuojama kaip bendros asociacijos laisvės sudėtinė dalis.¹⁰³ Susirinkimų laisvė gali būti suprantama kaip individų subjektinė teisė dalyvauti taikiame susibūrimo ir laisvai reikšti savo nuomonę bei pažiūras bei užtikrinanti asmenybės pilietinio aktyvumo raišką visuomenėje ir valstybėje. Konvencijos 11 str. garantuojamos vertybės glaudžiai susijusios ir su piktnaudžiavimu: susirinkimų teisė gali būti pažeidžiama kitų individų, daug keblumų kyla interpretuojant priverstinės narystės asociacijose klausimus bei sričių vieša/privati atskyrimo problemas.

Pirmosios bylos dėl Konvencijos 11 str. pažeidimų privačioje sferoje buvo susijusios su ribos tarp viešos ir privatinės srities nustatymo, kalbant apie nacionalizuotas institucijas ir valstybės kaip darbdavio atsakomybę. 1969 m. X v. Airija¹⁰⁴ byloje Vyriausybė teigė, kad Airijos Elektros tiekimo valdyba išskirtinai pati atsakė už savo veiksmus ir skundas Airijos

---

¹⁰² Cit. op. 15, p. 231

¹⁰³ Jočienė. D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje // LR Seimas. Jungtinių Tautų vystymo programa. Vilnius, 2004, p. 174

¹⁰⁴ X. v. Ireland, no. 4125/69 Commission decision of 1 February 1971, Collection 37, p.42-50

valstybei turėtų būti atmetas *ratione personae* pagrindu. Tačiau Komisija nustatė, kad Airijos Vyriausybė vykdė bendrą Valdybos priežiūros funkciją, nors kasdieniai administraciniai sprendimai buvo Valdybos rankose. Komisija buvo pasiruošusi nuspręsti, kad anti-profesinių sąjungų veiksmai, t.y. asmens atleidimas iš darbo, gali pažeisti Konvencijos 11 str. ir sukelti atsakomybę valstybei dėl nesugebėjimo užtikrinti efektyvaus 11 str. naudojimosi. Tai buvo svarbus Konvencijos 11 str. saugomų teisių išplėtimas – teisės kurti ar prisijungti prie profesinės sąjungos veiklos apsauga. Komisijai užteko garantijos, kad pareiškėjas galėjo pareikšti ieškinį Valdybai, ir nebuvo nustatyta, kad Vyriausybė nesugebėjo suteikti efektyvių gynybos priemonių. Šis teiginys, autorės nuomone, patvirtina, kad Konvencijos 11 str. garantuojamos teisės turi būti saugomos nacionaliniu lygiu ir individas turi efektyvias gynybos priemones darbdavio padaryto pažeidimo atveju, nesvarbu ar darbdavys buvo privatus ir viešo pobūdžio. X v. Airija bylos praktika buvo patvirtinta ir Young, James ir Webster v. Jungtinė Karalystė.¹⁰⁵

Reikėtų pažymėti, kad vieša/privati riba yra dažnai labai neaiški ir užtemdo tikrąjį interesų konfliktą. Bet kuriuo atveju Teismo praktika liudija apie tiesioginį *Drittwirkung* pripažinimą, t.y. Konvencijos 11 str. tiesiogiai taikomas tarp privačių individų nacionaliniu lygiu. Be to, Van der Heijden v. Olandija¹⁰⁶ byloje privatus/viešas darbdavio statusas nebuvo svarbus. Komisija laikė, kad nacionalinių teismų sprendimas reiškę valstybės veikimą. Privati ginčo prigimtis negali būti kliūtis taikant Konvencijos 11 str. nei nacionaliniu, nei tarptautiniu lygiu. Konvencijos 11 str. taikymas tarptautiniu lygiu įtraukia valstybę kaip atsakovę ir formuoja bendras tendencijas, kaip taikoma teisė, o 11 str. taikymas nacionaliniu lygiu reiškia sprendimų priėmimą, kokias konkrečiai pareigas turi darbdaviai, sąjungos, asociacijos ir pan.

ASOCIACIJŲ LAISVĖ

Valstybė turi užtikrinti asociacijos laisvės apsaugą privataus įdarbinimo santykių kontekste. Konvencijos 11 str. apima ne tik pozityvią teisę sukurti ir prisijungti prie asociacijos, bet ir negatyvų šios laisvės aspektą, t.y. teisę nestoti ar pasitraukti iš asociacijos. Gustafsson v. Švedija¹⁰⁷ byloje pareiškėjas skundėsi, kad valstybė nesugebėjo apsaugoti jo teisių, nes ekonominė blokada dėl to, kad jis nenorėjo stoti nė į vieną iš 2 restoranų savininkų

---

¹⁰⁵ Komisija savo ataskaitoje pabrėžė, kad ji palankiai vertina 11 str. taikymą privačioje sferoje: „Dabar yra aiškiai nustatyta, kad be individų apsaugos nuo valstybės veiksnių yra Konvencijos straipsnių, kurie įpareigoja saugoti individo teises nuo kitų asmenų veiksnių... Komisija mano, kad 11 str. yra tokia nuostata, kalbant apie atleidimą dėl veikimo sąjungoje ar sankcijos paskyrimą dėl nestojimo į atitinkamą sąjungą.“

¹⁰⁶ Van der Heijden v. Netherlands, no. 11002/84, Commission decision of 8 March 1985, Decisions and Reports 41, p. 268

¹⁰⁷ Gustafsson v. Sweden, judgment of 25 April 1996, Reports of Judgments and Decisions 1996-II

sajungų Švedijoje, sužlugdė jo verslą. Teismas konstatavo, kad tam tikra prievarta įsijungti į asociacijos veiklą ne visada bus 11 str. pažeidimas. Tik tokia prievarta, kuri kėsina į pačią laisvės esmę, sudarys kišimąsi į šios laisvės veikimą. Byloje nebuvo nustatyta faktų, kad ponas Gustafsson buvo priverstas stoti į vieną iš asociacijų dėl to, kad asociacijos buvo geresnėje ekonominėje padėtyje. Konvencijos 11 str. negarantuoja teisės nestoti į asociacijas. Teismas atsižvelgė į valstybės veiksmų laisvės principą bei specialų kolektyvinių susitarimų svarbą Švedijos darbo teisėje, ir nesuabejojo, kad asociacija siekė teisėtų veiksmų, suderinamų su Konvencijos 11 str. Todėl šis sprendimas gali būti suprantamas kaip palankus teisėtai asociacijų veiklos laisvei.

Wilson, Nacionalinė žurnalistų sąjunga ir kiti v. Jungtinė Karalystė¹⁰⁸ bylos atveju Teismas nustatė, kad valstybė pažeidė pozityviają pareigą dėl profesinių sąjungų ir jos narių statuso. Ponas Wilson buvo įdarbintas žurnalistu Daily Mail laikraštyje. Nuo redaktoriaus jis gavo laišką, kuriame buvo pranešama, kad sutartis su Žurnalistų sąjunga¹⁰⁹ baigsis ir nebus atnaujinama ir atitinkamai sąjunga nebebus pripažįstama kaip derybų organizacija. Buvo pasiūlyta sudaryti naują darbo sutartį ir tokiu būdu gauti padidintą atlygį. Ponas Wilson atsisakė pasirašyti naują kontraktą, kuris draudė profesinės sąjungos veiklą darbo metu ir panaikino teisę būti atstovaujama sąjungos. Teismas pažymėjo, kad nors esminis 11 str. tikslas yra saugoti individus nuo valstybės institucijų įsikišimo, gali egzistuoti papildomos pozityviosios pareigos, kad būtų apsaugota teisė efektyviai įgyvendinti asociacijų laisvę. Jungtinės Karalystės atsakomybė kilo dėl to, kad nebuvo pakankamų 11 str. nacionalinės teisės apsaugos garantijų. Profesinė sąjunga turi būti laisva siekiant apginti savo narių interesus, ir nariai turi teisę, gindami savo interesus, kad profesinė sąjunga būtų išklaudyta. Tačiau 11 str. jokia būdu nesuteikia profesinėms sąjungoms privilegijuotos padėties ir palieka laisvę valstybėms pasirinkti būdus, kaip profesinės sąjungos turėtų būti išklaudytos. Teismas pabrėžė, kad nors kolektyvinės derybos yra vienas iš būdų, kaip apginti narių teises, ši forma nėra neatskiriama nuo efektyvios profesinių sąjungų veiklos įgyvendinimo. Teismas nėra pasirengęs pareikšti, kad profesinių sąjungų teisė būti išklaudytomis apima ir darbdavių teisę pripažinti profesinę sąjungą. Tačiau Jungtinė Karalystė, leisdama darbdaviams pasinaudoti finansinėmis paskatomis įtikinti darbuotojus atsisakyti sąjungos teisių, nesugebėjo tinkamai įvykdyti savo pozityviosios pareigos apsaugoti 11 str. garantuojamas laisves. Nors Teismas ir nesuteikė profesinėms sąjungoms visos apsaugos, kurios jos reikalavo, buvo pademonstruota,

---

¹⁰⁸ Wilson, National Union of Journalists and Others v. the United Kingdom, nos. 30668/96, 30671/96 and 30678/96, ECHR 2002-V

¹⁰⁹ Nacionalinė žurnalistų sąjunga buvo pripažįstama jau nuo 1912 m. kaip organizacija, kuri kolektyviai derasi dėl klausimų, susijusių su jos narių įdarbinimo sąlygomis.

kad Teismas reaguoja į „sveikus“ profesinių sąjungų sistemos poreikius laisvos rinkos ekonomikoje.

Nuomonių apsauga ir laisvė jas reikšti yra vienas iš Konvencijos 11 str. garantuojamos asociacijos laisvės tikslų. Šiuo aspektu aktuali Ouranio Toxo ir kiti v. Graikija¹¹⁰ byla. Ouranio Toxo (vaivorykštė) buvo politinė partija, kuri aktyviai gynė Makedoniečių mažumos teises Graikijoje. Ant savo štabo partija pasikabino ženklą, kuriame žodis *vino-zito* (vaivorykštė) buvo užrašytas slavų rašmenimis. Šis žodis Graikijoje buvo suprantamas dviprasmiškai, jo papildoma reikšmė galėjo ižvesti tam tikrus politinius ir patriotinius įsitikinimus. Iškaba buvo nuimta, štabas susilaukė grasinimų, buvo bandoma padegti pastatą, nariai užpulti. Teismas pažymėjo, kad partijų nariai turi teisę į susirinkimus be baimės dėl galimo oponentų fizinio smurto. Jei mažumos veikla sukelia tam tikrą įtampą visuomenėje, tai dar negali būti suprantama kaip grėsmė demokratinei visuomenei. Įtampos kilimas yra viena iš neišvengiamų pliuralizmo pasekmių. Valstybės institucijų pareiga tokiu atveju yra ne eliminuoti pliuralizmą, bet užtikrinti, kad besivaržančios politinės grupės toleruotų viena kitą.¹¹¹

SUSIRINKIMŲ LAISVĖ

Konvencijos 11 str., įgyvendinant susirinkimų laisvę, įtvirtina reikalavimą, kad valstybė imtųsi pozityvių priemonių, norint apsaugoti individus nuo kitų privačių asmenų. Susirinkimų laisvė gali būti pažeista vis naujesniais būdais. Naujų iššūkių, naudojantis susirinkimo teisėmis, pavyzdys gali būti 2003 m. byla Appleby ir kiti v. Jungtinė Karalystė.¹¹² Teismas pažymėjo, kad tikras ir efektyvus laisvių naudojimas nepriklauso vien nuo to, kad valstybė nesikiša, bet gali reikalauti pozityvių apsaugos priemonių, netgi sferoje tarp privačių individų. Andrew Clapham teigia, kad toks požiūris pabrėžia laisvų pasisakymų svarbą viešojoje srityje ir galimybę, kad pasisakymų laisvei grėsmę gali kelti privatūs individai. Šios teisės tikslas – demokratijos apsauga, norint ja pasinaudoti privačioje sferoje, ji turi būti susijusi su viešąja sfera. Jei susirinkimų teise būtų naudojamas privačioje sferoje (pvz., grupė asmenų susirinktų bažnyčioje), 11 str. galbūt ir nesuteiktų apsaugos.¹¹³

Nustatant, ar pozityvioji pareiga egzistuoja, būtina atsižvelgti į teisingo balanso principą, kuris užtikrina visuomenės bendrųjų interesų ir individų interesų apsaugą. Pozityviosios pareigos taikymo apimtis priklauso nuo konkrečių aplinkybių, valstybės

---

¹¹⁰ Ouranio Toxo and Others v. Greece, no. 74989/01, judgment of 20 October 2005, <www.echr.coe.int>

¹¹¹ Akandji-Kombe įvardina tai kaip valstybės neutralumo pareigą // cit. op. 75

¹¹² Appleby and Others v. the United Kingdom, no. 44306/98, ECHR 2003-VI

¹¹³ Cit. op. 15, p. 238

prioritetų ir išteklių. Appleby ir kiti v. Jungtinė Karalystė byloje pareiškėjas skundėsi, kad jo nuomonės reiškimo laisvė yra apribota dėl draudimo savo pažiūras reikšti privačiame prekybos centre. Ponas Appleby rinko parašus dėl miesto tarybos ketinimų dalį žaliųjų poilsio zonų perduoti privačiai nuosavybei. Teismas pabrėžė, kad tiesioginių valstybės įsikišimo veiksnių nebuvo nustatyta, tačiau gilinasi, ar nėra pažeista valstybės pozityvioji pareiga. Nors nuomonės reiškimo teisė yra labai svarbi, ji nėra absoliuti ir tai nėra vienintelė Konvencijos teisė, kuri gali būti pažeista. Svarbu atsižvelgti ir į prekybos centro savininko nuosavybės teises pagal Konvencijos 1 Protokolo 1 str. Teismas pripažino, kad demografinis, socialinis, ekonominis ir technologinis vystymasis keičia būdus, kaip žmonės juda ir kontaktuoja vieni su kitais, tačiau Teismas nebuvo įtikintas, kad nuomonės reiškimo teisė automatiškai sukurią teisę laisvai įeiti į privačios nuosavybės zonas. Kai sudarytos kliūtys pasiekti tam tikrą nuosavybę turi įtakos efektyviam nuomonės reiškimo laisvės naudojimuisi arba kai šios laisvės esmė sunaikinama, Teismas nepaneigtų valstybės pozityviosios pareigos apriboti tam tikras nuosavybės teises. Šios bylos atveju pareiškėjo teisė reikšti savo nuomonę buvo apribota tokiu būdu, kad jis galėjo skelbti savo pažiūras prie įėjimo į prekybos centrą ir jo koridoriuose. Be to, pareiškėjui buvo prienami alternatyvūs pažiūrų platinimo metodai, jis galėjo rinkti parašus senamiestyje, rašyti į spaudą ir pan. Argumentas, kad prekybos centras buvo prieinamiausias ir efektyviausias metodas pasiekti žmonės nebuvo pakankamai svarus, kad būtų apribotos prekybos centro savininko nuosavybės teisės. Atsižvelgiant į teisingo balanso principą, Konvencijos 11 str. nebuvo pažeistas.

Nors yra novatoriškų būdų daryti įtaką visuomeniniams debatams, naudojant naujas viešas sritis, tokias kaip internetas, visuomenės informavimo priemonės, autorė mano, kad paprastiems protestams, kurie išreikštų skirtingas nuomones vietinės reikšmės klausimais, neabejotinai kyla grėsmė, nes vis daugiau viešųjų vietų yra privatizuojamos. Demokratinės bendruomenės sąvoka negali egzistuoti, jei nėra pliuralizmo, tolerancijos ar plačių pažiūrų. Pliuralizmas remiasi įvairių etninių, kultūrinių, kitais pagrindais susivienijusių grupių tradicijų pripažinimu ir gerbimu. Privatūs finansiniai interesai, monopolija, kuri kontroliuoja visuomenės informavimo priemones, griežta privačios nuosavybės apsauga gali būti tokios pat žalingos pliuralizmo įgyvendinimui kaip ir valstybės pareigūnų įsikišimas. Todėl apsauga ir tolesnis nuoseklus pozityviųjų pareigų teorijos vystymas privačioje sferoje yra būtini.

V. PROCESINĖS GARANTIJOS

Nuostatos, paprastai apibūdinamos kaip procesinės, yra išdėstytos keliuose Konvencijos straipsniuose. Svarbiausios garantijos įtvirtintos Konvencijos 6 str., kuris suteikia teisę į teisingą bylos nagrinėjimą, ir 13 str., kuris užtikrina teisę į efektyvias gynybos priemones. Abiem garantijom galima pasinaudoti ginčiuose, kilusiuose tiek viešojoje, tiek privačioje sferoje.

5.1 DRITTWIRKUNG 6 STR. TAIKYMO SRITYJE

Konvencijos 6 str. garantuoja teisę į teisingą bylos nagrinėjimą tiek civilinių, tiek baudžiamųjų bylų metu. Šia teise dažniausiai yra remiamasi Žmogaus teisių teisme. Teisingo bylos nagrinėjimo koncepciją sudaro daugybė elementų, kurios centre yra bylos nagrinėjimas „per įmanomai trumpiausią laiką lygybės ir viešumo sąlygomis pagal įstatymą sudaryto nepriklausomo ir nešališko teismo“. Konvencijos 6 str. suteikia teisę į teisingą bylos nagrinėjimą „nustatant kiekvieno asmens pilietines teises ir pareigas ar jam pareikštą baudžiamąjį kaltinimą“. Tai nepaliekia abejonių dėl Drittwirkung egzistavimo Konvencijos 6 str. taikymo srityje: nustatant civilines teises ir pareigas neišvengiamai susiduriama su ginčiais, kylančiais tarp privačių subjektų.

CIVILINĖS TEISĖS IR PAREIGOS

Terminas „civilinės teisės ir pareigos“ reikalauja platesnės analizės. Ne kiekvienas ginčas patenka į 6 str. taikymo sferą. Be to, Konvencijoje įtvirtinta civilinių teisių reikšmė dažnai skiriasi nuo nacionalinės teisės interpretacijų. Teismas yra pažymėjęs, kad civilinių teisių ir pareigų koncepcija yra autonominė ir negali būti interpretuojama remiantis tik nacionaline valstybės teise, tačiau tas pats Teismas konstatavo, kad norint taikyti Konvencijos 6 str. turi egzistuoti konkreti teisė nacionalinėje teisėje, kurią Teismas galėtų priskirti civilinių teisių grupei.¹¹⁴ Šios taisyklės atsiradimą galima paaiškinti kaip bandymą užkirsti kelią skundams dėl valstybės pareigūnų neveikimo. Kai nustatoma, kad atitinkama teisė egzistuoja nacionalinėje teisėje, kitas žingsnis yra nustatyti, ar ši teisė yra civilinė. Dažnai siekta išvengti atsakomybės teigiant, kad atitinkamos procedūros yra administracinės ir nenustatančios

---

¹¹⁴ Europos Tarybos vadovas Nr. 3 The right to a fair trial. A guide to the implementation of Article 6 of the European Convention on Human Rights // 2-as leidimas, 2006, p. 11

civilinių teisių. R. Clayton ir H. Tomlison išskiria 3 pagrindinius faktorius, sprendžiant, ar tam tikra teisė yra civilinė:¹¹⁵

1. Teisės pobūdis. Byloje *Ringeisen v. Austrija*¹¹⁶ buvo sprendžiamas klausimas dėl administracinių procedūrų registruojant sandorį dėl žemės. Teismas pažymėjo: „Teisės aktų pobūdis, kuriais reglamentuojama, kaip turi būti sprendžiamas klausimas (pagal civilinės, komercinės, administracinės teisės taisyklės ir pan.) ir institucija, kuri sprendžia kilusį klausimą, neturi lemiamos reikšmės.“
2. Bendra nuomonė, atspindinti valstybių nacionalinėje teisėje, ar atitinkama teisė yra klasifikuojama kaip priklausanti viešajai/privačiajai sferai (*Feldbrugge v. Olandija*¹¹⁷).
3. Teisės ar pareigos vieta nacionalinėje teisėje: „Ar tam tikra teisė yra civilinė Konvencijos prasme turi būti nustatoma atsižvelgiant į materialų teisės turinį ir jos poveikį nacionalinėje teisėje – ne į teisinę klasifikaciją“ (*König v. Vokietija*¹¹⁸).

Pirmiausia Teismas ir nustatė, kad santykiuose, susiklosčiusiuose tarp privačių individų, asmenų teisės ir pareigos yra civilinės. Procedūros, kurių metu tarp privačių asmenų nustatomos teisės ir pareigos, yra reguliuojamos privatinės teisės ir dėl to kiekvienu atveju procedūroms reikalingos teisingo bylos nagrinėjimo garantijos. Tokiu būdu ginčai, kurie siejasi su sutarčių,¹¹⁹ komercine,¹²⁰ deliktų,¹²¹ šeimos,¹²² darbo,¹²³ nuosavybės¹²⁴ teise visada laikomi civiliniais.

Konvencijos 6 str. įtvirtintas viešosios/privačios teisės atskyrimas praktikoje kelia problemų, ypač darbo santykių sferoje. 6 str. taikomas darbo ginčams, tačiau tam tikrose šalyse valstybės darbuotojai apima ir mokytojus, policininkus, dvasininkus ir pan., tokiu atveju 6 str. teikiamos garantijos negalėtų būti taikomos. Paradoksalu, bet tų pačių profesijų žmonės, įsidarbinę privačioje sferoje, jau naudotusi papildoma apsauga. Teismo praktika patvirtino bendrą taisyklę, kad „ginčai, susiję su įdarbinimu, profesine veikla ir valstybės darbuotojų darbo pabaiga paprastai nepatenka į 6 str. taikymo sritį“.¹²⁵ Tačiau Teismas siekė susiaurinti šią formulę. *Massa v. Italija* byloje ginčas kilo dėl valstybės išipareigojimo sumokėti našliui skiriamą valstybės pareigūnės (mokyklos direktorės) pensiją. Italijos vyriausybė teigė, kad valstybės pareigūnės pensija buvo asmeninė, ekonominė teisė, o

---

¹¹⁵ Clayton R., Tomlison H. Fair trial rights // Oxford University Press, 2001, p. 11.165

¹¹⁶ *Ringeisen v. Austria*, judgment of 16 July 1971, Series A no. 13

¹¹⁷ *Feldbrugge v. the Netherlands*, judgment of 29 May 1986, Series A no. 99

¹¹⁸ *König v. Germany*, judgment of 28 June 1978, Series A no. 27

¹¹⁹ Cit. op. 116

¹²⁰ *Edificaciones March Gallego S.A. v. Spain*, judgment of 19 February 1998, Reports of Judgments and Decisions 1998-I

¹²¹ *Axen v. Germany*, judgment of 8 December 1983, Series A no. 72

¹²² Cit. op. 65

¹²³ *Buchholz v. Germany*, judgment of 6 May 1981, Series A no. 42

¹²⁴ *Pretto and Others v. Italy*, judgment of 8 December 1983, Series A no. 71

¹²⁵ *Massa v. Italy*, judgment of 24 August 1993, Series A no. 265-B, p. 25

santykiai tarp pareiškėjo žmonos ir valstybės buvo reguliuojami viešosios teisės. Teismas tokios pozicijos nepalaikė ir nustatė, kad valstybė nesinaudojo įgaliojimais veikti savo nuožiūra ir gali būti prilyginta darbdaviui, kuris yra darbo sutarties, reguliuojamos privatinės teisės, šalis. Teisė į žmonos pensiją buvo pripažinta civiline Konvencijos 6 str. prasme.

Argumento, kad valstybė veikia kaip privatinės teisės subjektas, Teismas vėlesnėje praktikoje nebenaudojo. Buvo išvesta nemažai painių kriterijų, leidžiančių nustatyti, ar teisė yra civilinė:

- teisė yra grynai ekonominio pobūdžio (De Santa v. Italija¹²⁶);
- teisė yra iš esmės ekonominė (Nicodemo v. Italija¹²⁷);
- pagrindinis klausimas nėra institucijos diskrecinės galios (Benkessiouer v. Prancūzija¹²⁸);
- darbuotojo pareigų ir atsakomybės prigimtis, t.y. ar darbuotojas veikia valstybės bendram interesui, pvz. policininkai, kariai. Tai naujausias Teismo funkcinis kriterijus, kuriuo buvo siekiama panaikinti neaiškumą dėl civilinių teisių termino (Pellegrin v. Prancūzija¹²⁹).

Ginčas dėl civilinės teisės gali būti sprendžiamas ir ne valstybės pareigūnų, pvz., profesinių sąjungų. Tais atvejais, kai ginčas baigiasi civilinės teisės nustatymu (ne drausmine nuobauda), bus taikomas Konvencijos 6 str. Tai nereiškia, kad ginčo sprendimo organas turi vadovautis visomis 6 str. įtvirtintomis garantijomis, bet turi egzistuoti pradinio sprendimo apeliacijos galimybė, o tik tada apeliacijos procedūros turi atitikti 6 str. garantijas. Šią taisyklę aiškiai įtvirtino Teismas Albert ir Le Compte v. Olandija¹³⁰ byloje, kurioje buvo sprendžiamas klausimas dėl teisės praktikuoti mediciną:

„Konvencija reikalauja bent vienos sistemos: arba kompetentingi organai laikosi 6 str. reikalavimų, arba jie šių reikalavimų tiesiogiai neįgyvendina, bet juos kontroliuoja teisminė institucija, kuri turi kompetenciją ir suteikia garantijas, įtvirtintas Konvencijos 6 str.“

Svarbu pažymėti, kad 6 str. bus taikomas tik tuo atveju, jeigu bus kilęs ginčas. Byloje Van Marle v. Olandija¹³¹ Teismas nelaikė buhalterio kompetencijos klausimo ginču. Žinių, patirties vertinimas yra susijęs su mokymo įstaigų egzaminavimu ir yra labai nutolęs nuo įprastos tesiminės funkcijos atlikimo, dėl to 6 str. apsauga negali būti taikoma tokio pobūdžio nesutarimams.

---

¹²⁶ De Santa v. Italy, judgment of 2 September 1997, Reports of Judgments and Decisions 1997-V

¹²⁷ Nicodemo v. Italy, judgment of 2 September 1997, Reports of Judgments and Decisions 1997-V

¹²⁸ Benkessiouer v. France, judgment of 24 August 1998, Reports of Judgments and Decisions 1998-V

¹²⁹ Pellegrin v. France [GC], no. 28541/95, ECHR 1999-VIII

¹³⁰ Albert and Le Compte v. Belgium, judgment of 10 February 1983, Series A no. 58

¹³¹ Van Marle and Others v. the Netherlands, judgment of 26 June 1986, Series A no. 101

NEKALTUMO PREZUMPCIJA

Drittwirkung egzistuoja ne tik civilinių teisių ir pareigų srityje, bet ir baudžiamųjų bylų nagrinėjimo atvejais. Konvencijos 6 str. 2 d. garantuoja nekaltumo prezumpcijos principo įgyvendinimą. Teismas nustatė, kad 6 str. 2 d. buvo pažeista *Minelli v. Šveicarija*¹³² byloje. Ginčas kilo dėl šmeižto ieškinio, kurį iškėlė privati kompanija prieš žurnalistą. Nacionalinis teismas priteisė teismo išlaidas žurnalistui, nors pati byla niekada nepasiekė teismo proceso. Nacionalinis teismas konstatavo, kad suėjus senaties terminui „kaltinimas negali būti nagrinėjamas“ ir „kaltinamasis“ turi sumokėti 2/3 teismo išlaidų ir kompensaciją privatiems kaltintojams. Teismas laikė, kad tokios formulotės atspindėjo, jog nacionalinis teismas baigiamajame etape laikė pareiškėją kaip „apkaltintą baudžiamuoju nusikaltimu asmenį“.¹³³

TEISĖ Į TEISMĄ IR TEISINĖ PAGALBA

Teisingo bylos nagrinėjimo koncepcijos centre tiek civilinio, tiek baudžiamojo proceso metu yra bylos šalies galimybė efektyviai pristatyti savo bylą teisme ir galimybė naudotis vienodomis gynybos priemonėmis kaip ir priešinga bylos šalis. Konvencijos 6 str. 1 d. suteikia valstybėms pasirinkimo laisvę, kokiomis priemonėmis bus įgyvendintos bylos šalių teisės. Teisinė pagalba yra viena iš šių priemonių kaip ir, pvz., procedūros supaprastinimas. Tačiau ši garantija nėra absoliuti. Ar teisinė pagalba būtina, sprendžiama atsižvelgus į bylos aplinkybes ir priklauso nuo valstybės teisinės sistemos bei procedūrų sudėtingumo, pažeistos teisės svarbos pareiškėjui, pareiškėjo galėjimo efektyviai atstovauti savo interesams.

Byloje *Airey v. Airija*¹³⁴ neturtinga žmona, negalėjo pradėti proceso dėl gyvenimo skyrium, nes jai buvo atsisakyta suteikti nemokamą teisinę pagalbą. Teismas konstatavo:

„Konvencijos 6 str. 1 d. kartais gali įpareigoti valstybę suteikti teisininko pagalbą, kai tokia pagalba yra būtina efektyviam teisės į teismą įgyvendinimui, nes teisinis atstovavimas yra privalomas pagal valstybės nacionalinę teisę arba dėl bylos procedūrų sudėtingumo.“

Byloje *Steel ir Morris v. Jungtinė Karalystė*¹³⁵ pareiškėjai skundėsi, kad jie nesugebėjo tinkamai susidoroti su faktiniais ir teisiniais klausimais bylos nagrinėjimo metu dėl teisinės pagalbos trūkumo. Greito maisto kompanija *McDonalds* iškėlė ieškinį dėl reputacijos gynimo. *McDonalds* teigė, kad dviejų kampanijos dalyvių iš Londono *Greenpeace* išleistas lankstinukas, kuriame griežtai kritikuojamas *McDonalds* maistas ir praktika, padarė

---

¹³² *Minelli v. Switzerland*, judgment of 25 March 1983, Series A no. 62

¹³³ *Ibid.*, p. 34

¹³⁴ *Cit. op.* 65

¹³⁵ *Steel and Morris v. the United Kingdom*, no. 68416/01, ECHR 2005-II

nepagrįstos žalos kompanijai. Pareiškėjams buvo atsisakyta suteikti teisinę pagalbą ir tik savanoriai teisininkai jiems padėjo pavieniais bylos etapais. Bylos nagrinėjimas sudarė 313 teismo posėdžių dienų ir buvo pripažintas ilgiausiu Anglų teisinėje istorijoje. Teismas pažymėjo, kad byla buvo faktiškai ir teisiškai komplikuoja. Teismas laikė, kad tokio sudėtingo ieškinio atveju nei pavienė savanorių teisininkų pagalba, nei pareiškėjams suteikta platesnė veiksmų laisvė proceso metu negalėjo būti pakankami, kad būtų pakeitę patyrusio teisininko kompetentingą ir nepertraukiamą atstovavimą. Teismas nustatė, kad pagalbos trūkumas atėmė galimybę efektyviai pristatyti bylą teisme ir prisidėjo prie nepriimtinos gynybos priemonių nelygybės lyginant su McDonalds kompanija.

PROCESO OPERATYVUMAS

Ginčai, kilę tarp privačių asmenų, reikalauja ypatingai greito proceso. Ypatingo operatyvumo reikalavimas yra lengvai pagrindžiamas tuo, kad santykiuose, susiklosčiusiuose tarp individų, abi šalys yra labiau pažeidžiamos ir reikalaujančios didesnės apsaugos. Horizontalusis efektas lemia tai, kad tenka įvertinti ne tik valstybės ar bendrą visuomenės interesą, konfliktas kyla tarp dviejų individų vertybių. Tokie atvejai reikalauja itin kruopštaus aplinkybių bei galimų pasekmių įvertinimo, pvz. gyvenimo skyrium nustatymas turi įtakos ne tik dviejų asmenų teisiniams santykiams, bet rimtų pasekmių šeimos vaikams.

Galima išskirti bylų grupes, kai ginčiuose, kilusiuose tarp privačių asmenų, yra reikalaujamas ypatingas proceso operatyvumas:

Bylos dėl vaikų globos. Hokkanen v. Suomija¹³⁶ byloje Teismas konstatavo, kad būtina bylas dėl globos spręsti skubiai. Ignaccolo-Zennide v. Rumunija¹³⁷ Teismas dar kartą pabrėžė, kad bylos, susijusios su vaikais, neturėtų būti nagrinėjamos uždelsiant.

Darbo ginčai. Obermeier v. Austrija¹³⁸ Teismas konstatavo, kad „...darbuotojas, kuris mano, kad darbdavys jį neteisingai nušalino, turi ypatingai svarbų asmeninį interesą pasiekti, kad teisminis sprendimas dėl priemonės teisėtumo būtų pasiektas tuojau pat“.

Asmeninės žalos bylos. Silva Pontes byloje¹³⁹ Teismas manė, kad situacija reikalauja ypatingo uolumo. Pareiškėjas siekė kompensacijos dėl sužalojimų avarijoje.

Kitos bylos, kai greitumas yra gyvybiškai svarbus. X v. France¹⁴⁰ byloje pareiškėjas, užsikrėtęs ŽIV kraujo perpylimo metu asmuo, pradėjo procedūrą dėl kompensacijos.

---

¹³⁶ Hokkanen v. Finland, judgment of 23 September 1994, Series A no. 299-A

¹³⁷ Ignaccolo-Zenide v. Romania, no. 31679/96, ECHR 2000-I

¹³⁸ Obermier v. Austria, judgment of 28 June 1990, Series A no. 179

¹³⁹ Silva Pontes v. Portugal, judgment of 23 March 1994, Series A no. 286-A

¹⁴⁰ X v. France, judgment of 31 March 1992, Series A no. 234-C

Atsižvelgus į pareiškėjo būklę ir galimą gyvenimo trukmę, Teismas nusprendė, kad procesas, kuris tesėsi 2 metus buvo nepagrįstai ilgas.

5.2 DRITTWIRKUNG 13 STR. TAIKymo SRITYJE

13 str. skelbia, kad kiekvienas, kurio teisės ir laisvės, pripažintos Konvencijoje, buvo pažeistos, turi teisę pasinaudoti efektyvia teisine gynyba valstybiniuose organuose, nesvarbu, ar tai padarė einantys oficialias pareigas asmenys. Šį teiginį patvirtina Jacobs ir White, kurie teigia, kad 13 str. aiškiai įtvirtina valstybei pareigą suteikti gynybos priemones dėl visų pažeidimų, nesvarbu, ar ji pati ar privatus individas įvykdė pažeidimą.¹⁴¹ Ši pareiga turėtų kilti ne tik kai byla pasiekia teismą. Kai Konvencijos saugoma teisė gali būti laikoma „civiline teise“ pagal 6 str. 1 d., egzistuoja teisė į teismą. Tačiau, kai teisė nepatenka į „civilinių teisių“ koncepcijos ribas, 13 str. bus tinkamesnė efektyvias gynybos priemones garantuojanti nuostata.¹⁴² Bet kuriuo atveju, jei valstybinėse institucijose nėra efektyvių gynybos priemonių, kad būtų užtikrintos Konvencijos garantuojamos teisės, 13 str. bus pažeistas, o valstybė patirs sankcijas tarptautiniu lygiu. Anksčiau nagrinėtoje Hatton v. Jungtinė Karalystė¹⁴³ byloje, 8 str. pažeidimas nebuvo nustatytas, tačiau faktas, kad nebuvo galimybės peržiūrėti vyriausybės politikos dėl naktinių skrydžių, lėmė 13 str. pažeidimą. Autorė pritaria Akandji-Kombe,¹⁴⁴ kuris išskiria 3 pagrindines garantijas, kurios turėtų būti taikomos ir santykiuose, susiklosčiusiuose tarp privačių individų, įtvirtintas 13 str.:

- Įkurti nacionalines institucijas, kurių pagrindinė užduotis – sprendimų priėmimas dėl garantuojamų teisių pažeidimų įvykdymo. Rekomenduojama, kad institucija būtų teisminė, tačiau kita nepriklausoma ir nešališka institucija taip pat tenkina reikalavimus (Klass v. Vokietija¹⁴⁵);
- Gynybos priemonės turi būti efektyvios, o tyrimas išsamus ir veiksmingas (Kaya v. Turkija¹⁴⁶);

---

¹⁴¹ Jacobs F.G., Overy C., White R. Jacobs and White, *The European Convention on Human Rights* // Oxford University Press, 2002, p. 19

¹⁴² Cit. op. 15, p. 243

¹⁴³ Cit. op. 81

¹⁴⁴ Cit. op. 76, p. 60

¹⁴⁵ Klass and Others v. Germany, judgment of 6 September 1978, Series A no. 28

¹⁴⁶ Kaya v. Turkey, judgment of 19 February 1998, Reports of Judgments and Decisions 1998-I

- Procedūra, kuri leidžia kompetentīgai institūcijai pieņemt sprendīmu dēl skundo, kad Konvencija yra pāžeista, ir pieņemt sankcijas, taip pat garantuoti aukai, kad sprendimas bus vykdomas, turi būtī veiksmīga ir naudinga (Iatridis v. Graikija¹⁴⁷).

---

¹⁴⁷ Iatridis v. Greece [GC], no. 31107/96, ECHR 1999-II

VI. KONVENCIJOS DRITTWIRKUNG RIBOS

Galimybės pripažinti valstybę atsakingą dėl nesugebėjimo apsaugoti auką nuo žmogaus teisių pažeidimų ir piktnaudžiavimo, padaryto ne valstybės pareigūnų ar institucijų, nėra išsemtos. Beveik visi Konvencijos ir jos protokolų straipsniai gali būti panaudoti peticijose dėl žmogaus teisių pažeidimų privačioje sferoje. Van Dijk ir van Hoof teigia, kad Konvencijos taikymas privačioje sferoje apima ir teisę tuoktis pagal Konvencijos 12 str.,¹⁴⁸ J.Raymond patvirtina Drittwirkung egzistavimą 1 Protokolo 1 str. garantuojamos teisės į nuosavybę atžvilgiu,¹⁴⁹ A.Clapham dėmesį atkreipė į Konvencijos 7 - baudžiamosios teisės negaliojimas atgal – straipsnį.¹⁵⁰ Horizontalusis efektas pripažįstamas ir Konvencijos 1 protokolo 2 str. (teisė į mokslą),¹⁵¹ Konvencijos 7 Protokolo 5 str. (sutuoktinių lygybė) veikimo srityje.¹⁵² Baigiant svarbu paminėti diskriminacijos draudimo principą tarp individų, įtvirtintą Konvencijos 14 str. bei jo santykį su Konvencijos 12 Protokolu, kuris buvo ruošiamas ypatingą dėmesį skiriant privačių asmenų daromiems pažeidimams.

6.1 DISKRIMINACIJOS DRAUDIMAS

Nediskriminacijos principas yra vienas iš svarbiausių žmogaus teisių apsaugos elementų, vertinant jį kartu su visų asmenų lygybės principu yra sukuriami pagrindai gerbti žmogaus orumą ir skiepyti pagarbą jam.¹⁵³ Konvencijos 14 str. papildo Konvencijos nuostatas ir jos protokolus. Jis savarankiškai nefunkcionuoja, nes įgyvendinamas tik kartu su kitomis saugomomis teisėmis ir laisvėmis.

Nagrinęjant horizontalųjį efektą Konvencijos 14 str. taikymo sferoje, neišvengiamai susiduriama su kitų Konvencijos straipsnių horizontaliuoju efektu. Teismas pažymėjo, kad teoriškai iš jo nėra reikalaujama, kad jis spręstų privačius ginčus. Tačiau jis negali likti pasyvus, kai nacionalinių institucijų teisės aktų aiškinimas, nesvarbu ar tai testamentas, ar privatus kontraktas, ar viešasis dokumentas, yra neprotingas, savavališkas ar akivaizdžiai

---

¹⁴⁸ Cit. op. 100, p. 446

¹⁴⁹ Raymond J., „L'Article 1 du Protocole additionnel et les rapports centre particuliers“ in Progress in the Spirit of Human Rights // Kehl am Rhein: Engel, 1988, p. 531-538

¹⁵⁰ Cit. op. 30, p. 385-387

¹⁵¹ Cit. op. 15, p. 207-208

¹⁵² Trechsel S., „Das Verflixte Siebente? Bemerkungen zum 7. Zusatzprotokoll zur EMRK“ in Progress in the Spirit of Human Rights // Kehl am Rhein: Engel, 1988, p. 195-211

¹⁵³ Jočienė D. Diskriminacijos draudimo principo aiškinimas ir taikymas tarptautinėje teisėje. Mokslo darbai, TEISĖ, 2003, NR. 46, p. 1

nesuderinamas su diskriminacijos draudimu pagal Konvencijos 14 str. ar su kitais Konvencijos principais:

➤ Pla ir Pluncernau¹⁵⁴ byloje buvo nustatytas 14 ir 8 str. pažeidimas dėl įvaikinto vaiko išbraukimo iš paveldėtojų sąrašo. Teismas pabrėžė, kad Konvencija yra „gyvenantis“ instrumentas ir svarbu jos nuostatas aiškinti atsižvelgiant į dabarties sąlygas ir užtikrinant vaikų, gimusių santuokoje ir ne, lygybę. Todėl svarbu testatoriaus valią aiškinti ne tik atsižvelgiant į testamentą sudarymo metu socialines sąlygas, bet ir įvertinti sąlygas esančias testatoriaus mirties dieną (šiuo atveju buvo praėję 57 metai). Šiuo laikotarpiu gali įvykti daug socialinių, ekonominių, teisinių pasikeitimų ir teismai neturi teisės ignoruoti naujų gyvenimo realijų.

➤ Mizzi v. Malta¹⁵⁵ byloje byloje buvo nagrinėjama Konvencijos 14 str. kartu su 6 ir 8 str. pažeidimo galimybė. Maltos nacionalinė teisė nesuteikė jam galimybės kreiptis į teismą ir nugincyti teisinę prezumpciją, kad jis yra mergaitės tėvas. Pareiškėjas galėjo kreiptis į teismą dėl tėvystės 3 mėnesių po vaiko gimimo dienos laiko bėgyje, o visiems kitiems asmenims, suinteresuotiems santuokinio vaiko tėvyste, nebuvo numatyta jokių laiko limitų.

➤ Klaidingas nacionalinių institucijų faktų vertinimas sudarė diskriminacijos atvejį Palau-Martinez v. Prancūzija¹⁵⁶ byloje. Pareiškėjai nebuvo suteiktos vaikų globos teisės, nes ji praktikavo Jehovos liudininkų religiją. Teismas nustatė, kad buvo pažeistas proporcingumo principas ir atitinkamai Konvencijos 8 straipsnis kartu su 14-uju.

Konvencijos 12 protokolą įtvirtina bendrąjį diskriminacijos draudimą.¹⁵⁷ Pagrindinė 12 Protokolo priėmimo priežastis buvo ta, kad Konvencijos 14 str. nefunkcionuoja savarankiškai ir būtinas kitų Konvencijos straipsnių pažeidimas. 12 Protokolas nei panaikina, nei pakeičia 14 str., kuris ir toliau bus taikomas. 12 Protokole įtvirtinta diskriminacijos samprata yra identiška 14 str.¹⁵⁸

12 Protokolas atspindi subalansuotą požiūrį dėl valstybių pozityviųjų pareigų. Tai susiję su klausimu, kokia apimtimi 12 Protokolas įpareigoja valstybes imtis veiksmų, kad užkirstų kelią diskriminacijai, net kai diskriminacija kyla santykiuose tarp privačių subjektų (netiesioginis horizontalusis efektas). Konvencijos 12 protokolo aiškinamojoje ataskaitoje¹⁵⁹ pabrėžta, kad tokie atvejai negali būti išbraukti, vis dėlto pirminis tikslas yra valstybių

---

¹⁵⁴ Pla and Puncernau v. Andorra, no. 69498/01, § ..., ECHR 2004-VIII

¹⁵⁵ Mizzi v. Malta, no. 26111/02, judgment of 12 January 2006, <www.echr.coe.int>

¹⁵⁶ Palau-Martinez v. France, no. 64927/01, ECHR 2003-XII

¹⁵⁷ Naudojimas bet kuria įstatyme įtvirtinta teise yra užtikrinamas be jokios diskriminacijos dėl lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitokios padėties.

¹⁵⁸ Clayton R., Tomlison H. *The Law of Human Rights* // Oxford University Press, 2002

¹⁵⁹ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 12 protokolo aiškinamoji ataskaita // <http://www.conventions.coe.int/treaty/en/reports/html/177.htm>

negatyvi pareiga: pareiga nediskriminuoti individų.¹⁶⁰ Dėmesys turi būti atkreiptas, kad diskriminacija, kuri yra draudžiama turi būti susijusi su „įstatyme įtvirtinta teise“ ir asmuo negali būti diskriminuojamas „jokios viešosios valdžios“. Šios frazės aiškiai apriboja valstybės atsakomybę, kai ginčas kyla tarp privačių subjektų. Bet kuri pozityvioji pareiga santykių tarp individų sferoje, turėtų būti susijusi su viešąją sfera, paprastai reguliuojama įstatymo, pvz., nepagrįstas teisės dirbti paneigimas, teisė pasinaudoti restoranų paslaugomis ar tam tikrų paslaugų (medicinos priežiūros) nesuteikimas ir pan. Daug ginčų sukelia frazė „įstatyme įtvirtinta teisė“ ir dėl to, kad ji suprantama kaip suteikianti į nacionalinių teisės aktų įtvirtintas žmogaus teises. Tokiu atveju Konvencijos sritis yra išplečiama, kas automatiškai reikštų padidėjusių peticijų skaičių Europos žmogaus teisių teisme.¹⁶¹

6.2 VALSTYBĖS VEIKSMŲ LAISVĖS PRINCIPAS (*MARGIN OF APPRECIATION*)

Teismas noriai taiko pozityviųjų pareigų doktriną, siekdamas kruopščiai patikrinti nacionalinių teisės aktų efektyvumą, ypač norint apsaugoti pažeidžiamus asmenis. Pagal Konvencijos 1 str. valstybių pareiga yra garantuoti kiekvienam jos jurisdikcijoje esančiam žmogui teises bei laisves, tai sukelia pozityviusius išipareigojimus apsaugoti potencialias arba faktines aukas nuo privačių asmenų pažeidimų, kai tam pagrindo duoda nesugebėjimas išleisti teisės aktų. Be to, netgi kai privačių individų veikimas yra įstatymo uždraustas, gali kilti pozityvioji pareiga užtikrinti, kad individai galėtų laisvai naudotis Konvencijos teisėmis. Galiausiai Konvencijos 13 str. saugo teisę į nacionalines teisės gynbos priemones, net kai grėsmė kyla ne iš valstybės pareigūnų.

Vis didesnė našta valstybėms neišvengiamai kelia klausimą, kur yra ribos, arba ar įmanoma nustatyti tinkamas ribas valstybės išipareigojimams fundamentalių teisių atžvilgiu. Andrew Clapham siūlo kiekvienu atveju susidūrus su sudėtingais žmogaus teisių atvejais privačioje sferoje naudoti šią formulę:¹⁶²

- įvertinti svarstomos teisės tikslą;

---

¹⁶⁰ Viena vertus, 12 Protokolas saugo nuo valstybės institucijų įsikišimo. Protokolas nėra tinkamas instrumentas įtvirtinti detalias pozityviasias pareigas, kurios turi programinių nuostatų bruožų. Detalios normos yra įtvirtintos atskirose konvencijose, pvz. Jungtinių Tautų konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims. Antra vertus, negalima visiškai atmesti pozityviųjų pareigų galimybes, pvz., šis klausimas gali kilti, kai nacionalinėje teisėje yra aiškių spragų. Nesugebėjimas suteikti apsaugos nuo diskriminavimo santykiuose tarp privačių subjektų gali būti toks aiškus ir turintis sunkias pasekmes, kad valstybė būtų atsakinga už Protokolo 1 str. pažeidimą.

¹⁶¹ Cit. op. 153, p. 19

¹⁶² Cit. op. 15, p. 240

- jeigu bylos aplinkybės reikalauja apsaugoti orumą ir aukos orumas buvo pažeistas, pvz., nežmoniško elgesio ir kankinimų draudimas, tuomet valstybė gali būti įpareigota veikti, jeigu dėl jos neveikimo pažeidimas nebūtų įvykęs („Jeigu ne“ testas);
- jei pagrindinis svarstomos teisės tikslas yra demokratija, pvz., nuomonės reiškimo teisė, norint šia teise pasinaudoti privačioje sferoje, ji turi būti susijusi su viešąja sfera, pvz., kampanija miesto centre;
- jei demokratijai kyla grėsmė dėl to, kad valstybė nepripažįsta konkrečios teisės, Teismas gali nustatyti, kad valstybė pažeidė savo įsipareigojimą garantuoti Konvencijoje įtvirtintas teises bei laisves.

Darbo autorė palaiko Overy ir White, kurie teigia, kad tiksli apimtis, kiek valstybė atsako už privačių asmenų elgesį, turi priklausyti nuo kiekvieno konkretaus Konvencijos straipsnio terminų ir turi būti atskirai svarstomi. Kadangi išplėstas Konvencijos teisių interpretavimas gali sukelti valstybėms įsipareigojimus, kokių valstybės narės nesitikėjo turėdamos priimti Konvencijos ratifikavimo metu, abejonės turėtų būti išsprendžiamos valstybės naudai. Abejonių išsprendimo valstybės naudai ryškiausias pavyzdys – valstybės veiksmų laisvės (angl. - *margin of appreciation*) koncepcija. Valstybės veiksmų laisvės principas yra išorinės apsaugos, kuri bus priimtina pagal Konvencijos reikalavimus, ribos.¹⁶³ Kiekviena šalis Konvencijos garantuojamas teises gali įgyvendinti efektyviausiu būdu, atsižvelgdama į savo valstybės tradicijas, patirtį bei saugomos teisės prigimtį, pažeidimo apimtį, siekiamų tikslų svarbą. Autorės nuomone, plačiausia veiksmų laisvė valstybėms suteikiama pažeidimų prevencijos srityje. Vykdomosios valdžios atsakomybė ribojama konkrečios grėsmės ir realaus pavojaus kriterijais. Įstatymų leidžiamoji valdžia įvykdys savo pareigas tuo atveju, jeigu tinkamai įvertins pokyčius visuomenėje ir užpildys naujų santykių reglamentavimo spragas. Autorė mano, kad veiksmų laisvės doktrina nuo pat pradžių buvo vystoma tam, kad būtų reaguojama į nacionalinių vyriausybių susirūpinimą, jog tarptautinė priežiūra tampa vis platesnė. Tokiu būdu valstybės veiksmų laisvės koncepcija leidžia subalansuoti efektyvios Konvencijos apsaugos įgyvendinimą ir teisėtą valstybių teisę elgtis savo nuožiūra, veiksmingai suteikiant apsaugą žmogaus teisių srityje.

---

¹⁶³ Cit. op. 141, p. 40

IŠVADOS

Išnaginėjusi atskirų Konvencijos straipsnių taikymą santykiuose, susiklosčiusiuose tarp privačių individų, ir nuostatose aiškiai įtvirtintus ar numanomus pozityvius valstybių įsipareigojimus, darbo autorė formuluoja šias pagrindines išvadas:

1. Strasbūro Teismo praktikos, susijusios su privačių individų įvykdytais teisių pažeidimais, analizė atskleidžia, kad Komisija ir Teismas žengė pirmuosius žingsnius pripažįstant, kad Konvencija apima pažeidimus ir privačioje sferoje. Šiuolaikinis iššūkis – vieningo požiūrio suformavimas, kaip šios teisės taikomos.
2. Teisiškai saugomos teisės gali būti panaudotos tiesiogiai prieš privačius asmenis nacionaliniu lygiu, kai nacionalinė teisė tai leidžia. Be to, saugomos teisės gali tiesiogiai būti panaudotos prieš valstybes tarptautiniu lygiu, kai egzistuoja tam tikros spragos teisinėje sistemoje, kuri turėtų suteikti apsaugą nuo privačių asmenų neadekvataus elgesio. Valstybė atsako ne vien už savo įvykdytus pažeidimus, bet bendrąja prasme už visus pažeidimus, kurie įvyksta jos teritorijoje. Pareiškėjas, norėdamas pasiekti, kad byla būtų nagrinėjama Europos žmogaus teisių teisme, visada turės skusti *valstybės* veiksmus arba neveikimą. Tačiau vyriausybės atsakymai, kad byla susijusi su privataus asmens elgesiu, nebėra priimtini ir pagrįsti.
3. Konvencijos pažeidimai, įvykdyti privačioje sferoje, apima fizinių, juridinių asmenų, netgi kitų valstybių veiksmus. Autorės nuomone, siūlymas išplėsti subjektų ratą, įtraukiant teroristines grupuotes, veikiančias atitinkamos valstybės jurisdikcijoje, yra neišvengiamas.
4. Valstybių atsakomybė dėl pozityvių pareigų nevykdymo santykiuose, susiklosčiusiuose tarp individų, dažniausiai kyla dėl šių priežasčių:
  - adekvačią teisių apsaugą garantuojančių teisės aktų nebuvimas;
  - prevencinių priemonių laiku nesiėmimas;
  - neefektyvus pažeidimų tyrimas;
  - nacionalinių teismų sprendimų neįgyvendinimas.

5. Valstybės atsakomybės klausimas Strasbūro Teisme sprendžiamas naudojant teisingo balanso (angl. *fair balance*) testą bei įgyvendinant proporcingumo ir efektyvios apsaugos principus. *Drittwirkung* lemia tai, kad pritaikius teisingo balanso testą tenka įvertinti ne tik valstybės ar bendrą visuomenės interesą, konfliktas kyla tarp dviejų individų vertybių. Tokie atvejai reikalauja ypatingai kruopštaus aplinkybių bei galimų pasekmių įvertinimo. Sprendžiant proporcingumo principo klausimą, svarbų vaidmenį atlieka valstybės veiksmų laisvės teisė (angl. *margin of appreciation*). Pirmenybė dėl proporcingumo nustatymo teikiama nacionaliniams teismams ir tik akivaizdžios aiškinimo klaidos ar būtinybės atsižvelgti į naujas tendencijas atvejais Teismas keičia nacionalinių teismų sprendimus. Efektyvumo principas apima tinkamų vidaus gynybos priemonių įgyvendinimą, baudžiamųjų normų galiojimą, adekvatų tyrimą, atsakingų asmenų nubaudimą, žalos atlyginimą ir kitus aspektus priklausomai nuo konkrečių bylos aplinkybių.
6. Normos, užtikrinančios asmens gyvybės ir integralumo apsaugą, vertinamas kaip vienos fundamentaliausių Konvencijos nuostatų. Teisė į gyvybę apima atvejus, kai pažeidėjas yra privatus asmuo, ir situacijas, kai nėra aišku, ar gyvybės atėmimas buvo įvykdytas pareigūnų ar kitų asmenų. Teismas, pabrėždamas teisės į gyvybę apsaugos svarbą, išplėtė procedūrinės garantijas net ir tais atvejais, kai gyvybės atėmimas galėjo būti įvykdytas ne valstybės pareigūnų. Tam tikrais atvejais patys privatus asmuo turės pozityviąją pareigą, susijusią su teisės į gyvybę apsauga. Nors nėra aišku, ar egzistuoja bendra pareiga gelbėti asmenų, atsidūrusių pavojuje, gyvybes, tačiau Konvencijos 2 str. taikymas visuomenės sveikatos srityje gali būti interpretuojamas tokiu būdu, kuris reikalauja valstybes užtikrinti efektyvią pažeidimo tyrimo ir kaltų asmenų nubaudimo sistemą. Valstybės atsakomybė asmens integralumo pažeidimų atvejais grindžiama efektyvumo principo įgyvendinimu bei siekiu apsaugoti pažeidžiamus asmenis.
7. Teismas, vadovaudamasis Konvencijos kaip „gyvenančio“ instrumento doktrina, išplėtė veiksmų, kurie gali būti laikomi Konvencijos pažeidimais, sąrašą (iš 8 str. išvedama teisė būti apsaugotam nuo aplinkos taršos, transseksualų apsisprendimo teisė ir kt.). Sprendimai dėl Konvencijos 8 str. iliustruoja kintančią jurisprudenciją, kuri reikalauja, kad susitariančios valstybės suteiktų efektyvius teisinės gynybos būdus privatumo pažeidimo atveju, kai grėsmė kyla dėl privačių subjektų.

8. Efektyvios politinės demokratijos ir pagarbos žmogaus teisėms kontekste pliuralizmas vaidina esminį vaidmenį ir daro įtaką beveik kiekvienai Konvencijos garantuojamai teisei. Atvejai, kai Teismas ginčiuose dėl Konvencijos 9, 10, 11 str. pažeidimų pasiremia pozityviaisiais valstybės išpareigojimais, yra labiau išimtys, o pozityviosios pareigos nėra susistemintos tokia apimtimi kaip Konvencijos straipsnių bylose (2, 3, 4 ir 8 str.) Tačiau pliuralizmas reikalauja apsaugos ne tik valstybių atžvilgiu, bet ir privačioje sferoje: privatūs finansiniai interesai, monopolija, kuri kontroliuoja visuomenės informavimo priemones, griežta privačios nuosavybės apsauga gali būti tokios pat žalingos pliuralizmo įgyvendinimui kaip ir valstybės pareigūnų įsikišimas. Galima teigti, kad ši sritis ateityje bus itin plečiama pozityviųjų išpareigojimų sferoje.
9. Teismo praktika, susijusi su procesinėmis garantijomis, liudija apie tiesioginį *Drittwirkung* pripažinimą. Nelieta abejonių, kad nustatant asmens *civilines* teises ir pareigas neišvengiamai susiduriama su ginčiais, kylančiais tarp privačių subjektų. Kai Konvencijos saugoma teisė gali būti laikoma „civiline teise“ pagal 6 str. 1 d., valstybė privalo efektyviai užtikrinti teisę į teismą. Tačiau, kai teisė nepatenka į „civilinių teisių“ koncepcijos ribas, 13 str. bus tinkamesnė efektyvias gynybos priemones garantuojanti nuostata.
10. Nors Teismų praktika identifikuoja tam tikras Konvencijos sukuriamas pareigas privatiems subjektams, šios pareigos niekada neprilygs valstybių prievolėms. Be to, Konvencijos *Drittwirkung* pasekmės yra *pro futuro*. Privataus pažeidėjo teisinis statusas nesikeičia: jis nėra nei baudžiamas, nei verčiamas atstatyti padaryto pažeidimo pasekmes.
11. Ar tam tikras veiksmas, kai pirminis pažeidėjas yra privatus subjektas, bus Strasbūro Teismo pripažintas valstybės pažeidimu priklauso nuo nacionalinės teisės teisingumo (angl.-*correctness*). Teismas, turėdamas galimybę aiškinti Konvencijos garantuojamas teises, netiesiogiai vertina valstybių nacionalinę teisę. Toks platus teisių interpretavimas lemia, kad galima Europos priežiūra valstybėms gali tapti beribė. Tačiau tam tikras saugiklis yra valstybės veiksmų laisvės principas (angl. - *margin of appreciation*) – išorinės apsaugos, kuri bus priimtina pagal Konvenciją, ribos. Ši koncepcija leidžia Teismui nenutolti nuo teisinės tikrovės, kai egzistuoja skirtingas Konvencijos nuostatų taikymas skirtingose valstybėse narėse, tuo pačiu Teismas išlaiko tam tikrą kontrolę vertinant valstybių narių elgesį.

12. Išnagrinėjus Teismo praktiką ir lyginamuoju būdu įvairių autorių požiūrius, darbo autorė identifikuoja šias naujas sritis, kurios reikalauja nuoseklaus pozityviųjų pareigų vystymo privačioje sferoje:
- valstybių atsakomybė už teroristinių grupuočių įvykdytus pažeidimus;
  - atsakomybės klausimo išsprendimas medicinos srityje (jei gydytojas nėra pripažįstamas atsakingas, atsakomybė turėtų kilti ligoninei kaip įstaigai);
  - transseksualų tėvystės teisės pripažinimas;
  - efektyvios pliuralizmo apsaugos užtikrinimas;
  - kita. Sąrašas nėra baigtinis, jo vystymas priklauso nuo naujų procesų ir iššūkių šiuolaikinėse visuomenėse.
13. Galimybės pripažinti valstybę atsakingą dėl nesugebėjimo apsaugoti auką nuo žmogaus teisių pažeidimų ir piktnaudžiavimo, padaryto ne valstybės pareigūnų ar institucijų, nėra išsemtos. Beveik visi Konvencijos ir jos protokolų straipsniai gali būti panaudoti peticijose dėl žmogaus teisių pažeidimų privačioje sferoje. Dinaminis Konvencijos interpretavimas tam tikrais atvejais gali lemti garantuojamų teisių taikymo srities neapibrėžtumą, tačiau pozityviųjų pareigų kategorijos vystymas privačioje sferoje visada pagrindžiamas teisingumo siekiu.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

TEISĖS AKTAI

1. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // V.Ž. 2006, Nr. 68-2497
2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // V.Ž., 2006, Nr. 93-3061
3. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas // V.Ž., 2002, Nr. 77-3288
4. Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas // V.Ž., 2002, Nr. 77-3290
5. Konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo // V.Ž., 1998, Nr. 108-2957
6. Jungtinių Tautų Konvencija prieš kankinimą ir kitoki žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą // V.Ž., 1991, Nr. 27-732
7. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos protokolai Nr.11 // V.Ž., 1995, Nr. 40-987
8. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 12 protokolai (neoficialus tekstas) // http://www.tm.lt/strasburas/EZTK_12_prot.doc [žiūrėta 2006 m. gruodis 14 d.]

SPECIALIOJI LITERATŪRA

1. Alkema E.A. The third-party applicability or Drittwirkung of the ECHR in Petzold H., Matscher F. Protecting human rights: European dimension: studies in honour of Gerard J Wiarda // Köln: Carl Heymanns Verlag KG, 1988
2. Alkema A. Evert Privacy under the European Convention on Human Rights // <http://www.privacyexchange.org/iss/confpapers/montreal.html> [žiūrėta 2006-05-20].
3. Birkenhead P. Freedom of Information: The Law, the Practice and the Ideal // London: Weidenfeld and Nicolson
4. Clapham A. Human Rights in the Private Sphere // Oxford: Clarendon Press, 2002
5. Clapham A. Human Rights Obligations of Non-State Actors // Oxford University Press, 2006
6. Clayton R., Tomlison H. Fair trial rights // Oxford University Press, 2001
7. Clayton R., Tomlison H. The Law of Human Rights // Oxford University Press, 2002

8. Drzemczewski A.Z. European Human Rights Convention in Domestic Law // Oxford, 1983
9. Hessbruegge Jan Arno Human Rights Violations arising from Conduct of Non-State Actors // Buffalo Human Rights Law Review, 2005
10. Jacobs F.G., Overy C., White R. Jacobs and White, The European Convention on Human Rights // Oxford University Press, 2002
11. Jočienė D. Diskriminacijos draudimo principo aiškinimas ir taikymas tarptautinėje teisėje. Mokslo darbai, TEISĖ, 2003, NR. 46
12. Jočienė. D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje // LR Seimas. Jungtinių Tautų vystymo programa. Vilnius, 2004
13. Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikoje teisėje // Vilnius: Petro ofsetas, 2005
14. Kay S. The European Convention on Human Rights and the Control of Private Law // European Human Rights Law Review, 2005
15. Macdonald R. St. J., Natscher F., Petzold H. The European system for the protection of human rights // Dordrecht: Nijhoff, 1993
16. Mowbray A.R. The Development of Positive Obligations under the European Convention on Human Rights by European Court of Human Rights // Oxford Portland (Oregon): Hart Publishing, 2004; Europos Tarybos vadovas Nr. 7 Positive obligations of ECHR // Council of Europe, 2007
17. Raymond J., „L'Article 1 du Protocole additionnel et les rapports centre particuliers“ in Progress in the Spirit of Human Rights // Kehl am Rhein: Engel, 1988
18. Trechsel S., „Das Verflixte Siebente? Bemerkungen zum 7. Zusatzprotokoll zur EMRK“ in Progress in the Spirit of Human Rights // Kehl am Rhein: Engel, 1988, p. 195-211
19. Van Dijk ir van Hoof Theory and Practice of the European Convention on Human Rights // The Hague: Kluwer, 1990
20. Van Dijk ir van Hoof Theory and Practice of the European Convention on Human Rights // The Hague: Kluwer, 1998
21. Warbrick C., Harris D. J., O'Boyle M., Law on the European Convention on Human Rights // Butterworths, London, Dublin, Edinburgh
22. Wright J. Tort Law and Human Rights // Oxford: Hart Publishing, 2001
23. Europos Tarybos vadovas Nr. 3 The right to a fair trial. A guide to the implementation of Article 6 of the European Convention on Human Rights // 2-as leidimas, 2006, p. 11
24. Europos Tarybos vadovas Nr. 7 Positive obligations of ECHR // Council of Europe, 2007
25. Introduction to European Convention on Human Rights // Council of Europe, 1994

26. Abuse of Rights and Equivalent Concepts: The Principle and its Present Day Applications
// Council of Europe doc. CJ-DE/XIX(89)6

PRAKTINĖ MEDŽIAGA

1. A. v. the United Kingdom, judgment of 23 September 1998, Reports of Judgments and Decisions 1998-VI
2. Airey v. Ireland, judgment of 9 October 1979, Series A no. 32
3. Albert and Le Compte v. Belgium, judgment of 10 February 1983, Series A no. 58
4. Appleby and Others v. the United Kingdom, no. 44306/98, ECHR 2003-VI
5. Axen v. Germany, judgment of 8 December 1983, Series A no. 72
6. Benkessiouer v. France, judgment of 24 August 1998, Reports of Judgments and Decisions 1998-V
7. Buchholz v. Germany, judgment of 6 May 1981, Series A no. 42
8. Calvelli and Ciglio v. Italy [GC], no. 32967/96, ECHR 2002-I
9. Campbell and Cosans v. the United Kingdom, judgment of 25 February 1982, Series A no. 48
10. Christine Goodwin v. the United Kingdom [GC], no. 28957/95, ECHR 2002-VI
11. Cvijetic v. Croatia, no. 71549/01, judgment of 26 May 2004, Europos žmogaus teisių teismo svetainė <www.echr.coe.int>
12. De Santa v. Italy, judgment of 2 September 1997, Reports of Judgments and Decisions 1997-V
13. E. and others v. United Kingdom, no. 33218/96, judgment of 15 January 2003, Europos žmogaus teisių teismo svetainė <www.echr.coe.int>
14. Edificaciones March Gallego S.A. v. Spain, judgment of 19 February 1998, Reports of Judgments and Decisions 1998-I
15. Feldbrugge v. the Netherlands, judgment of 29 May 1986, Series A no. 99
16. Garaudy v. France, (dec.), no. 65831/01, ECHR 2003-IX (extracts)
17. Guerra and Others v. Italy, judgment of 19 February 1998, Reports of Judgments and Decisions 1998-I
18. Gustafsson v. Sweden, judgment of 25 April 1996, Reports of Judgments and Decisions 1996-II
19. Hatton and Others v. the United Kingdom [GC], no. 36022/97, ECHR 2003-VIII
20. HLR v. France, judgment of 29 April 1997, Reports of Judgments and Decisions 1997-III

21. Hokkanen v. Finland, judgment of 23 September 1994, Series A no. 299-A
22. Hughes v. United Kingdom, no. 31188/96, Commission Decision of 9 April 1997, Europos žmogaus teisių teismo svetainė <www.echr.coe.int>
23. Iatridis v. Greece [GC], no. 31107/96, ECHR 1999-II
24. Ignaccolo-Zenide v. Romania, no. 31679/96, ECHR 2000-I
25. Ilse Baumgartner and ors v. Austria, no. 23085/93, Commission Decision of 16 January 1996, Europos žmogaus teisių teismo svetainė <www.echr.coe.int>
26. Kaya v. Turkey, judgment of 19 February 1998, Reports of Judgments and Decisions 1998-I
27. Klass and Others v. Germany, judgment of 6 September 1978, Series A no. 28
28. König v. Germany, judgment of 28 June 1978, Series A no. 27
29. Kosmopoulou v. Greece, no. 60457/00, judgment of 5 February 2004, Europos žmogaus teisių teismo svetainė <www.echr.coe.int>
30. M.C. v. Bulgaria, no. 39272/98, ECHR 2003-XII
31. Markt intern Verlag GmbH and Klaus Beermann v. Germany, judgment of 20 November 1989, Series A no. 165
32. Massa v. Italy, judgment of 24 August 1993, Series A no. 265-B
33. Maxine and Karen Warwick v. United Kingdom, no. 9471/81, Commissions's report of 18 July 1986, Decisions and Reports 60, pp. 18
34. Minelli v. Switzerland, judgment of 25 March 1983, Series A no. 62
35. Mizzi v. Malta, no. 26111/02, judgment of 12 January 2006, Europos žmogaus teisių teismo svetainė <www.echr.coe.int>
36. Moreno Gómez v. Spain, no. 4143/02, ECHR 2004-X
37. Mrs. W. v. Ireland, no. 9360/81, Commission decision of 28 February 1983, Decisions and Reports 32, p. 211
38. Nicodemo v. Italy, judgment of 2 September 1997, Reports of Judgments and Decisions 1997-V
39. Norwood v. the United Kingdom (dec.), no. 23131/03, ECHR 2004-XI
40. Obermier v. Austria, judgment of 28 June 1990, Series A no. 179
41. Osman v. the United Kingdom, judgment of 28 October 1998, Reports of Judgments and Decisions 1998-VIII
42. Otto-Preminger-Institut v. Austria, judgment of 20 September 1994, Series A no. 295-A
43. Ouranio Toxo and Others v. Greece, no. 74989/01, judgment of 20 October 2005, Europos žmogaus teisių teismo svetainė <www.echr.coe.int>
44. Palau-Martinez v. France, no. 64927/01, ECHR 2003-XII

45. Paul and Audrey Edwards v. the United Kingdom, no. 46477/99, ECHR 2002-I
46. Peck v. the United Kingdom, no. 44647/98, ECHR 2003-I
47. Pellegrin v. France [GC], no. 28541/95, ECHR 1999-VIII
48. Pla and Puncernau v. Andorra, no. 69498/01, ECHR 2004-VIII
49. Pretto and Others v. Italy, judgment of 8 December 1983, Series A no. 71
50. Ringeisen v. Austria, judgment of 16 July 1971, Series A no. 13
51. Şemsi Önen v. Turkey, no. 22876/93, judgment of 14 May 2002, Europos žmogaus teisių teismo svetainė <www.echr.coe.int>
52. Siliadin v. France, no. 73316/01, judgment of 26 July 2005, Europos žmogaus teisių teismo svetainė <www.echr.coe.int>
53. Silva Pontes v. Portugal, judgment of 23 March 1994, Series A no. 286-A
54. Şirin Yılmaz v. Turkey, no. 35875/97, 29 July 2004
55. Slivenko v. Latvia [GC], no. 48321/99, ECHR 2003-X
56. Soering v. the United Kingdom, judgment of 7 July 1989, Series A no. 161
57. Steel and Morris v. the United Kingdom, no. 68416/01, ECHR 2005-II
58. Van der Heijden v. Netherlands, no. 11002/84, Commission decision of 8 March 1985, Decisions and Reports 41, p. 268
59. Van der Musselle v. Belgium, judgment of 23 November 1983, Series A no. 70
60. Van Kück v. Germany, no. 35968/97, ECHR 2003-VII
61. Van Marle and Others v. the Netherlands, judgment of 26 June 1986, Series A no. 101
62. Vgt Verein gegen Tierfabriken v. Switzerland, no. 24699/94, ECHR 2001-VI
63. Vo v. France, no. 53924/00, judgment of 8 July 2004, Reports of Judgments and Decisions 2004-VIII
64. Von Hannover v. Germany, no. 59320/00, ECHR 2004-VI
65. Wilson, National Union of Journalists and Others v. the United Kingdom, nos. 30668/96, 30671/96 and 30678/96, ECHR 2002-V
66. Wingrove v. the United Kingdom, judgment of 25 November 1996, Reports of Judgments and Decisions 1996-V
67. X and Y v. the Netherlands, judgment of 26 March 1985, Series A no. 91
68. X v. France, judgment of 31 March 1992, Series A no. 234-C
69. X, Y and Z v. the United Kingdom, judgment of 22 April 1997, Reports of Judgments and Decisions 1997-II
70. X. v. Ireland, no. 4125/69 Commission decision of 1 February 1971, Collection 37, p.42-50

71. X. v. Netherlands, no. 9322/81, Commission decision of 3 May 1983, Decisions and Reports 32, p. 180
72. X. v. United Kingdom, no. 8010/77, Commission decision of 11 March 1979, Decisions and Reports 16, p. 101
73. Y v. United Kingdom, judgment of 29 October 1992, Series A no. 247-A
74. Parlamentinės Asamblėjos Rezoliucija 428 (1970) Deklaracija dėl masinio informavimo priemonių ir žmogaus teisių // <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/TA70/ERES428.htm#1>
75. Parlamentinės Asamblėjos 1998 m. rezoliucija (1156) „Teisė į privatumą“ // <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta98/ERES1165.htm>
76. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 12 protokolo aiškinamoji ataskaita (2000) // <http://www.conventions.coe.int/treaty/en/reports/html/177.htm>
75. Parlamentinės Asamblėjos Rekomendacija 1523 (2001) dėl šeimyninės vergijos // <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta04/EREC1663.htm>
76. Parlamentinės Asamblėjos Rekomendacija 1663 (2004) „Šeimyninė vergija: katanga, ruošos pagalbininkės ir „paštu užsakomos nuotakos“ // http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta01/EREC1523.htm#_ftn1
77. 2002 06 12 Tarptautinio baudžiamojo buvusios Jugoslavijos tribunolo sprendimas Kaltintojas v. Kunarac and ors IT-96-23, IT-96-23/1-A, p.119
78. 1958 m. Vokietijos Konstitucinio teismo sprendimas 1BvR 400/51. Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts. Band 7

SANTRAUKA

Europos žmogaus teisių konvencija įtvirtina fundamentalias teises ir laisves, kurios vadovaujantis klasikine teorija negali būti taikomos santykiuose, susiklosčiusiuose tarp privačių individų. Magistro darbas ginčija šią prezumpciją ir pateikia alternatyvų požiūrį – koncepciją, kuri teorijoje žinoma kaip *Drittwirkung* arba horizontalusis veikimas. *Drittwirkung* – tai individų galimybė Konvencijos garantuojamas žmogaus teises vykdyti tiek prieš kitus individus, tiek prieš valstybės valdžios institucijas. Magistro darbas analizuoja, kokių Konvencijos teisių atžvilgiu ir kokia apimtimi egzistuoja horizontalusis efektas. Be to, ypatingas dėmesys skiriamas valstybės atsakomybės, kai tiesioginis teisės pažeidėjas yra privatus subjektas, klausimui, nepaliekant nuošaly Europos priežiūros valstybėms ribų nustatymo problemos. Išsami Strasbūro Teismo praktikos analizė atskleidžia, kad pagarba žmogaus teisėms reikalauja apsaugoti individą nuo privačių pažeidimų, o kai valstybė nesugeba imtis adekvačių prevencinių ir baudžiamųjų veiksmų dėl atitinkamo piktnaudžiavimo, tuomet ji gali būti laikoma pažeidusi tarptautinius įsipareigojimus. Horizontalaus efekto taikymo atskirų Konvencijos teisių atžvilgiu analizė leidžia pateikti išsamesnį Konvencijos pareigų valstybėms ir privatiems subjektams supratimą, o tai tiesiogiai padeda gerinti individo teisių apsaugą.

SUMMARY

THE HORIZONTAL EFFECT (DRITTWIRKUNG) OF THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS

The European Convention on Human Rights sets forth a number of fundamental rights and freedoms which by traditional conception are irrelevant for cases that concern the sphere of relations between individuals. The thesis challenges this presumption and presents an approach to human rights which suggests that Convention is applicable to the behaviour of private parties – the concept known by German word *Drittwirkung* (effect on third party or horizontal effect). The study seeks to provide a critical examination which Convention rights can be affected by *Drittwirkung* and to what extent. Furthermore, it discusses the framework of holding the state responsible where the direct source of the infringement is a non-state actor rather than a public authority and attempts to define the limits of increasing burdens on state. Thorough review of the Strasbourg case-law relating to the question of violations of human rights by private bodies leads the author to the conclusion that states are obliged to protect individuals from private acts and where a state has failed to take preventive or punitive action with regard to the abuse, then a state could be in violation of its international obligations. Systematic analysis of the scope of horizontal effect on Convention articles separately enables a fuller understanding of the Convention duties to member states and non-state actors which directly helps to improve the protection of human rights.